

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Fakulta verejnej správy

**SOCIÁLNA SPRAVODLIVOSŤ A STAROBNÉ
DÔCHODKOVÉ SPORENIE V SR**

Richard Geffert - Denisa Rovenská

Košice 2022

Vedecká monografia je hlavným výstupom riešenia projektu VEGA 1/0290/20 Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike.

Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR

Vedecká monografia

Autori:

doc. PhDr. Richard Geffert, Ph. D.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Denisa Rovenská, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Recenzenti:

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave

doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.

Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava

Vedecký redaktor:

doc. Ing. PhDr. Stanislav Konečný, PhD., MPA.

Fakulta verejnej správy, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Tento text je publikovaný pod licenciou **CC BY SA** - CC Attribution-ShareAlike 4.0 („Uveďte autora - Zachovajte licenciu“)

Za odbornú a jazykovú stránku tejto publikácie zodpovedá autor. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Dostupné od: 21.09.2022

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk

DOI: <https://doi.org/10.33542/SDS2022-0122-3>

ISBN 978-80-574-0122-3 (e-publikácia)

Obsah

Úvod.....	4
1. Sociálna spravodlivosť ako jedna zo základných hodnôt politiky spoločností Západnej civilizácie.....	6
1.1 Spravodlivosť ako normatívny princíp spoločnosti.....	6
1.2 Interdisciplinárny charakter sociálnej spravodlivosti	8
1.3 Typológia sociálnej spravodlivosti	12
2. Politicko-legislatívny fundament sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky 2002 – 2022	16
2.1 Politicko-legislatívne zmeny 2002 – 2006	20
2.2 Politicko-legislatívne zmeny 2006 – 2010	24
2.3 Politicko-legislatívne zmeny 2010 – 2012	27
2.4 Politicko-legislatívne zmeny 2012 – 2016	29
2.5 Politicko-legislatívne zmeny 2016 – 2020	31
2.6 Politicko-legislatívne zmeny 2020 – 2022	33
3. Ekonomické charakteristiky II. dôchodkového piliera v Slovenskej republike.....	35
3.1 Výkonnosť II. piliera starobného dôchodkového systému Slovenskej republiky od jeho vzniku v roku 2005 až po súčasnosť 2022	35
3.2 Dlhopisové fondy.....	36
3.3 Akciové fondy.....	38
3.4 Indexové fondy	39
3.5 Zmiešané fondy.....	40
3.6 Vývoj počtu sporiteľov v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia v období 2005 – 2022	42
4. Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike	50
4.1 Metodológia	53
4.1.1 Cieľ výskumu	53
4.1.2 Výskumné otázky	53
4.1.3 Metodika práce a metódy výskumu.....	53
4.1.4 Výskumný súbor.....	55
4.2 Interpretácia výsledkov a diskusia	56
4.2.1 Presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu	57
4.2.2 Sociálna spravodlivosť	58
4.2.3 Starobný dôchodkový systém.....	60

4.2.4	Starobné dôchodkové sporenie	61
4.2.5	Politická ideológia	63
4.2.6	Vzťah medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu a vybranými premennými	73
Záver	.....	83
Zoznam literatúry	.....	85

ÚVOD

Sociálna spravodlivosť, ako kľúčová hodnota sociálnej politiky, predstavuje neoddeliteľnú súčasť systému sociálneho zabezpečenia každého demokratického a právneho štátu Západnej civilizácie. V súčasnom komplikovanom metamodernom globalizovanom svete je tento fenomén značne relativizovaný v zmysle axiologického ukotvenia jeho aktérov na všetkých úrovniach. Tí, ako predstavitelia politickej reprezentácie, ktorí disponujú mocou, v konkrétnom čase a priestore, mu vtlačajú svoju hodnotovú pečať. Tá sa cez legislatívne opatrenia pretavuje do života každého človeka, rozličných sociálnych skupín, ale aj spoločnosti ako celku; ovplyvňuje celkovú kvalitu života. Asi najvýraznejším spôsobom chápanie sociálnej spravodlivosti politickej reprezentácie štátu ovplyvňuje najzraniteľnejšiu sociálnu skupinu spoločnosti - starobných dôchodcov. Ich počet sa aj v Slovenskej republike podľa dostupných štatistík relevantných inštitúcií kontinuálne zvyšuje, tiež sa zvyšuje dĺžka života. Jedným dychom možno konštatovať zložitý ekonomický problém, ktorý súvisí so schopnosťou štátu, ako základného subjektu sociálnej politiky, plniť svoj záväzok a zabezpečiť dostatok finančných prostriedkov pre spravodlivú redistribúciu predmetných transferov. Problematika sociálne spravodlivého starobného dôchodku je aj v súčasnom období výsostne aktuálnou témou, ktorej bohužiaľ v Slovenskej republike stále nie je venovaná dostatočná pozornosť ani zo strany aktérov politického systému ani zo strany vedeckej obce.

Vedecká monografia má pomôcť profesionálom z oblasti teórie i praxe pochopiť chápanie sociálnej spravodlivosti aktérmi systému sociálneho zabezpečenia v Slovenskej republike. Na jednej strane konkrétnymi vládnymi politickými reprezentáciami; subjektmi sociálnej politiky, vo vymedzenom časovom diapazóne. Na strane druhej mapuje chápanie sociálnej spravodlivosti budúcimi starobnými dôchodcami; objektmi sociálnej politiky.

Zameriava sa na sociálnu spravodlivosť v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky v časovom diapazóne 2004 - 2022. Pozornosť je dominantne zameraná na II., tzv. kapitalizačný dôchodkový pilier.

Ciele vedeckej monografie korešpondujú s vybranými cieľmi formulovanými v rámci riešenia projektu VEGA 1/0290/20 *Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike*.

Hlavným cieľom monografie je identifikovať vnímanie sociálnej spravodlivosti v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia cez hodnotové orientácie sporiteľov pri rozhodovaní sa o investovaní vo fondoch II. piliera, ako modeloch vytvorených relevantnými politickými reprezentáciami v Slovenskej republike.

V nadväznosti na hlavný cieľ sú formulované čiastkové ciele, konkrétne:

- charakterizovať sociálnu spravodlivosť ako jednu zo základných hodnôt politiky a spoločnosti Západnej civilizácie v kontexte interdisciplinarít;
- analyzovať zmeny legislatívy upravujúcej činnosť dôchodcovských správcovských spoločností v SR vo vzťahu k chápaniu sociálnej spravodlivosti relevantnými vládnymi reprezentáciami;

- identifikovať výkonnosť a efektívnosť hospodárenia dôchodkových správcovských spoločností mesačne a ročne v časovom horizonte od roku 2004 po súčasnosť;
- analyzovať chápanie sociálnej spravodlivosti relevantnými politickými subjektmi v SR na základe ich politických programov a programových vyhlásení vlád od roku 2004 po súčasnosť, s dôrazom na ich hodnotové orientácie;
- preskúmať rozdiely vo vnímaní sociálnej spravodlivosti sporiteľmi z hľadiska ich politických hodnotových orientácií, účasti/neúčasti na ostatných voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, vybraných socio-demografických faktorov a rozhodovaním sa o investovaní v dôchodkových fondoch;
- identifikovať typy presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu, mieru sociálnej spravodlivosti, názory na starobný dôchodkový systém, názory na starobné dôchodkové sporenie a politickú ideológiu;
- overiť charakter vzťahu medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu a vybranými premennými.

Pre väčšiu prehľadnosť je vedecká monografia rozčlenená do štyroch hlavných kapitol. Prvé tri (1) *„Sociálna spravodlivosť ako jedna zo základných hodnôt politiky a spoločností Západnej civilizácie“*, (2) *„Politicko-legislatívny fundament sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky 2002 - 2022“* a (3) *„Ekonomické charakteristiky II. dôchodkového piliera v Slovenskej republike“* predstavujú teoretický fundament. Nasledujúca kapitola monografie (4) *„Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike“* má empirický charakter a integruje tiež interpretáciu a diskusiu o empirických zisteniach. Publikácia je tak rozdelená na dve hlavné časti, prvá je synteticko-teoretická a druhá je empiricko-analytická.

Tematike sociálnej spravodlivosti sa v rôznych variáciách autori monografie polyparadigmaticky venujú vo svojej vedecko-výskumnej činnosti dlhodobo. Denisa Rovenská sa zameriava na sociálnu spravodlivosť z hľadiska psychológie, Richard Geffert rieši túto východiskovú kategóriu optikou politológie a filozofie. Obaja autori efektívne syntetizujú svoje názory, pohľady, zistenia a dlhoročné profesionálne skúsenosti v oblasti sociálnej politiky ako súčasť verejnej správy v podmienkach Slovenskej republiky. Toto spojenie je pri skúmaní (re)distributívnej sociálnej spravodlivosti a jej axiologických fundamentov; predovšetkým v diapazóne II. piliera starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike ojedinelé. Prináša nové originálne zistenia na úrovni teoretickej, ale predovšetkým, ako výsledok rozsiahleho kvantitatívneho empirického výskumu.

Autori

1 Sociálna spravodlivosť ako jedna zo základných hodnôt politiky a spoločností Západnej civilizácie

Spravodlivosť vo vzájomnom ľudskom spoložití je najdôležitejšou morálnou cnosťou. Je definíčne vymedzená, ako pevne stanovená a nemeniaca sa vôľa dať každému to, čo si zaslúži, respektíve čo mu patrí (Sutor, 1996). Sociálna spravodlivosť je jedným z fundamentálnych princípov sociálnej politiky a možno povedať, že aj politiky ako takej. Napriek faktu, že je súčasťou každej sociálnej a hospodárskej politiky, jej identifikovanie, interpretácie a aplikácie v praxi sú rôzne. Diferencie v chápaní tejto entity majú základ v historickom, ale aj axiologickom kontexte. V priestore Západnej civilizácie, ktorá je identifikovaná hranicami troch základných systémov - *systémový prístup a hodnotový odkaz starovekého Grécka, kresťanstvo; kresťanské sociálne učenie, moderné a postmoderné politické ideológie*, bola a je sociálna spravodlivosť chápaná rôzne, často až diametrálne odlišne. Jej identifikovanie je vždy v priamom vzťahu s formou štátu, typom politického systému, sociálnou štruktúrou spoločnosti, makro a mikroekonomickými ukazovateľmi, zvykmi, tradíciami, kultúrou, náboženstvom či formou kreovania svetonázoru.

Sociálna spravodlivosť definuje spoločnosť v pojmoch férovosti, rovnosti, rešpektu a dôstojnosti, ale aj sociálneho porovnávania, rozhodovania či krivdy a tiež morálky i svedomia. Záujem o sociálnu spravodlivosť je antropologicky univerzálny a počas celej histórie spoločnosti bol orientovaný na rôznorodé oblasti sociálneho života. Môžeme spomenúť napríklad kontext politickej moci, možnosti vzdelávania, prístup k lekárskej starostlivosti, partnerské vzťahy a podobne.

Cieľom prvej kapitoly vedeckej monografie je identifikovať charakter sociálnej spravodlivosti v chápaní spoločností Západnej civilizácie. Pozornosť je zameraná na sociálno-psychologické aspekty vnímania, čo je alebo nie je spravodlivé v kontexte politologických a axiologických štruktúr definovania sociálnej spravodlivosti.

1.1 Spravodlivosť ako normatívny princíp spoločnosti

Spravodlivosť je fundamentálnym normatívnym princípom spoluzitia ľudí; je ukotveným ideálom správneho, vyváženého a zdôvodneného rozdeľovania spoločenských hodnôt a bremien, práv a povinností, dobra a zla. Spravodlivosť tak tvorí najvyššie hodnotiace kritérium posudzovania usporiadania spoločenských vzťahov, ľudského konania či spoločenských inštitúcií (Ottová, 2004).

Sociálna spravodlivosť a harmónia je/by mala byť základom legality a legitimacy demokratickej¹ vlády. Každý politický subjekt, ktorý usiluje o participáciu na moci deklaruje, že societa má byť organizovaná, štruktúrovaná a riadená aj na základe princípu sociálnej spravodlivosti. Sociálna spravodlivosť, sociálna skrivodlivosť a sociálne nerovnosti majú silný

---

¹ K problematike demokracie pozri viac Beneš (1920), Masaryk (1925), Sartori (1993), Popper (1994), Dahl (1989), Dvořáková & Kunc (1994).

normatívny obsah. Otázka „ako sa rozdeľuje, kto a čo dostáva či nedostáva a za čo dostáva“ prináša otázku „čo by mal dostávať a prečo“ - normatívne kritérium, ktoré znamená, že vnímanie sociálnej spravodlivosti a sociálnych nerovností je vystavené vplyvu vnútorných aj vonkajších okolností.

Sociálna spravodlivosť ako vopred daná entita neexistuje. Existujú naše sudy o nej, t.j. o určitých myšlienkach alebo činoch, ktoré posudzujeme podľa ich následkov - buď ich považujeme alebo nepovažujeme za sociálne spravodlivé. Podstata súdov je ovplyvnená hodnotovým rebríčkom. Subjektívne identifikovanie a hodnotenie sociálnej spravodlivosti a nerovností je dané aktuálnou pozíciou jedincov. Syntetizuje dva protichodné aspekty - stabilizačný a destabilizačný. Stabilizačný je spojený s pozitívnym hodnotením rozdielov a nerovností, destabilizačný efekt s opačným hodnotením (Krebs et al., 1997).

Macek (1929) napríklad hovorí o troch zásadách sociálnej spravodlivosti: *každému rovnako, každému podľa jeho potrieb, každému podľa jeho zásluhy*: a) *každému rovnako* - spravodlivosť nie je egalitárska rovnosť, ale proporcionalita; b) *každému podľa potreby* - autorita rozhoduje, aké potreby by sa mali uznávať, kto ich bude uznávať (v sociálnej politike je autoritou štát; otázne je, v čom a do akej miery sú intervencie štátu ešte efektívne a v akom rozsahu bude autoritatívna distribúcia akceptovaná); c) *každému podľa zásluh* - odmeny sú odvodzované od pracovného výkonu (Krebs et al., 2005). Sociálna spravodlivosť je relatívna. Pri výbere zásad je nevyhnutné nechať sa viesť „zásadou života“. Znamená v konkrétnej sociálnej situácii voľbu tých zásad, ktoré znamenajú „najväčšie šťastie najväčšieho počtu“ (Krebs et al., 1997), ktorú zdôrazňuje aj Bentham², „otec“ utilitarizmu.

Každý model sociálnej politiky obsahuje určité chápanie sociálnej spravodlivosti. Napĺňanie sociálnej spravodlivosti v zmysle garantovania občianskych a politických práv je nevyhnutnou podmienkou procesov demokratizácie. Dôležitým momentom sú mechanizmy, spôsoby a miera zabezpečovania sociálnych a ekonomických práv. O demokracii možno hovoriť vtedy, ak sa jeden balík práv nenapĺňa na úkor druhého. Koncepcia sociálneho občianstva je jadrom sociálneho štátu (Radičová, 1998). Napriek vysokému a intenzívnemu záujmu o spravodlivosť, stále však neexistuje jednoznačná odpoveď, čo je spravodlivé a čo je nespravodlivé. Inými slovami, akademici ani experti z praxe doposiaľ nezadefinovali univerzálne chápanie spravodlivosti ako istej jednoty, kde by existovalo jedno spravodlivé riešenie pre každý sociálny systém, pre každý spoločenský problém. Aj keď je možné v teoretických súvislostiach nájsť isté prelínajúce sa body v zmysle definovania spravodlivosti, prax reálneho života ukazuje, že existujú rôznorodé názory a postoje k tomu, čo je a čo nie je spravodlivé, aké kritéria by mali byť použité a najmä, ako by mali byť použité, aby spravodlivosť bola zachovaná a uplatňovaná vo všetkých sociálnych rovinách. S touto tézou pracuje aj prevažná väčšina autorov ako Rawls (1971), Titmuss (1969, 1974), Esping-Andersen (1993, 1996), Krebs et al. (2005), Tomeš (1996, 2010), Keller (2006), Radičová (1998), Macek (1925), Staněk (2004) a i., ktorí sa zhodujú v myšlienke, že sociálna

---

² Bentham, J. (1781). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Batoche Books Kitchener. <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bentham/morals.pdf>

spravodlivosť je fenomén relatívny a k jeho vymedzeniu a riešeniu je nevyhnutné pristupovať z rôznych hľadísk a podľa charakteru konkrétnej situácie času a priestoru.

Ako dodáva Váně (2006), s odkazom na stav spoločenskej „rozkolísanosti“ je jednou z nutností prijatie faktu, že *„koncepty spravodlivosti sa snažia riešiť dvojakú úlohu. Na jednej strane sa pokúšajú reagovať na narastajúci počet zlyhaní pri aplikácii filozofických pokusov o komplexné predstavenie konkrétnych zrozumiteľných spôsobov dobrého života, t. j. chcú určiť kritériá na realizáciu individuálneho dobrého života. Na strane druhej sa usilujú o nastavenie takých podmienok, za ktorých bude fungovať politický život „obce“. Jednotliví myslitelia k tejto úlohe pristupujú z rôznych pozícií, ale v podstate sa buď snažia o normatívne určenie - v lepšom prípade ideálnych/univerzálnych - platných princípov spravodlivosti alebo pragmaticky vymedzujú princípy spravodlivosti na základe faktov, ktoré zodpovedajú sociálnej realite, v ktorej sú obsiahnuté.“*

Sociálna spravodlivosť v zmysle jej absolútna teda neexistuje, resp. je veľmi ťažko uchopiteľná a môže ostať zrejme len v rovine teoreticko-filozofických diskurzov. Absolútna spravodlivosť sa dotýka ideálnych, priam až utopistických predstáv o spoločnosti, ktorá by bola maximálne férová, morálna a cnostná v princípoch rovnosti, všeobecnosti a kongruencie spravodlivostných úvah. Z histórie ľudstva však vieme, že spoločnosť spravodlivá nie je, a tak nie je možné dosiahnuť spravodlivosť absolútnu, ale výlučne spravodlivosť relatívnu zodpovedajúcu relativite morálnych systémov a rozmanitosti spravodlivostných predstáv.

1.2 Interdisciplinárny charakter sociálnej spravodlivosti

Na základe uvedeného možno konštatovať, že povaha spravodlivosti v ľudskej spoločnosti a v každom štáte celkom prirodzene naberá rôzne kontúry, nakoľko ide o interdisciplinárny koncept. Z hľadiska sociálnej psychológie sa pozornosť zameriava na človeka a jeho subjektívne vnímanie (ne)spravodlivosti (pozri napríklad Chovancová, 1997; Mikula & Wenzel, 2000; Rovenská, 2017; Warren, Donaldson, & Galport, 2022), vieru v spravodlivý svet (pozri napríklad Bollmann et al., 2015; Džuka, Dalbert, & Schmitt, 2013; Hruščová, Kačmárová, & Babjáková, 2018; Chan & Faria, 2022) a senzitivitu voči nespravodlivosti (pozri napríklad Bondü & Inerle, 2020; Götmann, Bechtoldt, & Fetchenhauer, 2021; Schlösser et al., 2018; Schmitt et al., 2010). Môžeme teda hovoriť o mikro rovine spravodlivosti.

Spravodlivosť sa tak môže dotýkať významu (1) bytia človeka, v ktorom spravodlivosť predstavuje morálnu priamosť, individuálnu vnútornú poctivosť a je považovaná za individuálnu vlastnosť a/alebo vyjadruje vzťah k sebe samému; (2) spôsob konania človeka, kde spravodlivosť označuje spôsob určitého správania, ktoré je v súlade s platnými zákonmi a zmluvami; (3) špecifickej štruktúry ľudských vzťahov, ktorá má podobu trojčlenného vzťahu, vyjadruje teda inštitucionálne sankcionovaný vzťah úplnej povinnosti voči druhému (Fisher, 1997).

Spravodlivosť v psychologických koncepciách mikro roviny je definovaná v hľadaní odpovedí na otázky ako napríklad „Čo človek považuje za spravodlivé?“, „V akej miere je človek citlivý na nespravodlivosť?“, alebo „Verí človek v spravodlivý svet?“.

Človek však nikdy nefunguje „len“ ako nestranný pozorovateľ spoločenského diania, ale neustále sa pohybuje v sociálnych interakciách, dyadických či skupinových, formálnych i neformálnych. Týmto spôsobom sa tak môže meniť aj povaha spravodlivosti v rámci vzájomného pôsobenia ľudí, sociálnych skupín a sociálnych vzťahov. Táto mezo rovina spravodlivosti je ústrednou doménou sociálnych a behaviorálnych vied a dotýka sa problematiky pracovného prostredia (pozri napríklad Bouazzaoui et al., 2020; Colquitt, 2001; Greenberg, 1987; Rovenská, 2019), výchovno-vzdelávacieho procesu (pozri napríklad Peter & Dalbert, 2010; Reagan & Hambacher, 2021), ale aj skupinových vzťahov vo všeobecnosti (pozri napríklad Kluwer & Johnson, 2007; Lovaš, 1995; Nameda, 2013).

Spravodlivosť v mezo rovine možno považovať za spoločenský alebo kolektívny fenomén v štyroch ohľadoch: (1) spoločenské podmienky (otázky spravodlivosti neriešili všetky spoločnosti konzistentne a rovnako), (2) inštitucionálny dizajn spoločnosti (moderné sociálne štáty zriadili rôzne inštitúcie pre pridelovanie, resp. rozdeľovanie spoločenských statkov a bremien), (3) sociálna podmienenosť (to, čo sa v určitej spoločnosti považuje za spravodlivé, závisí od koncepcií spravodlivosti, ktoré zastáva každý člen tejto spoločnosti), (4) sociálne dôsledky (ne)spravodlivosti (skúsenosti s (ne)spravodlivosťou ovplyvňujú postoje a správanie, a tým vedú k sociálnym dôsledkom, ktoré môžu ovplyvniť fungovanie spoločnosti ako celku) (Liebig & Sauer, 2016).

Filozofická axiologická tradícia Západnej civilizácie rozlišuje *tri špecifické formy spravodlivosti*, ktoré zodpovedajú trom pre ľudskú existenciu nevyhnutným základným vzťahom (Sutor, 1996):

Iustitia commutativa - spravodlivosť výmeny alebo spoločenského styku, nazývaná aj ako spravodlivosť zmluvných dojednaní, ktorá sa týka vzťahov skupín a osôb medzi sebou navzájom;

Iustitia legalis - spravodlivosť zákonov sa vzťahuje na pomer osôb a skupín k sociálnemu celku;

Iustitia distributiva - spravodlivosť rozdeľovania alebo pridelovania sa týka celku, respektíve jeho predstaviteľov k skupinám.

V tejto súvislosti je užitočné poznamenať, že vo východných kultúrach je koncept spravodlivosti chápaný viac komplexne a odkazuje skôr na kozmickú etiku spravodlivosti v zmysle životného štýlu, morálnej povinnosti, duše a hľadania pravdy než na spoločenské usporiadanie práv a povinností, materializmu a spoločenských štruktúr. Spravodlivosť Východnej civilizácie je chápaná ako morálny princíp, zatiaľ čo spravodlivosť Západnej civilizácie ju vníma ako „zisk“ či „spôsob nadobúdania zisku“. Pri nadobúdaní zisku sa západné kultúry odvolávajú na pojmy ako „občianske právo“ a „zákon“, ktoré súvisia s distribučným

systémom a sociálnou štruktúrou. Predstava spravodlivosti východných kultúr sa týka predovšetkým poznania pravosti, rozumu, pravdy, cnosti a morálnej povinnosti človeka, a tým zdôrazňuje princíp záväzku nad princípom práv. Tento záväzok morálnej povinnosti prestupuje celú podstatu bytia človeka, je niečím, čo riadi jeho život a činy voči ostatným v spoločnosti, česťnosť a spravodlivosť sa stávajú vnútornou motiváciou a následne udržiavajú harmonické medziľudské vzťahy a mier. Dôraz na česťnosť konania je dôležitejšia ako profit, pretože každé riešenie musí byť spravodlivé a konzistentné s ľudským cítením. Spravodlivosť znamená nájdanie pravdy a jej zachovanie je dôležitejšie ako život sám (Rovenská, 2015).

Spravodlivosť v mezo rovine sociálnych a behaviorálnych vied je tak skúmaná na pozadí otázok ako „*Prečo je spravodlivosť považovaná za žiadúci stav takmer vo všetkých spoločnostiach?*“, „*Aké myšlienky alebo koncepcie súvisia so spravodlivosťou?*“ či „*Ako formujú koncepcie spravodlivosti jednotlivca a jeho život v spoločnosti a naopak?*“ (Liebig & Sauer, 2016).

V rámci makro roviny možno hovoriť zrejme o formálne najjasnejších, resp. najviditeľnejších štruktúrach spravodlivosti v kontexte politických a právnych vied. Je to z dôvodu, že v danom prípade je povaha spravodlivosti jednoznačne ustanovená, teoreticky vymedzená a ukotvená vo vybraných zákonoch, týka sa vonkajších vzťahov, politického poriadku, sociálnych štruktúr. Inými slovami ide o inštitucionalizovanú podobu spravodlivosti. Otázky spravodlivosti v tejto rovine sa potom dotýkajú tém ako sociálna politika a sociálne zabezpečenie (Geffert, 2014, 2019, 2020); restoratívny a retributívny princíp trestnej justície (Gerson, 2022; Lichner & Šlosár, 2018; Prusiński, 2020), životné prostredie (pozri napríklad Kim, Woosnam, & Kim, 2022; Lo, 2021) alebo aj multikulturalizmus (pozri napríklad Flora, 2014; Levy & Patz, 2015; van Bohemen, 2021).

Spravodlivosť možno chápať ako protiklad bezprávia. Možno ju vymedziť ako isté meradlo inter a intrapersonálnych vzťahov. Je základnou spoločenskou, náboženskou a mravnou hodnotou, základom demokratického, právneho a metamoderného štátu. Je tiež podstatou ekonomického (pre)rozdeľovania. V sociálnej politike má širší významový kontext ako „*len*“ spravodlivosť (re)distribúcií. Dva póly interpretácie v politologicko-právnej teórii a aplikácie v sociálno-ekonomickej praxi sú rámcom na báze vzájomnej komplementarity, kde jednotiacim fundamentom je životný axiologický systém. V právnom význame ako súhrn právnych noriem rozličnej právnej sily usporiadaných podľa hierarchie je vymedzená legislatívnym zakotvením prostredníctvom subjektov, ktoré v čase a priestore disponujú politickou mocou. V sociálnej rovine je definovaná spôsobom (pre)rozdeľovania *sociálneho blahobytu*. Právne normy, identifikujúce sociálnu spravodlivosť, sú tvorené ľuďmi (skupinami ľudí), ktorí im vtlačajú vlastnú morálnu a hodnotovú pečať. Podľa ich chápania sa tak spravodlivosť zakotvuje v čase a priestore. Ľudia ako osoby s hodnotami, sú spätnoväzobne „*vytváraní*“ právnymi normami, ktorým v procese uplatňovania v čase a priestore vtlačajú pečať vlastnej vôle. V kontexte sociálnej politiky sú dôležité obe významové roviny sociálnej spravodlivosti. In medias res možno konštatovať, že v globálnom pohľade v Západnej civilizácii neexistuje unifikovaná a všeobecne akceptovaná definícia tohto základného princípu.

Hranice vymedzenia významu tohto fenoménu možno naviazať na hodnotové systémy subjektov realizujúcich v štáte politickú moc. Z hľadiska hierarchickej úrovne miesta realizácie môže ísť o rovinu medzinárodnú, národnú, regionálnu a komunálnu. Axiologická orientácia zostáva relatívne stabilná na všetkých spomenutých úrovniach. Pokiaľ ide o zhodnotenie sociálneho postavenia individua alebo sledovanej sociálnej skupiny, môže byť tento stav chápaný ako spravodlivý preto, lebo je daný osudom (starovek), bohom (stredovek), dedením sociálneho statusu (starovek, stredovek), pracovným výkonom (novovek). Aktuálny sociálny status objektov a subjektov je vždy daný syntézou viacerých relevantných faktorov. Pri reflektovaní sociálnej spravodlivosti od subjektov smerom k objektom možno v demokracii vymedziť tri základné hodnotové prúdy. Na jednej strane ide o komplex konzervatívno-liberálnych; pravicových hodnôt, kde štát zasahuje do redistribúcie zdrojov na minimálnej úrovni. Ak zasahuje, tak len nepriamo, necháva pôsobiť trh a jeho nástroje. Protipólom je komplex socialistických a sociálnodemokratických hodnôt, kde je štát dominantným subjektom, ktorý výrazne zasahuje do redistribúcie zdrojov. Podstata tretieho tzv. „*stredového systému*“ hodnôt spočíva vo vyrovnávaní zásahov štátu a trhu pri redistribúcii ekonomických zdrojov. Tento prístup nie je aplikovateľný na politické systémy, ktoré sú charakteristické extrémnymi systémami hodnôt na škále pravica - ľavica, napríklad *komunizmus* alebo *libertarianizmu* (Bauer, 1991; Bobbio, 1996; Heywood, 2003, 2004).

V hodnotovej rovine je sociálna spravodlivosť populárnou súčasťou politickej agendy každého politického subjektu, avšak je prirodzene rôzne interpretovaná. V nadväznosti na štát ako základný subjekt sociálnej politiky, je ľavicou vnímaná ako sociálne spravodlivá taká politika, ktorá je založená na širokej redistribúcii verejných zdrojov v komparácii s liberálno-konzervatívnym stredopravým politickým diapazónom, ktorý tento fenomén stavia viac do roviny, ktorá je založená na zásluže individua v ekonomických procesoch pri oslabovaní vplyvu štátu v rovine prerozdelenia. Fundamentálna otázka vzniká v súvislosti s tým, ako chápať efektívnosť a účelnosť takto rôzne interpretovanej sociálnej spravodlivosti? Mohlo by sa javiť, že posúvaním jazýčka na škále štát a trh smerom doprava dochádza k oslabovaniu fenoménu sociálnej spravodlivosti v zmysle dopadov na individua a cieľové sociálne skupiny. Je tomu však skutočne tak? V sociálnej politike rovnako ako aj v ostatných oblastiach politiky funguje efekt *feedback*. Striktnejšie chápanie redistribúcie môže pozitívne posilniť fungovanie ekonomických procesov, čo sa následne blahodarne môže prejaviť na rastúcej životnej úrovni populácie so zvyšovaním motivácie.

Spravodlivosť v makro rovine politických a právnych vied je teda možné hľadať v otázkach ako napríklad „*Ako funguje politická legitimita?*“, „*Aký je vzťah medzi politickou ideológiou a koncepciami spravodlivosti?*“, „*Aká je miera dôvery vo vládu v kontexte spravodlivosti?*“.

Jeden z najvýznamnejších vkladov do štúdia sociálnej spravodlivosti učinil John Rawls. Ako píše vo svojej publikácii *Teorie spravedlnosti* „*spravodlivosť je prvá cnosť spoločenských inštitúcií práve tak, ako je pravda prvou cnosťou systému myšlienok. Každá osoba má nedotknuteľné práva založené na spravodlivosti, ktoré ako celok nemôže anulovať ani blahobyť spoločnosti. V spravodlivej spoločnosti sú preto slobody rovnoprávneho občianstva chápané*

ako niečo pevne dané; práva zaistené spravodlivosťou nie sú predmetom politického handrkovania ani vypočítavosťou spoločenského záujmu.“ (Rawls, 1995, s. 17).

Autor sumarizuje svoju teóriu spravodlivosti do dvoch základných princípov (Rawls, 1995, s. 48):

1. Každá osoba má mať rovnaké právo na čo najširší systém základných slobôd, ktoré sú zlučiteľné s podobnými slobodami pre iných ľudí.
2. Sociálne a ekonomické rozdiely majú byť upravené tak, aby (a) sa u oboch dalo logicky očakávať, že budú k prospechu kohokoľvek, a (b) boli spojené s pozíciami a inštitúciami prístupnými pre všetkých.

Ako už bolo aj vyššie naznačené, Rawls vníma spravodlivosť ako slušnosť na viacerých stupňoch spoločenského diania, ktorá by mala byť uplatňovaná na reguláciu jednotlivých procesov a rozdeľovania. Považuje spravodlivosť za základný cieľ každej politiky a chápe ju ako *fairness* (Rawls, 1972). V jeho chápaní spravodlivosti môžeme nájsť základné kontúry v súčasnosti už tradičnej kategorizácie spravodlivosti, teda distributívna, procedurálna a interaktívna spravodlivosť, ktorá bola v najväčšej miere rozpracovaná sociálnymi psychológmi.

Zhrnutím predkladaných myšlienok je možné potom spravodlivosť chápať ako:

- Morálny imperatív (psychologická mikro rovina)
- Spoločenská hodnota (sociálna mezo rovina)
- Sociálna inštitúcia (politicko-právna makro rovina)

Spravodlivosť podmieňuje fungovanie človeka ako ľudskej bytosti, čo následne ovplyvňuje kvalitu a charakter medziľudských interakcií a pretavuje sa do chodu spoločnosti ako celku. Aj napriek tomu, že v priereze môže spravodlivosť dosahovať tieto tri normatívy, nie je možné ich od seba oddeliť, vždy fungujú vo vzájomnej závislosti. Inými slovami, spoločnosť je zrkadlom toho, v akej miere má každý z nás túto cnosť zvnútornenú a morálku stabilnú.

1.3 Typológia sociálnej spravodlivosti

Z hľadiska výskumu spravodlivosti je možné tvrdiť, že predmetný pojem sa začal výraznejšie rozpracovávať sociálnymi psychológmi v 60. rokoch 20. storočia zásluhou Johna S. Adamsa a jeho teórie spravodlivosti (z angl. *Equity Theory*). Táto teória čerpá poznatky z teórie výmeny, disonancie a sociálneho porovnávania pre pochopenie toho, ako ľudia riadia svoje vzťahy s ostatnými. Podstatu danej teórie zachytávajú štyri základné hypotézy (Adams, 1963; Adams & Freedman, 1975):

- Človek posudzuje svoje vzťahy s ostatnými cez hodnotenie pomeru toho, čo do vzťahu vložil s tým, čo z neho získal v porovnaní s ostatnými;

- Ak človek vníma svoj pomer vkladov a výnosov v nerovnováhe oproti ostatným, vníma nespravodlivosť;
- Čím je vyššia miera nespravodlivosti, ktorú človek vníma, tým vyššiu mieru distresu cíti;
- Čím vyššiu mieru distresu človek cíti, tým ťažšie sa mu pracuje na obnovení spravodlivosti.

Adamsova teória spravodlivosti vo významnej miere ovplyvnila výskum sociálnej psychológie a spôsobila, že spravodlivosť bola dlhé obdobie interpretovaná výlučne v pojmoch distribúcie. V odbornej terminológii teda v tomto kontexte môžeme hovoriť o *distributívnej spravodlivosti*, ktorá sa vzťahuje na vnímanú spravodlivosť pomeru vkladov a výnosov či pridelovania zdrojov ako sú odmeny (Greenberg, 1990); chápe spravodlivosť v kontúrach výsledkov distributívnych procesov.

Ako sa však ukázalo, toto chápanie spravodlivosti bolo limitom danej teórie, pretože nebrala do úvahy ďalšie významné elementy spravodlivosti. Vnímanie spravodlivosti totiž nevychádza len z ohraničeného posudzovania pomeru vkladov a výnosov, ale tiež z posudzovania takých korelátov ako je priebeh rozhodovacieho procesu, možnosť podieľať sa na rozhodovaní alebo priestor na vyjadrenie vlastného názoru.

Na tieto limity upozornila vo veľkej miere najmä práca Johna W. Thibauta a Laurensa Walkera³ a ich inštrumentálny model spravodlivosti (z angl. *Self-interest Model*⁴), a tiež práca E. Allana Linda a Toma R. Tylera⁵ a ich model hodnoty skupiny (z angl. *Group Value Model*⁶). Spomenutí autori dali spravodlivosti nový rozmer a smerovanie v kontexte procedurálneho rámca. *Procedurálna spravodlivosť*⁷ sa týka konceptu vnímanej spravodlivosti procedúr a pravidiel a predovšetkým sa sústreďuje na proces, prostredníctvom ktorého sa robia určité rozhodnutia. Ako uvádzajú Joss a Brownlea (1999) podstatou procedurálnej spravodlivosti je hodnotenie vzťahu medzi rozhodovacím procesom na jednej strane a výsledným rozhodnutím a vnímanou oprávnenosťou výsledkov na strane druhej. Procedurálna spravodlivosť zahŕňa

³ Thibaut, J. W., & Walker, L. (1975). *Procedural Justice: A Psychological Analysis*. Erlbaum.

⁴ Inštrumentálny model spravodlivosti predpokladá, že procedurálna spravodlivosť je spojená s hodnotením kontroly, pretože z nej vyplýva, či procedúra bude zodpovedať záujmom zúčastnenej osoby (Lovaš, 1998). Ako kľúčové sa tu ukazujú dve kritéria hodnotenia procedurálnej spravodlivosti: (a) kontrola nad procesom rozhodovania, (b) kontrola nad konečným rozhodnutím (Sunshine & Heuer, 2002). Inštrumentálny model vníma procedurálnu spravodlivosť ako významnú, pretože dlhodobé výsledky sú chránené cez rovnaké podmienky a ich kontrolu (Colquitt, 2001). Inštrumentálny model vychádza z princípu, že spravodlivé procedúry zvyšujú pravdepodobnosť, že človek dostane to, čo chce. Inštrumentálny model procedurálnej spravodlivosti je naozaj psychologický - aktivita človeka je ako stroj, prostredníctvom ktorého sa uskutočňujú procedúry a subjektívne hodnotenie dimenzií spravodlivosti ovplyvňuje postoje a vnímanie ľudí, ktorí sú vystavení týmto procedúram (Rovenská, 2017).

⁵ Lind, E. A., & Tyler, T. R. (1988). *The Social Psychology of Procedural Justice*. Springer.

⁶ Model hodnoty skupiny charakterizuje potrebu po spravodlivosti ako dôsledok skupinovej socializácie, zdôrazňuje vzťah človeka k sociálnej skupine a autority reprezentujúce danú skupinu. Človek tak vníma spravodlivosť na základe troch kritérií: (a) dôveryhodnosť autorít, ktoré určujú procedúry, (b) objektivita autorít, (c) informácie o postavení jednotlivca v skupine, ktoré vychádzajú z uskutočňovaných procedúr (Sunshine & Heuer, 2002). Procedurálna spravodlivosť je v tomto modeli chápaná ako determinant subjektívnej percepcie legitimitity autority a jej ochoty dodržiavať pravidlá a rozhodnutia skupiny (Colquitt, 2001).

⁷ Viac o problematike procedurálnej spravodlivosti sa môže čitateľ dozvedieť v príspevku od Rovenskej (2017) „Vývoj konceptu procedurálnej spravodlivosti a jej súčasné postavenie v sociálnej psychológii“.

faktory ako je kontrola rozhodovacieho procesu alebo vyjadrenie názoru, kontrola samotného rozhodnutia, etika či konzistentnosť medzi zúčastnenými osobami (Blader & Tyler, 2003).

Odborníci sa počas rozsiahlej periódy výskumu stotožňovali s týmto dvojdimenzionálnym konceptom spravodlivosti akceptujúc procedúru (proces rozhodovania), ako aj distribúciu (pomer vkladov a výnosov). Avšak, opomínali jeden významný prvok, a to samotného človeka v centre spravodlivosti.

Výskum Roberta J. Biesa a Josepha F. Moaga⁸ priniesol do štúdia spravodlivosti nové poznatky - že nie je dôležité pri definovaní spravodlivosti upriamovať pozornosť len na formálnu stránku (procedúra, distribúcia), ale tiež na obsahovú, ktorá sa priamo dotýka osoby človeka vnímajúceho mieru (ne)spravodlivosti. Daní autori tak zadefinovali tretí druh spravodlivosti - *interaktívnu spravodlivosť*⁹. V tomto kontexte tak hovoríme o spravodlivosti, ktorá sa dotýka hodnotenia správania toho, kto rozhoduje (Bies & Moag, in Bies & Shapiro, 1987); reprezentuje interpersonálny aspekt spravodlivosti, teda vnímanie spravodlivosti v zmysle zaobchádzania s človekom ako s ľudskou bytosťou s dôstojnosťou, rešpektom a zdvorilosťou (Judge, Scott, & Ilies, 2006). Interaktívna spravodlivosť je dôležitá predovšetkým z hľadiska morálneho princípu, nakoľko priamo súvisí s normami a morálnym správaním (Colquitt, 2001).

Prirodzene, tieto tri druhy spravodlivosti sa naďalej rozvíjajú vo svojich koncepciách a výskumné štúdie prinášajú nové poznatky vytvárajúce radu teórií (napríklad organizačná spravodlivosť, 4-komponentový model procedurálnej spravodlivosti alebo interpersonálna a informačná spravodlivosť a pod.). Výskumy poukazujú na rôzne závery z hľadiska hodnotenia dôležitosti, resp. vzťahu distribúcia - procedúra - správanie. Vo všeobecnosti sa predpokladá, že (1) procedúra je vnímaná ako spravodlivá do takej miery, do akej podporuje spravodlivé výstupy, zdroje; (2) zaobchádzanie s rešpektom a úctou zvyšuje mieru vnímanej procedurálnej spravodlivosti, pretože odkazuje na kladné informácie o postavení človeka v sociálnej skupine (Sunshine & Heuer, 2002); (3) prax ukazuje, že vzájomná kombinácia procedurálnych a distributívnych elementov ovplyvňuje reakcie človeka na zažitú nespravodlivosť (Brockner & Wiesenfeld, 1996).

Spravodlivosť je zmyslom bytia, udržiava rovnováhu a harmóniu sveta, spoločnosti, blízkych vzťahov. Dodáva vieru, že zlo bude potrestané. Motivuje a je hnacou silou, prečo byť čestný voči ostatným a brániť neférovu ukrivdených. Dodáva nádej v lepší svet a hodnotnejší zajtrajšok.

Cieľom úvodnej kapitoly vedeckej monografie bolo identifikovať charakter sociálnej spravodlivosti v chápaní spoločností Západnej civilizácie. Pozornosť bola zameraná na

---

⁸ Bies, R. J., & Moag, J. F. (1986). Interactional justice: Communication criteria of fairness. In R. J. Lewicki, B. H. Sheppard, & M. H. Bazermann (Eds.), *Research on Negotiations in Organizations* (pp. 43-55). JAI Press.

⁹ Interaktívna spravodlivosť bola pôvodne navrhnutá ako rozširujúci komponent procedurálnej spravodlivosti (Bies, 2001). Spočiatku existovali argumenty, že interaktívna spravodlivosť by mala byť považovaná za sociálny aspekt procedurálnej spravodlivosti. Bolo to najmä z dôvodu odlišných názorov na to, či spôsob zaobchádzania s človekom v priebehu rozhodovacieho procesu má procedurálny charakter alebo ide o interaktívny aspekt hodnotenia spravodlivosti (Bies, 2005).

sociálno-psychologické aspekty vnímania toho, čo je alebo nie je spravodlivé v kontexte politologických a axiologických štruktúr definovania sociálnej spravodlivosti.

Na základe analýzy, komparácie a dedukcie spracovaných zdrojov možno konštatovať, že sociálna spravodlivosť ako jeden z kľúčových princípov sociálnej politiky právneho, demokratického a sociálneho štátu, je v axiologickom ideologickom rámci Západnej civilizácie chápaná v zmysle dualizmu hmoty a ducha. Táto dualita je výrazne naklonená k preferovaniu utilitaristickej materialistickej koncepcie, ktorá je silne zameraná na zdôrazňovanie ekonomických potrieb individua, ale aj jednotlivých sociálnych skupín spoločností Západnej civilizácie, ktoré sú aj napriek globalizácii stále reprezentované národnými štátmi. Toto chápanie sociálnej spravodlivosti je založené na výlučne progresívnom lineárnom vnímaní vývoja času, človeka, spoločnosti, ekonomiky, ale aj dejín, čo je v priamom kontrastnom protiklade s vnímaním daných fenoménov ostatnými civilizáciami, ktoré tu stále sú, či tými, o ktorých sa dozvedáme už len prostredníctvom historických artefaktov. V komparácii s ostatnými civilizáciami, ktoré chápali/chápu vývoj vecí, javov a procesov cyklicky, naša Západná civilizácia vychádza z už spomenutého lineárneho vnímania. Toto zistenie možno podložiť mnohými faktami, ktoré boli, ale tiež následne budú ponúknuté aj v rámci nasledujúcich kapitol vedeckej monografie. Tieto budú zamerané na konkrétne legislatívne, ekonomické, ale tiež politologické či psychologické aspekty vymedzenia, interpretácie a aplikácie sociálnej spravodlivosti, predovšetkým v oblasti II. piliera starobného dôchodkového systému v diapazóne Slovenskej republiky v sledovanom časovom období 2004 - 2022.

2 Politicko-legislatívny fundament sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky 2002 - 2022

V Slovenskej republike je starobný dôchodkový systém založený na troch samostatných fundamentálnych pilieroch. Prvý (priebežný) pilier - povinné dôchodkové poistenie je dávkovo definované a priebežne financované poistenie spravované štátnou Sociálnou poisťovňou. Jeho právnym základom je zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Druhý (kapitalizačný) pilier¹⁰ - starobné dôchodkové sporenie je príspevkovo definované poistenie financované prostredníctvom kapitalizácie, ktoré spravujú súkromné dôchodkové správčovské spoločnosti. Legislatívnym podkladom pre tento pilier je zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení. Posledný, tretí (doplňkový) pilier - dobrovoľné doplnkové dôchodkové sporenie, je príspevkovo definované poistenie financované prostredníctvom kapitalizácie, ktoré spravujú doplnkové dôchodkové spoločnosti a jeho normatívnym fundamentom je zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení. Pokiaľ prvý pilier starobného dôchodkového systému je primárne založený na uplatňovaní princípu zásluhovosti, ale tiež princípu sociálnej solidarity v sociálnom systéme, sociálna spravodlivosť, ako ďalší z kľúčových princíпов sociálnej politiky v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky, sa prejavuje viacerými spôsobmi. Dominantne ju možno identifikovať v druhom pilieri (ale aj v treťom pilieri) starobného dôchodkového sporenia.

V druhej kapitole vedeckej monografie je pozornosť dominantne zameraná na implementovanie princípu sociálnej spravodlivosti do spoločenského systému v rovine druhého piliera starobného dôchodkového sporenia, a to prostredníctvom legislatívy. Hlavným nástrojom realizácie sociálno-politicko-ekonomických predstáv a myšlienok do života občanov štátu je jeden zo základných normatívnych systémov spoločnosti - právo¹¹. Jeho inštrumentom je legislatíva, jej tvorba, implementácia, interpretácia a aplikácia do hospodársko-spoločenskej praxe. Legislatíva *je/by mala byť*¹² kreovaná na princípe odbornosti, avšak jej myšlienkovým a axiologickým rámcom je vždy politika. Tá predbieha právo aj ekonomiku. Politické rozhodnutia sú vždy kľúčové aj pri podobe právneho a ekonomického rámca starobného dôchodkového systému. Výška starobného dôchodku je v prvom aj konečnom dôsledku výsledkom politických dohôd a kompromisov tých, ktorí majú najväčší podiel na moci (vládne koalície). Aj keď dôchodkový systém je záležitosť z časového hľadiska dlhodobá (dlhodobé časové hľadisko sociálnej politiky), mala by byť výsledkom zmysluplnej systematickej kontinuálnej politickej kooperácie, avšak založenej na báze odbornosti a všeobecného

---

¹⁰ V Slovenskej republike II. pilier dôchodkového sporenia neexistuje ako samostatný pilier, ale je kombinovaný s I. pilierom PAY-AS-YOU-GO. Reálny starobný dôchodok väčšiny ekonomicky aktívnej populácie bude zložený z dvoch častí, z priebežného a z fondového piliera. Väčšia časť bude pochádzať z priebežného (čiastočne solidarneho a čiastočne zásluhového).

¹¹ Právo je jedným, nie jediným normatívnym systémom spoločnosti. V ňom by sa mali odzrkadľovať aj ďalšie spoločenské normatívne systémy. To je však zásadný problém západnej civilizácie, že nereflektuje v dostatočnej miere tieto ďalšie rozmery sveta a spoločnosti.

¹² V realite je vždy rozdiel medzi tým čo je a tým čo by malo byť, to čo je len výnimočne tým, čo by malo byť.

spoločenského konsenzu. Axiologické systémy¹³ človeka a spoločnosti Západnej civilizácie¹⁴ sú vytvárané vládnucimi politickými subjektmi¹⁵. Tie pretavujú svoje predstavy do podoby právnych predpisov (rozičnej právnej sily, usporiadaných podľa hierarchie), ktoré sa následne stávajú nástrojom formovania a budovania spoločenského a ekonomického poriadku. Sú vždy v istom zmysle zrkadlením hodnotových orientácií spoločnosti. Hodnotová¹⁶ pečať spoločnosti sa odráža do podoby politického systému a jeho subsystémov v parlamentnej demokracii prostredníctvom parlamentných volieb.

Ako bolo vyššie naznačené, druhý pilier starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike (ďalej len „SR“) bol integrovaný do právneho poriadku Slovenskej republiky de iure 20. januára 2004, kedy Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len „NR SR“) schválila zákon o starobnom dôchodkovom sporení č. 43/2004 Z. z.. Ten s účinnosťou od 1. januára 2005 položil základný stavebný kameň povinného, kapitalizačne financovaného druhého piliera. Možno povedať, že týmto krokom bol do starobného dôchodkového systému integrovaný vo významnej miere princíp sociálnej spravodlivosti, a to z toho dôvodu, že podstatou kapitalizačného systému sporenia je fakt, že dôchodkové dávky nie sú vyplácané priamo z aktuálnych dôchodkových odvodov, ako je to v prípade prvého solidárneho, priebežného piliera, ale do určitej miery¹⁷ na základe výšky príspevkov sporiteľa (investora, budúceho starobného dôchodcu¹⁸) a ich zhodnocovania správcom (dôchodkové správcovské spoločnosti) avšak na základe investičného rozhodnutia samotného sporiteľa (ktorý preberá do určitej miery zodpovednosť za svoje budúce príjmy).

Sociálna spravodlivosť je fenomén, ktorý je značne relatívny (hlbšia analýza podstaty sociálnej spravodlivosti bola rozpracovaná v prvej kapitole monografie). Je výsledkom diferentného chápania rôznych hodnôt tých, ktorí ju implementujú do života človeka, spoločnosti a celého spoločensko-politicko-ekonomického systému. V skúmanej rovine tejto monografie sú to politické subjekty, ktoré tvoria/tvorili v danom čase politickú reprezentáciu štátu, vládnu koalíciu. Ako načrtáva tab. č. 1 v diapazóne rokov 2004 - 2022 sa vo vláde SR vystriedalo celkovo osem vládnych koalícií. V uvedenom časovom horizonte však prebehlo len šesť parlamentných volieb. Daný fakt bol spôsobený rekonštrukciou vlády, a to v roku 2018 a tiež v roku 2020, čo však pre potrebu tejto analýzy nie je relevantné, pretože hodnotové línie

---

¹³ K štruktúre politických ideológií, ich axiologickému rámcu a ich integrácii do politických subjektov bližšie pozri Bauer, J. (1991). *Ideologie, hodnoty, politika*. Vysoká škola ekonomická.

¹⁴ Hodnotové systémy západnej civilizácie bližšie vysvetlené v práci autorov Prorok, V., & Lupták, J. (1998). *Politické Ideologie a Teorie v Dějinách*. Aleš Čeněk.

¹⁵ Najmä v poslednej dekáde 21. storočia sú viditeľné zásadné zmeny politických systémov západnej civilizácie tým, že nositeľmi moci sú politické subjekty, ktoré nespĺňajú kritériá, podľa ktorých by ich bolo možné charakterizovať, ako klasické politické strany. Možno konštatovať, že dochádza k zmene podoby politických systémov aj v tejto rovine, teda v rovine prechodu od partokracie k novo sa formujúcim podobám.

¹⁶ Hodnotová časť predstavuje jednu z troch základných zložiek politických ideológií, ktoré sú základom politiky. Ide o základné hodnoty a ideály, ktoré dávajú životu a okoliu zmysel. Ich javovou formou sú hodnotové orientácie (Bauer, 1991, s. 102).

¹⁷ Percento odvodov do druhého piliera z celkových odvodov na starobné poistenie.

¹⁸ Polemizovať možno o statuse občana, ktorý pracuje a odvádza povinné odvody do druhého piliera starobného dôchodkového sporenia/investovania(?), pretože výška prostriedkov na súkromnom účte sporiteľa/investora môže v prípade dlhodobého časového horizontu byť aj záporná.

„nových“ vlád; vládnych koalícií, ostali zachované, ako v oblasti sociálnej politiky, tak v línii starobného dôchodkového systému, ale aj ich politiky ako takej.

Tab. č. 1 Vlády SR 2002 - 2022 a ich axiologické orientácie

Vládne obdobie/termín volieb	Subjekty vládnej koalície	Hlasy %	Mandáty NR SR	Mandáty koalície spolu	Hodnotová orientácia subjektu politické spektrum
<u>2002-2006</u> (20-21.9.2002)	SDKÚ-DS SMK-MKP KDH ANO	15,09 11,17 8,25 8,01	28 20 15 15	78	stredopravica, liberálny konzervativizmus stredopravica, národný konzervativizmus kresťanská demokracia, stredopravica liberalizmus, centrizmus
<u>2006-2010</u> (17.6.2006)	SMER-SD SNS ĽS-HZDS	29,14 11,73 8,79	50 20 15	85	sociálna demokracia, politická ľavica, silné postavenie štátu sociálna- <u>pravica</u> až <u>krajná pravica</u> ekonomicky - národný konzervativizmus politický stred, národný, sociálny konzervativizmus, ekonomický nacionalizmus
<u>2010-2012</u> (12.6.2010)	SDKÚ-DS SaS KDH MOST-HÍD	15,42 12,14 8,52 8,12	28 22 15 14	79	stredopravica, liberálny konzervativizmus pravica, národný, klasický liberalizmus, kresťanská demokracia, stredopravica stredopravica, národný konzervativizmus
<u>2012-2016</u> (10.03.2012)	SMER-SD	44,41	83	83	sociálna demokracia, politická ľavica, silné postavenie štátu
<u>2016-2020</u> ¹⁹ (05.03.2016) <u>2018-2020</u> ²⁰ (22.03.2018)	SMER-SD SNS MOST-HÍD <u>#SIEŤ</u> ²¹	28,28 8,64 6,50 5,60	49 15 11 10	85	sociálna demokracia, politická ľavica, silné postavenie štátu sociálna- <u>pravica</u> až <u>krajná pravica</u> ekonomicky - <u>stredol'avica</u> , národný konzervativizmus stredopravica, národný konzervativizmus centrizmus, liberálny konzervativizmus
<u>2020-2024</u> (29.02.2020)	OLANO SME RODINA SaS ZA LUDÍ	25,02 8,24 6,22 5,77	53 17 13 12	95	všef'udový politický subjekt, konzervativizmus národný konzervativizmus, sociálny konzervativizmus pravica, národný liberalizmus, klasický liberalizmus centrizmus, konzervatívny liberalizmus

Zdroj: Vlastné spracovanie

Právnym základom fungovania starobného dôchodkového systému v SR pred trojpilierovou reformou formujúceho sa zmiešaného ekonomického systému bol zákon č. 461/2003 Z. z.. Ten bol založený na centrálne riadenom hospodárstve štátu, ktoré vyplývalo

¹⁹ Vláda, ktorá vzišla z volieb v roku 2016 podala demisiu 15.03.2018. see:

<https://www.prezident.sk/article/prezident-prijal-demisiu-predsedu-vlady>

²⁰ Nová rekonštruovaná vláda získala podporu NR SR 26.03.2018. see:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=54596>

²¹ Politický subjekt #SIEŤ sa rozpadol ešte v roku 2016, väčšina poslancov NR SR vstúpila do klubu MOST-HÍD.

z charakteru politického systému vtedajšej Československej socialistickej republiky²² (ďalej len „ČSSR). Slovenská republika ako súčasť socialistickej federácie mala centrálné riadené hospodárstvo. Vyššie spomenutý zákon o sociálnom zabezpečení bolo nevyhnutné modifikovať vo vzťahu k významným spoločensko-politicko-ekonomickým zmenám, ktoré v ČSSR prebehli v roku 1989. Dané udalosti neboli záležitosťou iba vtedajšej socialistickej federácie Československa, ale v podstate celého diapazónu Západnej civilizácie. Celý tzv. východný blok po sérii revolúcií v jednotlivých štátoch nastúpil na cestu demokratizácie²³ politických systémov, a tým sa v podstate začala meniť po všetkých stránkach celková podoba západného sveta; Západnej civilizácie.

Pokiaľ ide o sociálny systém SR, odvody na vtedajšie dôchodkové zabezpečenie upravoval zákon č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov, na ktorý naviazal zákon č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov, ktorý sa historicky neskôr v rámci reformného procesu starobného dôchodkového systému stal základom III. piliera dôchodkového sporenia.

Systém dôchodkového sporenia v SR sa do roku 2004 vyznačoval predovšetkým integráciou vysokej miery sociálnej solidarity²⁴. Štátna Sociálna poisťovňa, ktorá bola dominantným zdrojom prostriedkov pre starobný dôchodok občanov SR už v tomto čase mala značné problémy s financiami. Bolo preto nevyhnutné pristúpiť k zásadným systémovým zmenám starobného dôchodkového systému. Demografický vývoj už vtedy jednoznačne ukazoval, že počet ľudí v populácii, ktorí sú ekonomicky aktívni sa nepriaznivo vyvíja vo vzťahu k ekonomicky neaktívnemu obyvateľstvu, a to predovšetkým v dlhodobom časovom horizonte. Slovenská republika tak kopírovala vývoj ostatných štátov Západnej civilizácie. Bolo jasné, že v tejto podobe je starobný dôchodkový systém neudržateľný²⁵.

Ako sa uvádza v dokumente Európskej komisie „Program pre primerané, bezpečné a udržateľné dôchodky“ rastúca dĺžka života spolu s odchodom ľudí zo silných populačných ročníkov do dôchodku budú mať ďalekosiahle hospodárske a rozpočtové dôsledky v EÚ, zníži sa potenciál hospodárskeho rastu a bude sa vyvíjať tlak na verejné financie (Európska komisia, 2012, s. 3).

Ako vyplýva napríklad zo štúdie Jurčovej (2004) „Demografická charakteristika obvodov Slovenskej republiky 1996 - 2003“ deväťdesiate roky 20. storočia priniesli zásadné zmeny aj do štruktúry prírastkov obyvateľstva SR. Váha prírastkov sa začala postupne presúvať z prirodzeného prírastku na migračný. Kým ešte v roku 1998 prirodzený prírastok dosahoval 30,7 tisíc osôb, do roku 1993 klesol na 20,5 tisíc a v roku 1996 sa už pohyboval iba na úrovni 8,9 tisíc osôb. Tento trend pokračoval v celej druhej polovici 90. rokov. Na prelome tisícročí už možno v SR hovoriť len o minimálnom prirodzenom prírastku, a to vo výške 2,4 tisíc osôb. Na znižovaní prirodzeného prírastku sa pri takmer stagnujúcej úmrtnosti najviac podieľa najmä

---

²² Sociálnu politiku v ČSSR možno charakterizovať podľa typológie Titmussa ako redistributívny neobčiansky model.

²³ Bližšie pozri Dvořáková, V., & Kunc, J. (1994). *O Přečodech k Demokracii*. SLON.

²⁴ Do roku 2004 v podstate neexistovalo dôchodkové sporenie.

²⁵ Bližšie pozri Prognózu vývoja obyvateľstva do roku 2050 Výskumného demografického centra-
<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognoza2050vdc2.pdf>

vývoj pôrodnosti, pre ktorý je charakteristické znižovanie počtu živonarodených detí. Ak napríklad v roku 1978 sa narodilo 100,2 tisíc živých detí, v roku 2002 to bola už takmer iba polovica (50,8 tisíc). Pritom najprudší pokles počtu živonarodených je typický práve pre obdobie tesne po vzniku samostatnej Slovenskej republiky (pokles o cca 7 tisíc osôb medzi rokmi 1993-1994 a o cca 5 tisíc osôb medzi rokmi 1994-1995). Potom sa síce pokles počtu živonarodených spomalil, ale v rokoch 2001-2003 bol už počet zomretých vyšší ako počet živonarodených. Preto prvé roky nového tisícročia charakterizuje prirodzený úbytok obyvateľstva, keď počet zomretých prevýšil počet narodených o 844 osôb v roku 2001, o 691 osôb v roku 2002 a o 517 osôb v roku 2003. V hrubých mierach tak ide v sledovanom období o pokles prirodzeného prírastku z 1,65‰ v roku 1996 na 0,71‰ v roku 1999 a v roku 2001 už o úbytok vo výške 0,16‰. Roky 2002 a 2003 priniesli nepatrné oživenie, keď sa počet živonarodených zvýšil a prirodzený úbytok sa zmiernil (-0,13‰ a -0,10‰). Ak by sme charakterizovali výšku prirodzeného prírastku v dvoch porovnávaných obdobiach, jeho relatívne hodnoty sa priblížili k nule (1,12‰ v období 1996-1999 a 0,02‰ v období 2000-2003) (Jurčová et. al., 2004, s. 55).

Rovnako v rozsiahlej demografickej štúdii „Populačný vývoj v Slovenskej republike 2004“ výskumníci Vaňo et al. (2005, s. 69) uvádzajú, že veková štruktúra obyvateľstva významne ovplyvňuje fungovanie spoločnosti prakticky vo všetkých oblastiach. Svojím významom výrazne prevyšuje zmeny v počte obyvateľov, na ktoré sa všeobecne zameriava najväčšia pozornosť. Zmeny vo vekovom zložení obyvateľstva, ktoré pozorujeme v posledných desaťročiach, a ktoré môžeme hodnotiť, ako zrýchľujúci sa proces populačného starnutia, znamenajú veľkú výzvu pre spoločnosť, ktorá bude musieť prispôbiť celý svoj chod zvyšujúcemu sa počtu aj podielu starších a starých ľudí. Zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva sú lepšie viditeľné obvykle za dlhšie časové obdobie. V porovnaní s polovicou 20. storočia sa výrazne zmenili reprodukčné charakteristiky obyvateľstva - znížila sa úmrtnosť a znížila sa pôrodnosť. V dôsledku tohto vývoja populácia na Slovensku zostarla. Priemerný vek obyvateľstva sa zvýšil o 7 rokov a index starnutia sa zvýšil trojnásobne. Počet 100 a viacročných osôb tvoril v roku 1950 len asi desatinu súčasného počtu. Je zrejmé, že proces populačného starnutia má zrýchľujúcu sa tendenciu. Túto skutočnosť dokumentuje aj vývoj za posledných 10 rokov. Až 37% zo zvýšenia priemerného veku obyvateľstva od roku 1950 a 42% zo zvýšenia indexu starnutia pripadá práve na obdobie po roku 1995.

2.1 Politicko-legislatívne zmeny 2002 - 2006

Zásadnú systémovú zmenu do dôchodkového systému SR integrovala vládna koalícia zložená z politických subjektov SDKÚ-DS, SMK-MKP, KDH a ANO. Tá bola vytvorená na základe výsledkov parlamentných volieb, ktoré sa konali 20. a 21. septembra 2002. Ako ukazuje tab. č. 2 axiologicky možno túto vládnu zostavu charakterizovať ako konzervatívno-liberálnu, situovanú v stredopravej časti politického spektra. Z hľadiska hodnotovej orientácie išlo o politické subjekty, ktoré v oblasti sociálnej politiky preferovali Titmussov korporatívno-výkonový model, ktorý do značnej miery reflektuje chápanie sociálnej spravodlivosti, ktoré je založené na zásluhách a výkonnosti individua v pracovnej oblasti počas ekonomicky aktívneho

obdobia života. Preferuje vyššiu mieru individuálnej osobnej zodpovednosti, v porovnaní s angažovaním sa štátu, za svoju súčasnú, ale aj budúcu sociálnu situáciu. Je charakteristický určitou mierou úspornosti k verejným financiám, a to aj v oblasti starobných dôchodkov, pretože preferuje vo vyššej miere individuálne zainteresovanie objektu za svoju sociálnu situáciu. Tento model sociálnej politiky tiež v značnej miere reflektuje integráciu princípu subsidiarity v sociálnom systéme (aj keď v starobnom dôchodkovom systéme v SR sa tento princíp ešte adresne neuplatnil). Vládna koalícia, ktorá vzišla z parlamentných volieb v septembri 2002 realizovala legislatívne zmeny v oblasti dôchodkového poistenia zákonom č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon vymedzuje starobné dôchodkové sporenie, upravuje rozsah starobného dôchodkového sporenia, právne vzťahy pri vykonávaní starobného dôchodkového sporenia, organizáciu starobného dôchodkového sporenia, financovanie starobného dôchodkového sporenia a dohľad nad vykonávaním starobného dôchodkového sporenia (§1 Zákona 43/2004 Z. z.).

Tab. č. 2 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2002 - 2006

Subjekty vládnej koalície Vládne obdobie 2002 - 2006 Vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>SDKÚ-DS</u> (18.2.2000)	Liberálny konzervativizmus Kresťanská demokracia Stredopravica	Centristická demokratická internacionála
<u>SMK-MKP</u> (19.3.1990)	Liberálny konzervativizmus Maďarské národovectvo Stredopravica	Skupina európskej ľudovej strany Európska ľudová strana
<u>KDH</u> (17.2.1990)	Kresťanská demokracia Konzervativizmus Antikomunizmus, Antifašizmus Stredopravica	Skupina Európskej ľudovej strany Európska ľudová strana Centristická demokratická internacionála
<u>ANO</u> (14.5.2001)	Liberalizmus Stredopravica	Aliancia liberálov a demokratov za Európu

Zdroj: Vlastné spracovanie

Zásadnú systémovú zmenu do dôchodkového systému SR integrovala vládna koalícia zložená z politických subjektov SDKÚ-DS, SMK-MKP, KDH a ANO. Tá bola vytvorená na základe výsledkov parlamentných volieb, ktoré sa konali 20. a 21. septembra 2002. Ako ukazuje tab. č. 2 axiologicky možno túto vládnú zostavu charakterizovať ako konzervatívno-liberálnu, situovanú v stredopravej časti politického spektra. Z hľadiska hodnotovej orientácie išlo o politické subjekty, ktoré v oblasti sociálnej politiky preferovali Titmussov korporatívno-výkonový model, ktorý do značnej miery reflektuje chápanie sociálnej spravodlivosti, ktoré je založené na zásluhách a výkonnosti individua v pracovnej oblasti počas ekonomicky aktívneho obdobia života. Preferuje vyššiu mieru individuálnej osobnej zodpovednosti, v porovnaní s angažovaním sa štátu, za svoju súčasnú, ale aj budúcu sociálnu situáciu. Je charakteristický určitou mierou úspornosti k verejným financiám, a to aj v oblasti starobných dôchodkov, pretože preferuje vo vyššej miere individuálne zainteresovanie objektu za svoju sociálnu situáciu. Tento model sociálnej politiky tiež v značnej miere reflektuje integráciu princípu

subsidiarity v sociálnom systéme (aj keď v starobnom dôchodkovom systéme v SR sa tento princíp ešte adresne neuplatnil). Vládna koalícia, ktorá vzišla z parlamentných volieb v septembri 2002 realizovala legislatívne zmeny v oblasti dôchodkového poistenia zákonom č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon vymedzuje starobné dôchodkové sporenie, upravuje rozsah starobného dôchodkového sporenia, právne vzťahy pri vykonávaní starobného dôchodkového sporenia, organizáciu starobného dôchodkového sporenia, financovanie starobného dôchodkového sporenia a dohľad nad vykonávaním starobného dôchodkového sporenia (§1 Zákona 43/2004 Z. z.).

Podľa zákona povinná účasť na starobnom dôchodkovom sporení zamestnanca, samostatne zárobkovo činnnej osoby, dobrovoľne dôchodkovo poistenej osoby alebo inej fyzickej osoby, vzniká odo dňa vzniku ich povinného dôchodkového poistenia a zaniká dňom zániku ich povinného dôchodkového poistenia. Prerušenie starobného dôchodkového sporenia je možné len vtedy, ak sa jeho účastníkom preruší povinné dôchodkové poistenie (Zákon 43/2004 Z. z. 532-533).

Povinnosť vstupu do druhého piliera bola pôvodne zákonom stanovená na 1. január 2005. Fyzická osoba, ktorá sa zamestnala po tomto dátume bola povinná (musela) vstúpiť do druhého piliera starobného dôchodkového systému. Osoby zamestnané pred týmto dátumom, mohli vstúpiť do druhého piliera dobrovoľne. Rozhodnutie však museli urobiť do 30. júna 2006. Výnimku tvorili zamestnanci, ktorým do odchodu do starobného dôchodku zostávalo menej ako desať rokov²⁶. Tí sa mali možnosť dobrovoľne rozhodnúť o vstupe do II piliera.

Zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení“) nadobudol účinnosť 1. 1. 2005. Starobné dôchodkové sporenie podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení, predstavuje sporenie na súkromný osobný účet sporiteľa, ktorého účelom je spolu so starobným poistením podľa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) zabezpečiť jeho príjem v starobe a pozostalým pre prípad jeho úmrtia. Starobné dôchodkové sporenie je II. pilierom sociálneho systému. II. pilier predstavuje kapitalizačný systém. Odvedené (nasporené/investované) finančné prostriedky, ktoré budú občanmi do systému odvedené, sa nebudú hneď vyplácať občanom ako poberateľom dôchodkov, budú ďalej investované na medzinárodných kapitálových trhoch. Tým by sa malo zabezpečiť, aby boli zhodnotené a mali by v dlhodobom časovom horizonte zabezpečiť občanom/sporiteľom/investorom zhodnotené výnosy (Strýčková, 2005).

Základné charakteristiky II. dôchodkového piliera v časovom diapazóne 2005 - 2006:

Ako už bolo vyššie spomenuté, občan sa musel rozhodnúť o vstupe do II. piliera dôchodkového systému, od 1. 1. 2005 do 30. 6. 2006. Po tomto termíne už nebol vstup do II.

---

²⁶ Posledná dekáda ekonomicky aktívneho objektu pred odchodom do starobného dôchodku je dôležitý časový medzník aj v súčasnom systéme starobného dôchodkového systému, ku ktorého analýze sa dostaneme v nasledujúcej časti práce.

piliera možný. Výnimkou boli študenti a nezamestnaní, ktorí boli celé uvedené obdobie nezamestnanými alebo študentmi. Títo mohli vstúpiť do II. piliera aj po 30. 6. 2006, a to vtedy, keď sa po prvýkrát zamestnali alebo sa inak zapojili do dôchodkového systému. Do II. piliera sa mohol zapojiť každý občan, ktorý doposiaľ alebo niekedy v minulosti bol dôchodkovo poistený v Sociálnej poisťovni. Výška povinných odvodov sa vstupom do II. piliera nemenila. V II. pilieri musel občan zotrvať a sporiť minimálne 10 rokov pred odchodom do starobného dôchodku, inak mu nevznikol nárok na dôchodok z 2. piliera. Pri rozhodovaní o vstupe do II. piliera bol dôležitý vek. Starobné dôchodkové sporenie bolo nastavené na dlhšie obdobie sporenia. Výška dôchodku mala závisieť od doby sporenia a zhodnocovania príspevkov. Občanom, ktorí mali v danom období menej ako 15 rokov do dôchodku, sa neodporúčal vstup do kapitalizačného piliera dôchodkového systému (Strýčková. 2005).

Zákon o starobnom dôchodkovom sporení č. 43/2004 Z. z. vymedzil dva kľúčové pojmy: Dôchodková správcovská spoločnosť (ďalej len „DSS“) a sporiteľ.

DSS je predmetným zákonom definovaná ako akciová spoločnosť so sídlom na území Slovenskej republiky. Obsahom jej činnosti je vytváranie a správa dôchodkových fondov na vykonávanie starobného dôchodkového sporenia podľa zákona o starobnom dôchodkovom sporení, a to na základe povolenia na vznik a činnosť DSS udeleného Úradom pre finančný trh (ÚFT²⁷).

Sporiteľom je podľa zákona: a) fyzická osoba, ktorá uzatvorila zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení s DSS, b) fyzická osoba, ktorej Sociálna poisťovňa a. s. určila DSS (v prípade, ak sporiteľovi vznikla povinná účasť na starobnom dôchodkovom sporení podľa § 16 zákona o starobnom dôchodkovom sporení, ale sporiteľ neuzatvoril do 30 dní odo dňa vzniku povinnej účasti zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení so žiadnou DSS, Sociálna poisťovňa určí sporiteľovi tú DSS, ktorá má najnižšiu výšku odplaty za správu dôchodkového fondu, vedenie osobného dôchodkového účtu a odplaty za prestup sporiteľa do inej DSS.), c) poberateľ starobného dôchodku alebo predčasného starobného dôchodku, ktorému príslušná DSS vypláca starobný dôchodok alebo predčasný starobný dôchodok.

Zákon tiež stanovuje, že v rovnakom období môže mať sporiteľ uzatvorenú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení maximálne s jednou správcovskou spoločnosťou.

Povinne zúčastnená na starobnom dôchodkovom sporení podľa § 14 je: fyzická osoba: a) ktorá pred 1. 1. 2005 nebola dôchodkovo poistená podľa zákona o sociálnom poistení, b) ktorá bola v období pred 1. 1. 2005 dôchodkovo poistená podľa zákona o sociálnom poistení, dobrovoľne sa rozhodla v období od 1. 1. 2005 do 30. 6. 2006 byť zúčastnená na starobnom dôchodkovom sporení a je: c) zamestnanec, d) samostatne zárobkovo činná osoba, ktorá je povinne poistená podľa zákona o sociálnom poistení, e) občan SR, ktorý vykonáva základnú, náhradnú alebo zdokonaľovaciu službu v rámci vojenskej služby v ozbrojených silách, f) občan SR, ktorý vykonáva civilnú službu, g) fyzická osoba, ktorá sa celodenne stará o dieťa do 6 rokov jeho veku alebo o dieťa s dlhodobou nepriaznivým zdravotným stavom do 7

---

²⁷ Úrad pre finančný trh v zmysle zákona č. 329/2000 Z. z. začal od 1. novembra 2000 vykonávať štátny dozor v oblasti kapitálového trhu a komerčného poisťovníctva v Slovenskej republike.

rokov jeho veku, h) dobrovoľne dôchodkovo poistená osoba podľa zákona o sociálnom poistení, ktorej sa vypláca invalidný dôchodok do dovŕšenia veku potrebného na nárok na starobný dôchodok podľa zákona o sociálnom poistení 461/2003 Z. z., ak táto osoba pred vznikom nároku na invalidný dôchodok bola zúčastnená na starobnom dôchodkovom sporení (Zákon č. 43/2003 Z. z.).

Podľa paragrafu číslo 226 ods. 1 písmena g) zákona o sociálnom poistení má štátna Sociálna poisťovňa povinnosť odoslať príspevky na starobné dôchodkové sporenie sporiteľom zvolenej DSS, a to do piatich dní, odo dňa ich pripísania na účet v Sociálnej poisťovni, ktorá vedie svoj účet v Národnej banke Slovenska. Bolo tiež stanovené, že Sociálna poisťovňa si účtuje za danú službu poplatok 0,5 % z každého odvedeného príspevku. Od 1. januára 2005 sa rozšíril počet fondov Sociálnej poisťovne aj o základný fond príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a zmenil sa názov rezervného fondu na rezervný fond solidarity. Výška odvodov bola upravená takým spôsobom, že o 2 % znížila sadzba odvodu zamestnávateľa za zamestnanca, a tiež sa zvýšila o 2 % sadzby odvodu do rezervného fondu solidarity. Zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení podľa zákona uzatvára DSS s fyzickou osobou, ktorá je povinne zúčastnená na starobnom dôchodkovom sporení alebo s fyzickou osobou dobrovoľne zúčastnenou na starobnom dôchodkovom sporení. Zamestnávateľ nemôže nútiť zamestnanca uzatvoriť zmluvu s konkrétnou správcovskou spoločnosťou. Zamestnanec má povinnosť informovať svojho zamestnávateľa o skutočnosti, že je sporiteľom v II. dôchodkovom pilieri starobného dôchodkového sporenia (Zákon č. 461/2003 Z. z.).

2.2 Politicko-legislatívne zmeny 2006 - 2010

Predčasné parlamentné voľby v SR, ktoré sa uskutočnili 17. júna 2006, znamenali zásadný hodnotový politický zvrät. Ako naznačuje tab. č. 3 vládnu koalíciu vytvorili politické subjekty²⁸, ktoré možno axiologicky identifikovať postupne z ľavej časti politického spektra - SMER-SD cez široký politický stred - ĽS-HZDS, až po okrajovú časť politickej pravice - SNS. Napriek teoretickému hodnotovému vymedzeniu politických subjektov v zmysle diapazónu pravica, ľavica, stred či ideologickým koncepciám - socializmus, konzervativizmus, liberalizmus a ich moderným a postmoderným modifikáciám v oblasti sociálneho a hospodárskeho piliera²⁹, všetky tri politické subjekty predstavovali, deklarovali aj realizovali stredolávú až ľavicovú politickú orientáciu, ktorá je založená na silnej redistributívnej pozícii štátu ako základného subjektu sociálnej politiky. Faktom tiež bolo, že pomer (pre)rozdelenia síl v parlamentných voľbách 2006 podľa počtu získaných mandátov v NR SR bol výrazne

---

²⁸ V tomto prípade možno povedať, že z politologického hľadiska ide o klasické politické strany, ktoré spĺňali všetky charakteristiky, štruktúru a funkcie, ktoré musí klasická politická strana plniť, bližšie Heywood, A. (2004). *Politologie*. Eurolex.

²⁹ Každý štandardný politický subjekt stavia svoj program na troch základných pilieroch: ekonomickom, sociálnom, národno-kultúrnom. Každý pilier v súčasnosti môže byť situovaný v inej časti politického spektra. Ako bolo uvedené, vládna koalícia 2006 - 2010 napriek všeobecnej ideologickej orientácii politických subjektov situovaných v rôznych častiach politického spektra, v oblasti sociálnej politiky bola charakteristická stredolávou až krajne ľavicovou orientáciou k silnému postaveniu štátu, veľkej redistribúcii a ľavicovému chápaniu sociálnej spravodlivosti.

v prospech politickej (stredo)ľavice, keď ľavicový SMER-SD získal vo voľbách 50 mandátov a strana širokého politického streda 15 mandátov (spolu až 75 mandátov, 12 členov vlády reprezentovalo SMER-SD; ministerský post práce sociálnych vecí a rodiny reprezentoval rovnako nominant SMER-SD) (Úrad vlády Slovenskej republiky, n.d.).

Táto orientácia vládnej koalície posunula kreovanie sociálnej politiky k redistributívnemu občianskemu modelu³⁰. Chápanie sociálnej spravodlivosti cez prizmu tejto hodnotovej orientácie sa pretavilo aj do legislatívnych zmien v systéme starobného dôchodkového systému v SR.

Tab. č. 3 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2006 - 2010

Subjekty vládnej koalície Vládne obdobie 2006 - 2010 Vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>SMER-SD</u> (8.11.1990)	Ľavicový nacionalizmus Sociálny konzervativizmus Sociálna demokracia Stredoľavica/ľavica	Progresívna aliancia socialistov a demokratov Strana európskych socialistov Socialistická internacionála
<u>SNS</u> (7.3.1990)	Národný konzervativizmus Ekonomický nacionalizmus Sociálny konzervativizmus Pravica/krajná pravica Ekonomicky-stredoľavica	Európa slobody a demokracie
<u>ĽS-HZDS</u> (27.4.1991)	Národný konzervativizmus Sociálny konzervativizmus Ekonomický nacionalizmus Politický stred	Aliancia liberálov a demokratov za Európu Európska demokratická strana

Zdroj: Vlastné spracovanie

NR SR 27. novembra 2007 (platnosť od 30. novembra 2007) prijala zákon č. 555/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, tiež mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Hlavným cieľom daného zákona bolo do systému zaviesť princíp dobrovoľnosti a riešiť situáciu sporiteľov, pre ktorých bolo sporenie v kapitalizačnom pilieri z viacerých dôvodov nevýhodné. Novela zákona si kládla za prioritný cieľ uviesť do súladu zákon o sociálnom poistení s ďalšími právnymi predpismi, predovšetkým so zákonmi č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní, č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca, č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení, č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce, č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku (Strýčková, 2008).

Medzi najdôležitejšie zmeny, ktoré boli novelou zrealizované bolo:

³⁰ K modelom sociálnej politiky viac pozri Titmuss, R. (1974). *Social Policy. An Introduction*. George Allen & Unwin (Publishers) Ltd.

- *Predĺženie doby sporenia* - a to z 10 na 15 rokov (sporiteľ môže poberať starobný dôchodok pokiaľ dovŕšil najmenej dôchodkový vek a zároveň získal najmenej 15 rokov starobného dôchodkového sporenia).
- *Otvorenie II. dôchodkového piliera* - v období 1. 1. 2008 do 30. 6. 2008 bol otvorený II. pilier s možnosťou vystúpenia z neho, bol umožnený návrat sporiteľa výlučne do I. piliera (pokiaľ je pre neho sporenie v II. pilieri nevýhodné), zároveň bola otvorená možnosť vstúpiť do II. piliera pre fyzické osoby, ktoré sa do 30.6.2006 nerozhodli.
- *Integrácia princípu dobrovoľnosti* - do 31. 12. 2007 vznikala povinná účasť na starobnom dôchodkovom sporení, teda bol povinný vstup do II. piliera pre osoby, ktoré prvýkrát začali platiť poistné na dôchodkové poistenie po 31. 12. 2004. Od 1. 1. 2008 je ich účasť na starobnom dôchodkovom sporení dobrovoľná. Od 1. 1. 2008 sa osoby, ktoré sú narodené po 31. 12. 1986 a prvýkrát vstupujú na trh práce (začnú platiť poistné na dôchodkové poistenie) po 31. 12. 2007, môžu v období 6 mesiacov rozhodnúť, či chcú vstúpiť do II. piliera (Strýčková, 2008).

Od 1. januára 2009 boli upravené pravidlá investovania v II. dôchodkovom pilieri v zmysle prehodnotenia pravidiel rozloženia rizika³¹. Tiež došlo k zmene podmienok plynutia lehoty šiestich mesiacov na vstup do systému starobného dôchodkového sporenia, ktorej začiatok sa podmienil existenciou najmenej 150 dňového nepretržitého obdobia dôchodkového poistenia. Ďalšia zmena sa týkala fyzických osôb - dedičov prostriedkov po zomrelých sporiteľoch, ktorí dostali možnosť (nie povinnosť) zdedené prostriedky vložiť si na vlastný dôchodkový účet v DSS. Tiež bola zrušená dvojročná doba na prestup sporiteľa z jednej do druhej DSS s tým, že sa spoplatnia len tie prestupy, ktoré sa uskutočnia po uplynutí menej ako jedného roka odo dňa zápisu predchádzajúcej zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení. Zavedené boli aj prvky občianskeho práva do prevodu majetku zomretého sporiteľa na osoby určené zákonom alebo zmluvou o starobnom dôchodkovom sporení (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, n.d.-a).

Od 1. januára 2010 boli prijaté ustanovenia týkajúce sa prevodu dôchodkových práv získaných v dôchodkovom systéme SR do dôchodkového systému Európskej únie, v prípade, že o tento prevod dôchodkových práv sporiteľ požiada. Išlo o nadväznosti na zmeny v sociálnom poistení prijaté zákonom č. 461/2003 Z. z. (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, n.d.-b).

Zákon č. 557/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2010 v systéme doplnkového dôchodkového sporenia (III. pilier) znížil hornú hranicu odplaty za správu doplnkového dôchodkového fondu z 3 % na 2,5 % a prijali sa ustanovenia, ktoré ju postupne, v priebehu

---

³¹ Aj na tomto mieste možno začať polemizovať o správnosti používania pojmov, či podstaty II. dôchodkového piliera v Slovenskej republike. Termín riziko je spojený s investovaním, kde investor môže pri chybnom rozhodnutí; investovaní prísť o zisky, ale aj istinu vo svojich investíciách. Keď hovoríme o sporení, tu sporiteľ nie je investorom, pretože prostriedky si odkladá; spori, a teda nemôže o nich prísť. Znova sa tu otvára podstata kapitalizačného piliera starobného dôchodkového systému v Slovenskej republike. Väčšia pozornosť bude tejto problematike venovaná v ďalšej kapitole monografie, ktorá sa bude venovať ekonomickej analýze systému.

desiatich rokov znížia až na 2 %. Vo výplatných fondoch sa tento druh odplaty znížil na maximálnu výšku 1 %. Súčasne sa zaviedol nový druh motivačnej odplaty (Zákon č. 557/2009).

Zákon č. 572/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2010 upravil prevod dôchodkových práv získaných v dôchodkovom systéme Slovenskej republiky do dôchodkového systému Európskej únie, a taktiež aj opačným smerom, v prípade, že o tento prevod dôchodkových práv poistenec požiada (Zákon č. 572/2009 Z. z.).

2.3 Politicko-legislatívne zmeny 2010 - 2012

Hodnotovo širokospektrálnu politickú koalíciu SMER-SD, SNS a ĽS-HZDS vystriedala v parlamentných voľbách, ktoré sa konali 12.6.2010, opäť koalícia stredopravých politických subjektov v modifikovanom, avšak hodnotovo veľmi podobnom zafarbení ako tomu bolo v období rokov 2002 - 2006. Ako ukazuje tab. č. 4 vládu vytvorili stredopravé až pravicové politické subjekty v zložení SDKÚ-DS, SaS, KDH a MOST-HÍD. Možno konštatovať, že programovo aj axiologicky vo veľkej miere nadviazala táto vláda na hodnoty a legislatívu z obdobia rokov 2002 - 2006.

Tab. č. 4 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2010 - 2012

Subjekty vládnej koalície vládne obdobie 2010 – 2012/vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>SDKÚ-DS</u> (18.2.2000)	Liberálny konzervativizmus Kresťanská demokracia Stredopravica	Európska ľudová strana Centristická demokratická internacionála
<u>SaS</u> (27.2.2009)	Národný liberalizmus Klasický liberalizmus Pravica	Strana európskych konzervatívov a reformistov
<u>KDH</u> (17.2.1990)	Kresťanská demokracia Konzervativizmus Antifašizmus Antikomunizmus Stredopravica	Európska ľudová strana Centristická demokratická internacionála
<u>MOST-HÍD</u> (7.6.2009)	Liberálny konzervativizmus Národnostná politika Stredopravica	Európska ľudová strana

Zdroj: Vlastné spracovanie

V oblasti sociálnej politiky vládna koalícia v tomto krátkom (skrátenom) funkčnom období³² začala presúvať redistributívny, ľavicový model sociálnej politiky opäť smerom k stredo-pravicovému korporatívne modelu, ktorý dáva väčší dôraz na aktivity individua

³² Funkčné obdobie vlády skončilo predčasnými voľbami po tom, čo nezískala dôveru v spojenom hlasovaní 11. októbra 2011. Nasledovali tak predčasné parlamentné voľby. Vláda Ivety Radičovej sa tak po roku a troch mesiacoch rozpadla. Dôvodom bol Európsky finančný stabilizačný mechanizmus (ESFS), ktorý poslanci v Národnej rade Slovenskej republiky neschválili.

v zmysle zásluh ex post a chápanie sociálnej spravodlivosti ex ante na ich základe, a to aj v oblasti dôchodkového systému.

Medzi zásadné legislatívne zmeny, ktoré boli stredoppravou vládnu koalíciou v tomto skrátrenom funkčnom období zrealizované boli:

S účinnosťou od 1. januára 2011 podmieňuje nárok na výplatu predčasného starobného dôchodku neexistenciou príjmu z výkonu zárobkovej činnosti (s výnimkou príjmu na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru), resp. s neexistenciou povinného dôchodkového poistenia a zároveň dochádza k zachovaniu koeficientov úpravy a redukcie POMB na účely výpočtu dôchodku po roku 2011 na úrovni hodnôt platných v roku 2011 (Zákon. č. 543/2010 Z. z.).

Zákon č. 572/2009 Z. z. zaviedol s účinnosťou od 1. apríla 2012 do starobného dôchodkového sporenia viaceré nových aj staronových prvkov.

Pokiaľ ide o prvopoistencov, ich zaradenie do druhého piliera bude od roku 2012 automatické. Sociálna poisťovňa má povinnosť sporiteľa do 60 dní od jeho zaradenia do II. piliera informovať o jeho právach a povinnostiach počas prvých 730 dní od kedy sa stal sporiteľom. Musí to urobiť písomne. Sporiteľ, ktorý bol automaticky zaradený do II. piliera, bude mať možnosť rozhodnúť sa o vystúpení, a to do 2 rokov, od jeho zaradenia do tohoto piliera. Počas prvých 180 dní tejto dvojročnej lehoty si môže sporiteľ vybrať DSS a konkrétny fond podľa svojho uváženia. Pokiaľ tak neurobí, bude mu DSS pridelená Sociálnou poisťovňou podľa vopred daného kľúča (priradenie DSS podľa abecedného zoznamu), pričom ho zaradi do zmiešaného dôchodkového fondu (Zákon č. 572/2009 Z. z.).

Došlo tiež k zmenám názvov fondov, a to; konzervatívny d. f., bol premenovaný na dlhopisový d. f. vyvážený d. f. na zmiešaný d. f. rastový d. f. na akciový d. f., tiež sa otvorila možnosť vytvorenia indexového dôchodkového fondu.

Oblasť odplát pre DSS za zhodnotenie majetku v dôchodkovom fonde sa nebude určovať v novovytvorenom indexovom dôchodkovom fonde a mení sa aj spôsob jej výpočtu - nárok na odplatu má dôchodková správcovská spoločnosť len v prípade, že je prekonané maximum dosiahnuté v posledných troch rokoch predchádzajúcim dňu výpočtu tejto odplaty (Zákon. č. 546/2011 Z. z.).

Bola zrušená povinnosť garantovať nominálne neznehodnotenie majetku v zmiešanom a akciovom dôchodkovom fonde, v dlhopisovom dôchodkovom fonde garancie ostávajú zachované, avšak v novej forme (60-mesačné porovnávacie obdobie, sledovanie raz ročne).

V oblasti investovania bola vytvorená možnosť investovania do cenných papierov zastupujúcich drahé kovy, a to až 20 % čistej hodnoty majetku d. f. v zmiešanom a akciovom d. f.), podiel dlhopisových a peňažných investícií v akciovom d. f. môže spolu tvoriť najviac 80 % čistej hodnoty jeho majetku, zaviedla sa tiež tzv. referenčná hodnota, ktorá slúži na porovnanie výnosu d. f. so zvoleným benchmarkom (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, n.d.-c).

2.4 Politicko-legislatívne zmeny 2012 - 2016

Ako bolo vyššie spomenuté, funkčné obdobie stredopravej vládnej koalície, bolo vnútornými nezhodami a nezhodami v oblasti európskych finančných záležitostí výrazne skrátené. Nasledujúce predčasné parlamentné voľby do NR SR sa konali 10. marca 2012. Z hľadiska sledovania cieľa monografie je zaujímavé spomenúť, že vládu vytvoril len jeden politický subjekt. V tomto prípade možno hovoriť o klasickej a štandardnej politickej strane SMER-SD, ktorá vo voľbách získala 44,41% hlasov, čo je umožnilo na základe podpory 83 parlamentných kresiel sformovať jednostranícku vládu. Tento fakt bol neštandardným krokom aj na slovenskej politickej scéne, a to z dôvodu, že pre parlamentné demokracie s volebným systémom pomerného zastúpenia a multipartizmom je charakteristický vznik vládnych koalícií, ktoré sú zložené z dvoch alebo viacerých politických subjektov. Dôvody, ktoré spôsobili túto situáciu sú viaceré, avšak nie sú predmetom analýzy tejto vedeckej monografie.

Tab. č. 5 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2012 - 2016

Subjekty vládnej koalície Vládne obdobie 2012 - 2016 Vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>SMER-SD</u> (8.11.1990)	Ľavicový nacionalizmus Sociálny konzervativizmus Sociálna demokracia Stredoľavica/ľavica	Progresívna aliancia socialistov a demokratov Strana európskych socialistov Socialistická internacionála

Zdroj: Vlastné spracovanie

Stredoľavé politické hodnotové zafarbenie vlády rokov 2012 - 2016 umožnilo jednoducho integrovať ľavicové, sociálno-demokratické hodnotové orientácie do jestvujúceho systému starobného dôchodkového sporenia.

SMER-SD, ako väčšinová politická strana, ktorá tvorila jednofarebnú vládu v NR SR schválila 10. augusta 2012 novelu zákona č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s viacerými podstatnými zmenami. Novela bola v Zbierke zákonov uverejnená pod č. 252/2012 Z. z. a bola čiastočne účinná od 1. septembra 2012. Väčšina legislatívnych zmien nadobudla účinnosť 1. januára 2013.

Zmeny v II. pilieri účinné od septembra 2012:

Došlo k zníženiu sadzby príspevkov na starobné dôchodkové sporenie z 9% na 4% z vymeriavacieho základu ako naznačuje tab. č. 6. V uvedenej výške boli tzv. povinné príspevky uhrádzané v období od 1.9.2012 do 31.12.2016. Sadzba príspevkov vo výške 4% sa od roku 2017 zvyšuje každý rok o 0,25%, až do roku 2024, kedy sadzba príspevkov dosiahne výšku 6%.

Tab. č. 6 Prehľad výšky príspevkov na starobné dôchodkové sporenie v SR

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	9%	4%	4%	4%	4%	4,25 %	4,5%	4,75 %	5%	5,25 %	5,5 %	5,75 %	6%
2	9%	14%	14%	14%	14%	13,75 %	15,5 %	13,25 %	13%	12,75 %	12,5 %	12,2 %	12%
3	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%

1- Sadzba povinných príspevkov do II. piliera; **2** - Sadzba poistného na starobné poistenie (I. pilier); **3** - Celková výška odvodov I. pilier + II. pilier

Zdroj: Spracovanie podľa MPSVaR SR a STAT dat (2020)

Ďalšia zmena pre sporiteľov v II. pilieri nastala v období 1. septembra 2012 - 31. januára 2013, kedy mohla fyzická osoba, ktorá nebola sporiteľom uzatvoriť zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení, ak jej dňom podpisu zmluvy vzniklo aspoň jedno dôchodkové poistenie. Tiež bol otvorený II. pilier pre fyzické osoby bez obmedzenia veku a výšky príjmu. Opäť bol otvorený II. dôchodkový pilier pre možnosť vystúpenia sporiteľov v zmysle ukončenia zmluvy o starobnom dôchodkovom sporení, ktorí sa majú možnosť vrátiť do štátnej Sociálnej poisťovne, kde budú mať jediný dôchodkový účet. Sporitelia, ktorým vznikla povinná účasť v systéme v období 1. apríl 2021 až 31. december 2021, mali možnosť výberu rozhodnutia vystúpenia z II. piliera v stanovenej lehote 730 dní, a to od dňa vzniku ich prvej účasti na starobnom dôchodkovom sporení (NN, n.d.-a).

Zmeny v II. pilieri účinné od januára 2013:

S účinnosťou od 1. januára 2013 sa začali rozlišovať povinné a dobrovoľné príspevky, tiež sa znížila odplata za každý odvedený príspevok Sociálnou poisťovňou z 0,5% na 0,25%.

Pokiaľ ide o dobrovoľné príspevky, ich výška nie je obmedzená, sporiteľ ich môže uhrádzať priamo sám alebo zamestnávateľom zrážkou zo mzdy alebo prevodom do svojej DSS. Z takto odvedených príspevkov si môže uplatniť daňovú úľavu do výšky 2% zo základu dane, a to do zdaňovacieho obdobia za rok 2016.

Ďalšia zmena nastala v systéme uzatvárania zmlúv, systém sa stal znova dobrovoľným. Zmluvy v II. pilieri týmito zmenami mohli uzatvoriť predovšetkým osoby, ktorým vzniklo prvé dôchodkové poistenie, pričom ku dňu podpisu zmluvy nedovršili 35 rokov veku. Prvú zmluvu o starobnom dôchodkovom sporení mohli uzatvoriť aj osoby, ktorým vzniklo prvé dôchodkové poistenie pred 1. januárom 2005. V období 1. január 2005 až 30. jún 2006 boli zaradení do evidencie uchádzačov o zamestnanie alebo študovali na strednej alebo vysokej škole a až do 31. decembra 2012 neboli dôchodkovo poistení ako zamestnanci, SZČO alebo dobrovoľne poistené osoby, ak im po 31. decembri 2012 vzniklo dôchodkové poistenie (NN, n.d.-a).

Dôležitá zmena nastala aj v zmene štruktúry dôchodkových fondov. V garantovaných dôchodkových fondoch (v porovnaní s negarantovanými fondmi) sa DSS musí zaviazat' doplnit' majetok fondu, a to v prípade poklesu hodnoty dôchodkovej jednotky.

Zavedla sa tiež tzv. informačná povinnosť dôchodkových spoločností voči svojim klientom. Konkrétne musela DSS do konca februára 2013 zaslať všetkým sporiteľom, ktorí boli v inom ako garantovanom dlhopisovom fonde vzor vyhlásenia, doručením ktorého prejavili vôľu zotrvať v inom ako dlhopisovom fonde. Ostatných klientov, tých, ktorí do konca marca 2013 prehlásenie nedoručili, bola DSS povinná previesť k 30. aprílu 2014 do garantovaného dlhopisového fondu (NN, n.d.-a).

2.5 Politicko-legislatívne zmeny 2016 - 2020

Parlamentné voľby, ktoré sa uskutočnili 5. marca 2016, nepredstavovali v hodnotovom kontinuu veľký zvrät. Napriek faktu, že strana SMER-SD nezískala v týchto voľbách dostatočný počet hlasov, aby mohla zostaviť jednofarebnú ľavicovú vládu, možno konštatovať, že v oblasti sociálnej politiky nebol realizovaný odklon od ľavicovej politiky. SMER-SD aj naďalej bol dominantným subjektom v rámci vládnej koalície 2016-2020, ale aj ďalšie politické subjekty v oblasti sociálnej politiky deklarovali a následne presadzovali stredoľavé hodnotové orientácie. Pravicová SNS, rovnako ako aj stredopravý MOST-HÍD, v oblasti sociálneho zabezpečenia nepresadzovali zásadné zmeny v porovnaní s ľavicovým smerovaním SMER-SD. V podstate došlo ku kontinuálnemu vývoju s predošlým vládnyim obdobím v oblasti starobného dôchodkového sporenia. Pokiaľ ide o politický subjekt SIEŤ, jeho stredopravá hodnotová orientácia nijakým spôsobom nezasiahla do formovania sa celého sociálneho systému, a to z dôvodu, že v podstate v priebehu niekoľkých týždňoch po vytvorení vlády došlo k rozpadu tohto politického subjektu a k prechodu poslancov reprezentujúcich tento politický subjekt do ostatných vládnych strán. Z politického hľadiska je dôležité spomenúť podanie demisie predsedu vlády, čo malo za následok demisiu celej vlády 15.3.2018. Z hľadiska hodnotového vytvorením novej vlády, ktorá rešpektovala výsledky parlamentných volieb z 5. marca 2016, k 26.03.2018 nedošlo k podstate k žiadnym zmenám, ktoré by boli relevantné pre politiku starobného dôchodkového systému v SR.

Tab. č. 7 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2016 - 2020

Subjekty vládnej koalície Vládne obdobie 2016 - 2020 Vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>SMER-SD</u> (8.11.1990)	Ľavicový nacionalizmus Sociálny konzervativizmus Sociálna demokracia Stredolavica/ľavica	Progresívna aliancia socialistov a demokratov Strana európskych socialistov Socialistická internacionála
<u>SNS</u> (7.3.1990)	Národný konzervativizmus Ekonomický nacionalizmus Sociálny konzervativizmus Pravica/krajná pravica Ekonomicky-stredolavica	Európa slobody a demokracie
<u>MOST-HÍD</u> (7.6.2009)	Národný konzervativizmus Stredopravica	Skupina európskej ľudovej strany Európska ľudová strana
<u>#SIEŤ</u> (12.6.2014)	Konzervativizmus Stredopravica	---

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ako bolo naznačené v tab. č. 7 sadzba povinných príspevkov na starobné dôchodkové sporenie sa pre rok 2017 zvýšila z doterajších 4 % z vymeriavacieho základu v roku 2016 na 4,25%. Sporitelia si do piliera aj naďalej môžu prispievať aj v podobe dobrovoľných príspevkov. Tieto príspevky do II. piliera už neboli daňovo zvýhodnené.

Od 1. februára 2018 sa zmiernili podmienky pre vyplácanie starobného a predčasného starobného dôchodku z II. piliera. Išlo o formu prostredníctvom tzv. programového výberu a dočasného dôchodku. Jedinou podmienkou pre výplatu dôchodku týmito formami sa stalo doživotné poberanie dôchodkov (I., II. pilier, výsluhové dôchodky, obdobné dôchodky z cudziny) v sume, ktorá v súčte preyšuje tzv. referenčnú sumu. Nové podmienky sa začali vzťahovať len na sporiteľov, ktorí požiadali o dôchodok z II. piliera po 1. februári 2018. Na rok 2018 bola hodnota referenčnej sumy stanovená na 432,40 eur.

Zmena v roku 2018 sa týkala tiež nasporeného majetku sporiteľa, ktorý bol tvorený z dobrovoľných príspevkov, pokiaľ si také sporiteľ platil. Túto časť majetku mohol sporiteľ investovať neobmedzene aj do rizikovejších dôchodkových fondov³³. Dosiahnutím 52 rokov veku sa začala postupne presúvať do dlhopisového garantovaného dôchodkového fondu len tá časť majetku sporiteľa, ktorá bola tvorená z povinných príspevkov (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, n.d.-d).

Zmeny v II. pilieri účinné od januára 2019:

Zmena v sadzbe príspevkov na starobné dôchodkové sporenie - zvýšenie sadzby o 0,25% zo 4,50% na 4,75% z vymeriavacieho základu. Sadzba príspevkov sa od roku 2017

³³ Podľa dovtedajšej legislatívnej úpravy musel mať sporiteľ vo veku 52 rokov 10% svojho majetku v dlhopisovom garantovanom dôchodkovom fonde pričom do dosiahnutia 62 rokov sa do tohto dôchodkového fondu presunul postupne celý jeho majetok (NN, n.d.-b).

zvyšuje každý rok o 0,25%, až do roku 2024, kedy sadzba príspevkov dosiahne výšku 6%. Referenčná suma stanovená pre rok 2019 je 444,10 eur (NN, n.d.-b).

Zmeny v II. pilieri účinné od januára 2020:

Zmena v sadzbe príspevkov na starobné dôchodkové sporenie - zvýšenie sadzby zo 4,75% na 5% z vymeriavacieho základu. Sadzba príspevkov sa od roku 2017 zvyšuje každý rok o 0,25%, až do roku 2024, kedy sadzba príspevkov dosiahne výšku 6%. Sociálna poisťovňa stanovila referenčnú sumu na rok 2020 na 464,60 eur (NN, n.d.-b).

2.6 Politicko-legislatívne zmeny 2020 - 2024

Voľby do NR SR, ktoré sa uskutočnili 29. februára 2020, predstavovali z hodnotového hľadiska preskupenie axiologického poľa. Širokospektrálna hodnotová politická koalícia SMER-SD, SNS a MOST-HÍD, ktorá však v oblasti sociálnej politiky reprezentovala stredofavé politické spektrum a redistributívny model sociálnej politiky bola vystriedaná koalíciou politických subjektov OĽANO, SME RODINA, SaS a ZA ĽUDÍ. Táto vládna reprezentácia sa ujala vlády 21. marca 2020. Ako naznačuje tab. č. 8 z politologického hľadiska táto vládna koalícia je situovaná do stredopravej až pravej časti politického spektra, kde v oblasti sociálnej politiky; teda aj oblasti sociálneho zabezpečenia toto koalíčné zoskupenie tenduje ku liberálnym a konzervatívnym hodnotám. Preferuje výkonový, v niektorých prípadoch až reziduálny model sociálnej politiky a welfare state.

Zmeny v II. pilieri účinné od januára 2021:

S účinnosťou od 1. januára 2021 sa mení zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Cieľom novely je poskytnúť sporiteľovi komplexné informácie o predpokladaných budúcich dôchodkoch z II. piliera a podporiť jeho finančné plánovanie v súvislosti s odchodom do dôchodku. Hlavné oblasti, ktorých sa novela dotkla, sú:

Výpis z osobného dôchodkového účtu (ďalej len „ODÚ“) sporiteľa (v elektronickej podobe na adresu elektronickej pošty, ktorú sporiteľ určil na účely zasielania výpisu z ODÚ, a sprístupňuje ho prostredníctvom bezplatného pasívneho elektronickeho prístupu k jeho ODÚ, v prípade, že DSS neeviduje takúto adresu elektronickej pošty sporiteľa, zasiela výpis z ODÚ v listinnej podobe na adresu trvalého pobytu sporiteľa, ak sporiteľ neurčil inú adresu na doručovanie výpisu z ODÚ, ak sporiteľ požiada DSS, aby mu výpis z ODÚ sprístupňovala výlučne prostredníctvom bezplatného pasívneho elektronickeho prístupu, povinnosť DSS sa považuje za splnenú týmto zverejnením (NN, n.d.-b).

Informácia o dôchodkoch zo SDS - DSS je povinná zostaviť a zaslať sporiteľovi informáciu o dôchodkoch zo SDS. Vzor, obsah, štruktúru a formu informácie o dôchodkoch zo starobného dôchodkového sporenia, podmienky a spôsob jej priebežnej aktualizácie a lehoty na jej zasielanie ustanoví opatrenie, ktoré vydá ministerstvo. Do konca januára 2021 má DSS povinnosť zaslať sporiteľovi Informáciu o dôchodkoch sporiteľom, ktorí nie sú poberateľmi

dôchodku a ktorí: a) v roku 2021 dovŕšia vek 59 až 62 rokov (narodili sa v roku 1959 až 1962, a teda ešte nedovŕšili dôchodkový vek), b) v roku 2021 dovŕšia 63 rokov a viac (narodili sa pred rokom 1958, a teda už dovŕšili dôchodkový vek). Od roku 2020 má DSS povinnosť zaslať sporiteľovi Informáciu o dôchodkoch v kalendárnom roku, v ktorom sporiteľ dovŕši 59 rokov, a ak nie je sporiteľ poberateľom ani pri dovŕšení 62 rokov, DSS zasiela opakovane.

Tab. č. 8 Hodnotové ukotvenie subjektov vládnej koalície v období rokov 2020 - 2024

Subjekty vládnej koalície Vládne obdobie 2020 - 2024 Vznik politického subjektu	Hodnotová orientácia subjektu/ Politické spektrum	Medzinárodné politické a hodnotové ukotvenie
<u>OEANO</u> (11.11.2011)	Kresťanská demokracia Sociálny konzervativizmus Antikorupcia Paneuropанизmus	Európska ľudová strana
<u>SME RODINA</u> (6.7.2011)	Národný konzervativizmus Sociálny konzervativizmus Pravica	Hnutie pre Európu národov a slobody
<u>SAS</u> (27.2.2009)	Národný liberalizmus Klasický liberalizmus Pravica	Strana európskych konzervatívov a reformistov
<u>ZA ĽUDÍ</u> (2.9.2019)	Konzervatívny liberalizmus Centrismus	---

Zdroj: Vlastné spracovanie

V súčasnosti sa pripravuje zásadná reforma starobného dôchodkového systému, a to aj v oblasti II. piliera. Podľa aktuálnych informácií nemá podporu ústavnej väčšiny poslancov NR SR. V čase finalizovania monografie (k 1.1. 2022) novela príslušného zákona nie je vo finálnej podobe, preto nie je predmetom analýzy.

Cieľom druhej časti monografie bolo identifikovať implementovanie princípu sociálnej spravodlivosti do sociálneho systému v rovine druhého piliera starobného dôchodkového sporenia v SR, a to prostredníctvom legislatívy. Ten bol sledovaný v diapazóne rokov 2004 - 2022 cez konkrétne vládne politické reprezentácie a ich chápanie sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme. Na základe analýzy prijatej legislatívy v uvedenom období jednotlivými vládami na Slovensku možno konštatovať, že hodnotové línie politiky sú stále prítomné aj v oblasti sociálnej politiky, v systéme starobného dôchodkového poistenia. Vždy sa pohybujú na škále pravica, ľavica a politický stred; konzervativizmus, liberalizmus, socializmus s ich axiologickými modernými, postmodernými a metamodernými modifikáciami. Ukázalo sa, že ľavicový politický priestor je charakteristický silným postavením štátu a chápaním sociálnej spravodlivosti cez jeho vyššiu zodpovednosť za výšku starobného dôchodku v komparácii s pravicovými opatreniami, ktoré posilňujú subjektívnu zodpovednosť individua – objektu sociálnej politiky – budúceho starobného dôchodcu za výšku svojho starobného dôchodku. Druhá kapitola vedeckej monografie je politologicko-legislatívnym fundamentom, ktorý je nevyhnutný pre časť ekonomickú, ale predovšetkým pre kapitoly, ktoré analyzujú empirický výskum sociálnej spravodlivosti v starobnom dôchodkovom systéme SR, predovšetkým v jeho II. pilieri.

3 Ekonomické charakteristiky II. dôchodkového piliera v Slovenskej republike

Výška vyplácaných starobných dôchodkov je v konečnom dôsledku ekonomická záležitosť. Je však odvodená a priamo i nepriamo závisí od politických rozhodnutí, ktoré sa premietajú do legislatívnych opatrení. Tými sa následne, predovšetkým v dlhodobom časovom horizonte, realizuje plnenie dôchodkovej povinnosti (v podobe sociálnych transferov) štátu a ďalších subjektov dôchodkového systému voči občanom, (starobným) dôchodcom. Identifikovanie sociálnej spravodlivosti, ako východiskovej kategórie starobného dôchodkového systému, možno v rámci ekonomických charakteristík starobného dôchodkového systému v SR realizovať v II. dôchodkovom pilieri. Aj napriek tomu, že ide o princíp sociálnej politiky, ktorý je značne relatívny, možno ho charakterizovať podľa toho, ako ho chápu tí, ktorí reprezentujú a realizujú politickú moc.

Cieľom kapitoly bude (a) zmapovať výkonnosť II. piliera starobného dôchodkového systému SR od jeho vzniku v roku 2005 až po súčasnosť 2022; (b) zistiť vývoj počtu sporiteľov v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia v období 2005 - 2022; (c) identifikovať rozloženie financií klientov dôchodkových správcofských spoločností (ďalej len „DSS“) v jednotlivých fondoch a zistiť, ako sa vyvíja v časovom horizonte 2005 - 2022.

3.1 Výkonnosť II. piliera starobného dôchodkového systému Slovenskej republiky od jeho vzniku v roku 2005 až po súčasnosť 2022

Ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole, II. dôchodkový pilier bol do starobného dôchodkového systému Slovenskej republiky implementovaný v roku 2005. Už v tomto roku možno na základe ekonomických ukazovateľov sledovať činnosť a výkonnosť jednotlivých správcofských spoločností pri zhodnocovaní úspor/investícií svojich klientov³⁴. Je nevyhnutné konštatovať, že zavedením možnosti/povinnosti sporenia/investovania v II. dôchodkovom pilieri sa slovenský dôchodkový systém prepojil s globálnym ekonomickým systémom.

---

³⁴ Možno polemizovať o tom, ako nazývať občanov Slovenskej republiky, ktorí svoje peniaze odvádzajú v rámci starobného dôchodkového sporenia do II. dôchodkového piliera. Sú sporiteľmi, či skôr investormi? V praxi sa stretávame bežne s oboma variantami označenia, a to bez toho, aby sa tí, ktorí pojmy používajú, hlbšie zaoberali ich zmyslovou podstatou. Často sú to politici, ktorí systém kreujú, ale aj ekonomickí experti, ktorí by termínom mali rozumieť. Zamenené výrazy môžeme nájsť v dokumentoch Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ako aj u samotných DSS. Čo je dôvodom takého nesprávneho používania pojmov? Neznalosť alebo snaha o zahmlievanie a odvádzanie pozornosti verejnosti? Otázka vzniká, ak sa zamyslíme nad podstatou fenoménov sporenia a investovania. Podľa Národnej banky (2022) je vysvetlenie veľmi výstižné a jednoduché. Sporenie je jednorazové alebo pravidelné odkladanie si peňazí s cieľom ich neskoršej spotreby. Na rozdiel od investovania sa sporenie uskutočňuje prostredníctvom produktov, ktoré poskytujú garanciu minimálne vloženej sumy finančných prostriedkov a spadajú pod ochranu peňažných vkladov. Sporiacimi produktmi sú termínovaný účet, vkladná knižka, vklad na bežnom účte príp. sporiacom účte alebo vkladové listy. Pravidelné vklady do podielových fondov, investičné životné poistenie dôchodkové sporenie alebo investovanie do zlata nie sú sporením. Rovnaké charakteristiky sporenia a investovania nájdeme v základnej odbornej ekonomickej literatúre. Ako teda nazývať umiestňovanie financií občanov v II. dôchodkovom pilieri? Ako nazývať občanov, ktorí si ukladajú financie v kapitalizačnom pilieri? Sporitelia či investori? Asi najvýstižnejšie, avšak nepresné, je používať termín budúci starobní dôchodcovia.

Reforma dôchodkového systému bola podporovaná do veľkej miery aj medzinárodnými inštitúciami, predovšetkým Svetovou bankou (Ódor & Povala, 2020). Jej cieľom bolo, okrem iného, skombinovať výhody a nevýhody finančných a dôchodkových systémov tak, aby bol maximalizovaný (ekonomický) prospech občanov, predovšetkým v dlhodobom časovom horizonte. To, čo aj v SR znamená nevýhodu pre ekonomický aj dôchodkový systém je časová deľba moci v rámci politiky. Politické rozhodnutia sú charakteristické krátkym časovým diapazónom (ktoré kopírujú funkčné obdobia orgánov moci v rámci jej časovej deľby), avšak ekonomické a sociálne zmeny sú v porovnaní s politickými zmenami časovo náročnejšie. Sú charakteristické stredno a dlhodobým časovým horizontom. Je však potrebné poznamenať, že pokiaľ politické a legislatívne zmeny možno urobiť v priebehu niekoľkých týždňov až mesiacov, ekonomické zmeny trvajú zopár rokov, sociálne zmeny sú najdlhšie a majú najzásadnejšie dopady na človeka a spoločnosť. Reformou dôchodkového systému, pre ktorý je charakteristický dlhý časový úsek, v SR bola sledovaná aj jeho stabilizácia v zmysle oslobodenia sa od krátkodobých politických vplyvov cirkulovania (politických) vládnych koalícií v prípade Slovenska v štvorročných volebných obdobiach. Prvotné nastavenie parametrov a mechanizmov v II. pilieri vychádzalo z predpokladu, že sporitelia sú skúsenými investormi, sú finančne gramotní v otázkach investovania v dlhodobom časovom horizonte a nepodliehajú negatívnym javom pri krátkodobých výkyvoch na finančných trhoch³⁵.

3.2 Dlhopisové fondy

Pri pohľade na hospodárenie DSS v dlhopisových garantovaných fondoch³⁶ v časovom horizonte 2005 - 2021 tab. č. 9 možno konštatovať, že výnosy dosiahnuté všetkými správcovskými spoločnosťami pôsobiacimi na slovenskom trhu boli plusové počas drvivej väčšiny celého sledovaného obdobia. Záporné ročné hospodárske výsledky vykázali len výnimočne, a to maximálne v troch rokoch (zo sedemnástich), konkrétne Winterthur, d.s.s., a.s. (roky 2015, 2018, 2021) a VÚB d.s.s., a.s. (roky 2018, 2020, 2021). Naopak najlepší výsledok v zmysle zhodnotenia investovaných prostriedkov za celé sledované obdobie dosiahla DSS Poštovej banky a. s., a to až 46,11%, ktorá tiež dosiahla v priemere ročný výnos 2,28%. Najmenej úspešnou bola DSS Winterthur, d.s.s., a.s. s dosiahnutým výnosom za celé obdobie 2005 - 2021 vo výške 29,32% s priemerným ročným výnosom len 1,54%. Pokiaľ ide o rok 2022 k dispozícii sú údaje za prvý týždeň januára 2022. Tu možno sledovať záporný výsledok hospodárenia u všetkých spoločností. Dôvody červených čísiel v úvode roka 2022 sú spôsobené

---

³⁵ Tento predpoklad sa ukázal vo veľkej miere ako nesprávny tab. č. 9, čo možno vidieť aj na tom, že väčšina sporiteľov investovala v dlhopisových fondoch, ktoré sú z hľadiska dlhodobého časového horizontu veľmi neefektívne. Toho dôkazom je aj sumarizácia hospodárenia dlhopisových fondov v celom sledovanom období 2005 - 2021, tab. č. 9.

³⁶ Podľa Allianz d. s. s. (n.d.-a) dlhopisový garantovaný fond zaručuje sporiteľovi, že v prípade poklesu hodnoty dôchodkovej jednotky bude DSS dopĺňať straty zo svojho majetku. Vývoj hodnoty dôchodkovej jednotky sa podľa zákona hodnotí v sledovanom období desiatich po sebe nasledujúcich kalendárnych rokov. Portfólio fondu tvoria dlhopisové a peňažné investície. Zhodnocovanie v dlhopisovom garantovanom fonde je bezpečné. Tento fond je vhodný pre sporiteľov, ktorí uprednostňujú bezpečnosť a istotu, no počítajú však aj s nižšími výnosmi.

viacerými faktormi. Možno ich hľadať v oblasti ekonomickej, avšak aj v oblasti politickej. Ekonomické kroky sú takmer vždy ovplyvnené krokmi politickými.

Tab. č. 9 Zhodnotenie investícií sporiteľov v dlhopisových fondoch 2005 - 2021*

Rok/ DSS/ Aktuálny názov fondu ³⁷	Allianz - Slovenská dôchodková správčovská spoločnosť a.s. fond: Garant	UNIQA d.s.s., a.s fond: Dlhopisový	365.life, d.s.s., a.s fond: Dlhopisový	NN dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Solid	VÚB Generali dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Klasik	Inflácia
2005	2,94%	2,91%	2,32%	3,11%	2,75%	3,83%
2006	3,70%	3,45%	3,45%	3,18%	3,45%	3,66%
2007	4,47%	3,97%	3,66%	4,04%	3,89%	2,49%
2008	2,39%	2,95%	3,97%	2,98%	2,65%	3,55%
2009	1,45%	0,71%	2,58%	2,86%	1,64%	0,04%
2010	0,76%	1,16%	1,05%	1,42%	1,85%	1,26%
2011	1,28%	1,50%	1,42%	1,07%	2,05%	4,59%
2012	1,94%	1,97%	2,98%	3,19%	3,43%	3,37%
2013	0,60%	0,91%	1,54%	0,96%	2,01%	0,39%
2014	3,36%	3,34%	5,54%	2,86%	3,74%	-0,13%
2015	0,40%	-0,29%	1,86%	0,84%	1,53%	-0,46%
2016	1,78%	1,30%	3,04%	1,29%	2,71%	0,22%
2017	0,97%	0,36%	3,78%	0,38%	2,21%	1,96%
2018	0,12%	-0,22%	-3,31%	1,14%	-1,16%	1,87%
2019	1,65%	1,41%	4,93%	0,88%	3,17%	3,17%
2020	1,34%	1,05%	4,82%	2,71%	-0,18%	1,65%
2021	-0,80%	-0,33%	-3,95%	-1,11%	-0,18%	5,06%
2022	-0,19%	-0,11%	-0,80%	-0,25%	-0,21%	-
Výnos za celé obdobie	32,01%	29,32%	46,11%	35,10%	42,67%	43,19%
Ročný výnos	1,67%	1,54%	2,28%	1,81%	2,14%	2,13%

* údaje k 18. januáru 2022

Zdroj: Národná banka Slovenska (2022), Druhý Pilier. (n.d.-a)

Negatívne hospodárenie DSS je nepochybne spôsobené v súčasnosti dva roky prebiehajúcou pandémiou COVID-19, ktorá je globálna a má zásadný vplyv na globálnu

³⁷ V sledovanom referenčnom období 2005 až 2022 existencie kapitalizačného dôchodkového piliera starobného dôchodkového sporenia mali klienti možnosť vybrať si pre spravovanie svojich odvodov do II piliera z viacerých spoločností. V priebehu analyzovaných rokov došlo k viacerým fúziám, zlúčeniam či predajom dôchodkových spoločností. V súčasnosti je výsledkom fungovania II. dôchodkového piliera možnosť klienta vybrať si z piatich spoločností. Sú to: 365.life, d. s. s., a. s., Allianz - Slovenská d.s.s., a.s., UNIQA, d.s.s., a.s., VÚB Generali, d.s.s., a.s. a NN, d.s.s., a.s.. Pokiaľ ide o spoločnosť 365.life, d. s. s., a. s., pôvodne išlo o Dôchodkovú správčovskú spoločnosť Poštovej banky d.s.s., a.s. Skupina Poštovej banky, a. s. sa dostala pod digitálnu 365. bank v roku 2021 (365 bank, n.d.-a). Pokiaľ ide o Allianz - Slovenskú dôchodkovú správčovskú spoločnosť a. s., OPTIMAL zmiešaný negarantovaný dôchodkový fond a GLOBAL indexový negarantovaný dôchodkový fond spoločnosti Allianz - Slovenská d.s.s., a.s. sa zlúčili s fondom PROGRES akciový negarantovaný dôchodkový fond. Nástupníckym dôchodkovým fondom je akciový negarantovaný fond PROGRES. K tejto zmene došlo v roku 2013 (Allianz, n.d.-b). UNIQA, d.s.s., a.s. - spoločnosť Winterthur, d.s.s., a.s. sa v roku 2007 premenovala na spoločnosť AXA d.s.s., a.s.. Od 15.1.2021 pôsobí AXA d.s.s., a.s. pod názvom UNIQA d.s.s., a.s. (Národná banka Slovenska, n.d.). Pokiaľ ide o NN dôchodkovú správčovskú spoločnosť, a.s. tá vznikla transformáciou ING. dôchodkovej správčovskej spoločnosti, a.s. a ING Tatry-Sympatia, a.s. v roku 2015 (NN, n.d.-a).

ekonomiku, teda aj na sledované správcovské spoločnosti, ktoré realizujú svoju činnosť na globálnych ekonomických trhoch. Vysoká miera inflácie, problémy s nezamestnanosťou v mnohých štátoch sveta, nedostatok surovín či vybraných komodít pri výrobe mnohých výrobkov, to sú len niektoré z dôvodov, ktoré majú negatívny vplyv na svetové hospodárstvo, tým aj hospodárstvo jednotlivých národných štátov a ich ekonomík. Pokiaľ ide o infláciu³⁸, podľa NBS (2022) v januári dosiahla úroveň 5,9%.

Pri sledovaní miery inflácie 2005 - 2021 však možno konštatovať, že dosiahnuté výnosy v garantovaných fondoch dôchodkových správcovských spoločností boli minimálne alebo dokonca sa dostali do mínusu. Napríklad najlepšie hospodáriaca DSS Poštovej banky a. s., po odpočítaní vplyvu inflácie počas celého sledovaného obdobia zhodnotila investície sporiteľov len o 2,92%, pri ročnom výnose to bolo len 0,15%. Najslabšie hospodáriaca DSS Winterthur, d.s.s., a.s., v dlhopisovom fonde v konečnom dôsledku zaznamenala stratu vo výške 13,87% počas celého sledovaného obdobia, čo v priemernom ročnom zhodnotení predstavovalo celkový výnos - 0,59%. Sporenie/investovanie do dlhopisových fondov v II. dôchodkovom pilieri sa na základe zhodnotenia finančných prostriedkov ukazuje ako ekonomicky neefektívne aj v doposiaľ sledovanom strednodobom časovom horizonte.

3.3 Akciové fondy

Pokiaľ ide o hospodárenie dôchodkových správcovských spoločností so zverenými prostriedkami v negarantovaných fondoch, ich úspešnosť a efektívnosť bola nasledovná. Ako pojednáva aj tab. č. 10 v akciových fondoch³⁹ DSS v sledovanom časovom období sedemnástich rokov najviac zhodnotila investície svojich klientov Allianz d. s. s., a. s., a to s dosiahnutým výkonom až 131,74%, čo v priemernom ročnom zhodnotení znamená 5,12%. Najmenšie zhodnotenie investícií v akciovom fonde dosiahla v období 2005 - 2021 DSS Poštovej banky a. s., vo výške 30,30%. Pri pohľade na vývoj inflácie možno konštatovať, že sledované DSS vo svojich akciových fondoch dosiahli v danom časovom diapazóne v porovnaní s dlhopisovými výrazne vyššie zhodnotenie spravovaných prostriedkov. Pri najúspešnejšom fonde Allianz d. s. s., a. s., to bolo 88,55%, v ročnom vyčíslení po odpočítaní inflácie bolo zhodnotenie vo výške 2,99%. Pri najmenej úspešnej DSS Poštovej banky a. s., bol celkový výnos v podstate nižší, ako bola miera inflácie, teda - 12,89% a priemerný ročný výnos na úrovni - 0,54%. Napriek tomuto nepriaznivému výsledku, pri celkovom pohľade na akciové fondy a ich úspešnosť zhodnocovania prostriedkov možno povedať, že v sledovanom

---

³⁸ V roku 2022 by mal rast ekonomiky podľa odhadov NBS dosiahnuť 5,8 %, hrubý domáci produkt by mal rásť o 3,1 %. Prítom na jeseň národná banka počítala s rastom HDP o 3,5 % v roku 2021 a o 6,3 % v roku 2022 (Národná banka Slovenska, 2022).

³⁹ Podľa Allianz d. s. s. (n.d.-a) akciový fond nemá garancie. To znamená, že v prípade poklesu ceny dôchodkovej jednotky, DSS nebude prípadné straty dopĺňať zo svojho majetku. Investovanie v tomto fonde je vhodné pre sporiteľov, ktorí akceptujú, že hodnota dôchodkovej jednotky môže rovnako dynamicky rásť i klesať a výnosy môžu významnejšie kolísť z dôvodu rizikovejšieho investovania.

strednodobom časovom horizonte predstavovali efektívny nástroj aktívnej dôchodkovej politiky.

Tab. č. 10 Zhodnotenie investícií sporiteľov v akciových fondoch 2005 - 2021*

Rok/ DSS/ Aktuálny názov fonde	Allianz - Slovenská dôchodková správčovská spoločnosť a.s. fond: Progres	UNIQA d.s.s., a.s. fond: Akciový	365.life, d.s.s., a.s. fond: Akciový	NN dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Dynamika	VÚB Generali dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Profit	Inflácia
2005	3,58%	3,42%	3,74%	3,12%	3,49%	3,83%
2006	5,17%	4,94%	5,09%	3,02%	4,43%	3,66%
2007	3,54%	3,73%	2,09%	3,26%	4,15%	2,49%
2008	-6,91%	-6,80%	-8,56%	-6,86%	-7,84%	3,55%
2009	1,11%	-0,13%	1,53%	1,42%	1,69%	0,04%
2010	0,78%	1,21%	1,23%	1,53%	1,86%	1,26%
2011	1,30%	1,48%	1,27%	1,26%	2,12%	4,59%
2012	2,94%	2,20%	4,46%	3,44%	3,76%	3,37%
2013	4,33%	3,83%	3,69%	3,15%	5,52%	0,39%
2014	10,85%	8,60%	8,56%	9,69%	10,32%	-0,13%
2015	2,52%	3,24%	0,55%	2,63%	3,92%	-0,46%
2016	11,10%	5,33%	0,16%	6,83%	5,20%	0,22%
2017	7,60%	2,59%	8,83%	7,37%	6,73%	1,96%
2018	-5,02%	-2,42%	-11,84%	-4,52%	-5,02%	1,87%
2019	24,43%	11,57%	13,43%	15,59%	17,15%	3,17%
2020	4,16%	3,05%	14,30	2,16%	2,26%	1,65%
2021	21,58%	11,42%	-10,54%	13,34%	17,68%	5,06%
2022	-1,41%	-1,08%	-6,87%	-0,29%	-1,40%	-
Výnos za celé obdobie	131,74%	70,58%	30,30%	85,49%	103,16%	43,19%
Ročný výnos	5,12%	3,23%	1,59%	3,74%	4,31%	2,13%

*údaje k 18. januáru 2022

Zdroj: Národná banka Slovenska (2022), Druhý Pilier. (n.d. -b)

3.4 Zmiešané fondy

Tab. č. 11 načrtáva o hospodárení s investíciami sporiteľov v zmiešaných⁴⁰ dôchodkových fondoch v sledovanom období 2005 - 2021. Tieto fondy sú v súčasnom období v ponuke iba dvoch DSS, a to DSS VÚB a. s., a ING dôchodkovej správčovskej spoločnosti, a.s., dnes NN dôchodková správčovská spoločnosť, a. s. Obe správčovské spoločnosti v celkovom hospodárení 2005 - 2021 vykázali zhodnotenie zverených prostriedkov sporiteľov, a to aj pokiaľ ide o dosiahnutý výnos za celé sledované obdobie, ale aj o priemerný ročný výnos, aj po odpočítaní vplyvu inflácie. Investovanie v zmiešaných fondoch možno hodnotiť v strednodobom časovom horizonte ako ekonomicky efektívne v porovnaní s investovaním vo

⁴⁰ Podľa VÚB Generali (n.d.) je zmiešaný negarantovaný fond z hľadiska zloženia majetku najvhodnejší pre tých sporiteľov/investorov, ktorí nie sú ochotní znášať vyššie riziko v akciovom a indexovom negarantovanom fonde, a zároveň nepreferujú konzervatívnu stratégiu investovania v dlhopisovom garantovanom fonde.

fondoch dôchodkových. Keď však porovnáme výsledky investovania vo fondoch akciových, vybraných správcovských spoločností a fondoch zmiešaných, môžeme skonštatovať, že efektívnejšie bolo investovať prostriedky vo fondoch akciových, kde najvyšší výnos za celé obdobie bol 131,74% Allianz d. s. s., a. s., v porovnaní s maximálnym zhodnotením VÚB Generali dôchodková správcovská spoločnosť, a. s. 77,42%.

Tab. č. 11. Zhodnotenie investícií sporiteľov v zmiešaných fondoch 2005 - 2021*

Rok/ DSS/ Aktuálny názov fonde	VÚB Generali dôchodková správcovská spoločnosť, a.s. fond: Mix	NN dôchodková správcovská spoločnosť, a.s. Fond: Harmónia	Inflácia
2005	3,28%	2,87%	3,83%
2006	4,14%	3,13%	3,66%
2007	4,11%	3,65%	2,49%
2008	-5,74%	-5,16%	3,55%
2009	1,66%	1,33%	0,04%
2010	1,90%	1,54%	1,26%
2011	2,13%	1,40%	4,59%
2012	3,76%	3,50%	3,37%
2013	3,66%	2,30%	0,39%
2014	10,23%	6,10%	-0,13%
2015	3,69%	2,01%	-0,46%
2016	4,59%	5,59%	0,22%
2017	5,30%	5,74%	1,96%
2018	-4,39%	-3,49%	1,87%
2019	11,73%	12,72%	3,17%
2020	1,43%	2,95%	1,65%
2021	9,93%	7,60%	5,06%
2022	-0,68%	-0,29%	-
Výnos za celé obdobie	77,42%	66,39%	43,19%
Ročný výnos	3,47%	3,07%	2,13%

*údaje k 18. januáru 2022

Zdroj: Národná banka Slovenska (2022), Druhý Pilier. (n.d.-c)

3.5 Indexové fondy

Pokiaľ ide o indexové fondy, tie boli ponúknuté sporiteľom/investorom v II. dôchodkovom pilieri od 1. januára 2012. Indexové fondy kopírujú akciové indexy a majú nízky poplatok, lebo nie sú aktívne riadené. Sú to negarantované fondy, rovnako ako akciové aj zmiešané. Ako ukazuje tab. č. 12 indexové fondy boli otvorené v ponuke pre investovanie u štyroch správcovských spoločností, UNIQUA d. s. s. (predtým AXA), 365-life d. s. s. (predtým Poštová banka), VÚB Generali d. s. s. a NN. D. s. s. (predtým spoločnosť ING.).

Tab. č. 12. Zhodnotenie investícií správiteľov v indexových fondoch 2012 - 2021 *

Rok/ DSS/ Aktuálny názov fonde	UNIQA d.s.s., a.s. fond: Indexový	365.life, d.s.s., a.s. fond: Indexový	NN dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Index Euro	NN dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Index Global	VÚB Generali dôchodková správčovská spoločnosť, a.s. fond: Index	Inflácia
2012	4,86%	8,82%	15,65%	3,68%	2,64%	3,37%
2013	18,04%	15,60%	18,31%	16,89%	15,48%	0,39%
2014	17,08%	5,47%	3,32%	17,23%	16,48%	-0,13%
2015	7,96%	6,49%	5,59%	7,99%	7,78%	-0,46%
2016	9,99%	9,61%	2,56%	9,63%	10,09%	0,22%
2017	6,36%	6,71%	9,41%	6,29%	6,46%	1,96%
2018	-6,16%	-5,44%	-12,61%	-6,15%	-5,38%	1,87%
2019	28,58%	21,21%	28,46%	28,61%	28,62%	3,17%
2020	4,36%	0,88%	-3,97%	2,67%	4,42%	1,65%
2021	28,58%	25,39%	23,10%	28,28%	28,73%	5,06%
2022	-2,15%	-2,37%	0,00%	-2,15%	-2,16%	-
Výnos za celé obdobie	185,96%	131,63%	122,26%	174,21%	175,22%	18,31%
Ročný výnos	11,37%	9,01%	8,67%	10,93%	10,91%	1,70%

* údaje k 18. januáru 2022

Zdroj: Národná banka Slovenska (2022), Druhý Pilier. (n.d. -d)

Pri pohľade na hospodárenie dôchodkových správcovských spoločností s financiami v indexových fondoch⁴¹ možno konštatovať, že v sledovanom období, od ich vzniku v roku 2012 až po rok 2021 (1Q 2022) v najvyššej miere zhodnotila investované prostriedky UNIQUA, a to až vo výške 185,96% za celé obdobie, pri priemernom ročnom výnose 11,37%, kde aj po odpočítaní vplyvu inflácie vo výške 1,70% bolo priemerné ročné zhodnotenie vo výške 9,67%. Najnižší výnos v rámci indexových fondov dosiahla spoločnosť NN d. s. s. vo svojom fonde Index Euro, a to v celkovej výške 122,26% za celé obdobie činnosti fondu, pri priemernom ročnom výnose 8,67%. Aj po odpočítaní vplyvu inflácie na úrovni 1,70% (priemer za celé sledované obdobie) dosahoval priemerný ročný výnos výšku 6,97%.

Celkový pohľad na investovanie v indexových fondoch ukazuje, že jeho ziskovosť bola veľmi vysoká. Najvyššie výnosy boli dosiahnuté v roku 2019 a 2021, najmenej úspešný rok pre indexové fondy bol rok 2018, kedy sa všetky správcovské spoločnosti ocitli v červených číslach.

⁴¹ Podľa UNIQUA (n.d.) indexový dôchodkový fond je určený predovšetkým pre tých, ktorí v záujme uprednostnenia potenciálne možného vyššieho zhodnotenia akceptujú najvyššiu mieru rizika spojeného s investovaním do akciových investícií a sú si teda vedomí rizika možného výrazného kolísania hodnoty a ktorí spĺňajú zákonom povolený vek.

Pri komparácii hospodárenia DSS v sledovanom diapazóne 2005 - 2021, čo predstavuje z hľadiska času strednodobý horizont, možno konštatovať, že existujú výrazné rozdiely medzi výškou zhodnotenia úspor sporiteľov v garantovaných a negarantovaných fondoch. Pokiaľ negarantované fondy dokázali zhodnotiť úspory svojich klientov maximálne na úrovni 2,28%, a to len v jednom prípade (365.life, d. s .s.), všetky ostatné dlhopisové fondy z hľadiska priemerného ročného výnosu pod vplyvom inflácie nedokázali ani prekonať jej vplyv. Inflácia na priemernej ročnej úrovni vo výške 2,13% spôsobila prepád priemerného ročného hospodárenia správcovských spoločností v dlhopisových fondoch pod jej úroveň. Taktiež pri sledovaní celkového zhodnotenia úspor (za celé obdobie ich existencie od roku 2005 - 2022) v dlhopisových fondoch len v jednom prípade (tiež 365.life, d. s .s.) možno konštatovať dosiahnutie zisku pri zohľadnení miery inflácie za toto celé sledované obdobie.

3.6 Vývoj počtu sporiteľov v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia v období 2005 - 2022

Od roku 2005 sa na trhu s kapitalizačným pilierom dôchodkového sporenia objavilo viacero subjektov, ktoré ponúkajú klientom možnosť zhodnocovania úspor. Ako už bolo vyššie naznačené, došlo k viacerým predajom a zlúčeniam subjektov poskytujúcich tieto služby. V súčasnosti reprezentuje ponuku zhodnocovať úspory v II. dôchodkovom pilieri päť správcovských spoločností, ktoré sa usilujú osloviť potencionálnych klientov. Ide o spoločnosti: 365.life, d. s. s., a. s., Allianz - Slovenská d.s.s., a.s., UNIQA, d.s.s., a.s., VÚB Generali, d.s.s., a.s. a NN, d.s.s., a.s.. Podľa ADSS (2022), tab. č. 14 možno konštatovať, že najúspešnejšou správcovskou spoločnosťou, z hľadiska počtu klientov (sporiteľov, investorov, budúcich dôchodcov) je k 31. decembru 2021 Allianz - Slovenská d.s.s., a.s s celkovým počtom klientov 478 057, za ňou nasleduje NN, d.s.s., a.s. s finálnym počtom sporiteľov 390 937. Najmenej klientov oslovila a získala spoločnosť 365.life, d. s. s., a. s., a to 125 709. Ak by sme zvolili za kritérium uloženia financií do vybraného typu fondu, najviac konzervatívnych klientov má Allianz - Slovenská d.s.s., a.s., ktorej zverilo hospodárenie so svojimi prostriedkami do garantovaného dlhopisového fondu až 298 760 klientov. Podľa uloženia investícií do negarantovaných a najviac rizikových indexových fondov má najvyšší podiel klientov UNIQA, d.s.s., a.s., a to až 106 591 sporiteľov.

K 1. januáru 2022 je v SR stav pomeru klientov/sporiteľov investujúcich iba v negarantovaných fondoch DSS v pomere ku garantovaným alebo nejakej forme podielu garantovaných a negarantovaných nasledujúci:

Dôchodková správcovská spoločnosť **365.life, d. s. s., a. s.** mala iba v negarantovaných fondoch spolu 33 994 sporiteľov a v garantovaných alebo nejakej forme kombinácie garantovaných aj negarantovaných fondov spolu až 91 891 sporiteľov.

Dôchodková správcovská spoločnosť **Allianz - Slovenská d. s. s., a. s.** mala sporiteľov, ktorí svoje prostriedky uložili iba v negarantovaných fondoch 98 655 a sporiteľov, ktorí investovali

v garantovaných a nejakej forme pomeru garantovaných aj negarantovaných fondoch celkovo 379 402 sporiteľov.

UNIQUA, d.s.s., a.s. spravovala prostriedky v iba v garantovaných a istej forme pomeru garantovaných a negarantovaných fondov celkovo 248 329 sporiteľov a v negarantovaných fondoch spravovala zverené prostriedky celkovo 128 083 sporiteľov.

VÚB Generali, d.s.s., a.s. spravovala dôchodkové financie v iba v garantovaných alebo nejakej forme pomeru garantovaných a negarantovaných fondov 216 509 sporiteľom a prostriedky investované len v negarantovaných fondoch 112 305 sporiteľom.

Spoločnosť NN, d.s.s., a.s. evidovala celkovo 242 730 sporiteľov, ktorí mali svoje investície vložené iba do garantovaných alebo kombinácie garantovaných a negarantovaných fondov, pričom svoje financie iba v negarantovaných fondoch malo u NN, d.s.s., a.s. len 146 873 sporiteľov.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že nepomerne väčšia časť sporiteľov má svoje prostriedky, ktoré sú v správe zvolenej DSS v II. dôchodkovom pilieri v SR k 1.1.2022, investované iba v garantovaných alebo nejakej kombinácie garantovaných a negarantovaných fondov, a to celkovo až 1 178 615 sporiteľov. Len v negarantovaných fondoch svoje prostriedky investuje celkovo vo všetkých DSS iba 519 910 sporiteľov.

Tab. č. 13 Pomer sporiteľov v garantovaných a negarantovaných fondoch DSS celkovo

Investície/rok	január 2022/ počet sporiteľov
Len garantované fondy+	
Garantované+negarantované fondy (kombinácia)	1 178 615
Len negarantované fondy	519 910
Spolu	1 698 525

Zdroj: Asociácia dôchodkových správcovských spoločností (n.d.-a)

Tab. č. 14 Počet sporiteľov v II. pilieri, stav k 31.12.2021

365.life, d. s. s., a. s.	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	125 346
STABILITA dlhopisový garantovaný d. f.	70 444
PROSPERITA akciový negarantovaný d. f.	10 931
PERSPEKTÍVA indexový negarantovaný d. f.	23 063
Dlhopisový + akciový fond	9402
Dlhopisový + indexový fond	12 045
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	125 709
Allianz - Slovenská d.s.s., a.s	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	477 455
GARANT dlhopisový garantovaný d. f.	298 760
PROGRES akciový negarantovaný d. f.	98 655
Dlhopisový + akciový fond	80 642
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	478 057
UNIQA, d.s.s., a.s.	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	376 802
Dlhopisový garantovaný d. d. f.	213 470
Akciový negarantovaný a. d. f.	21 492
Indexový negarantovaný a. d. f.	106 591
Dlhopisový + akciový fond	7 447
Dlhopisový + indexový fond	27 412
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	376 412
VÚB Generali, d.s.s., a.s.	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	376 412
KLASIK, dlhopisový garantovaný d. f.	153 039
MIX, zmiešaný negarantovaný d. f.	6 341
PROFIT, akciový negarantovaný d. f.	12 242
INDEX, indexový negarantovaný d. f.	93 722
Dlhopisový + zmiešaný	9 609
Dlhopisový + akciový fond	11 139
Dlhopisový + indexový fond	42 722
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	328 814
NN, d.s.s., a.s.	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	387 416
Solid – Dlhopisový garantovaný d. f.	192 375
Harmónia - Zmiešaný negarantovaný d. f.	19 519
Dynamika - Akciový negarantovaný d. f.	36 791
Index Euro - Indexový negarantovaný d. f.	20 634
Index Global - Indexový negarantovaný d. f.	69 929
Dlhopisový + zmiešaný	8 334
Dlhopisový + akciový fond	14 391
Dlhopisový + Index Euro	10 298
Dlhopisový + Index Global	17 332
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	390 937

Zdroj: Asociácia dôchodkových správcovských spoločností (n.d. -a)

Pokiaľ ide o celkové investície budúcich dôchodcov vo všetkých dôchodkových správcovských spoločnostiach v roku 2021, ako ukazuje tab. č. 15 možno konštatovať, že celkový počet sporiteľov v II. dôchodkovom pilieri je 1 694 156. V Konzervatívnom fonde má svoje financie investovaných 928 088 klientov. Vyvážený fond bol zaujímavou príležitosťou investovať len pre 25 860 sporiteľov. Rastový fond vo svojom výbere uprednostnilo 180 111

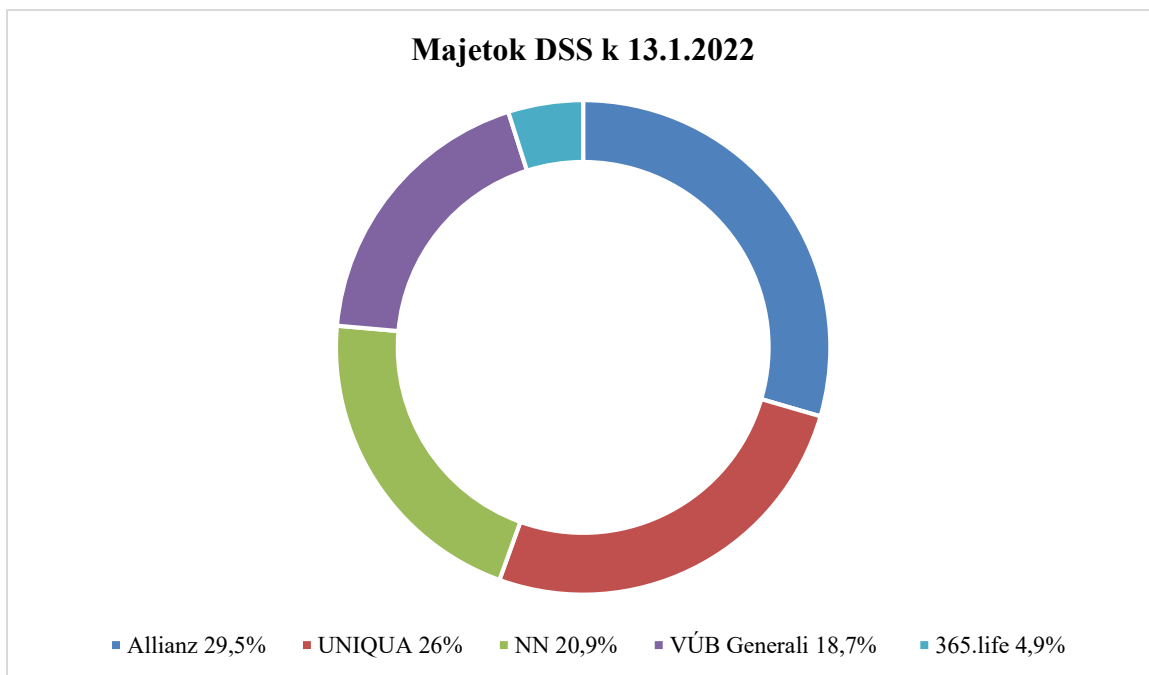
klientov a rizikový, avšak najviac ziskový fond preferovalo 313 939 sporiteľov. Kombinácia stability a istej formy vyššieho rizika oslovila investorov, ktorí svoje financie investovali v dvoch typoch fondov. V dlhopisovom a zmiešanom fonde bolo 17 943 sporiteľov, dlhopisový a akciový fond si za svoju investičnú stratégiu zvolilo 123 021 sporiteľov a kombinácia dlhopisového a indexového fondu bola atraktívna pre 109 809 klientov dôchodkových správcovských spoločností.

Tab. č. 15 Počet sporiteľov v II. pilieri, DSS spolu, stav k 31.12.2021

Dôchodkové správcovské spoločnosti spolu	December 2021
Počet sporiteľov k 1. dňu mesiaca	1 694 156
Konzervatívny fond	928 088
Vyvážený fond	25 860
Rastový fond	180 111
Indexový fond	313 939
Dlhopisový + zmiešaný fond	17 943
Dlhopisový + akciový fond	123 021
Dlhopisový + indexový fond	109 809
Počet k 1. dňu nasled. Mesiaca	1 699 929

Zdroj: Asociácia dôchodkových správcovských spoločností (n.d. -a).

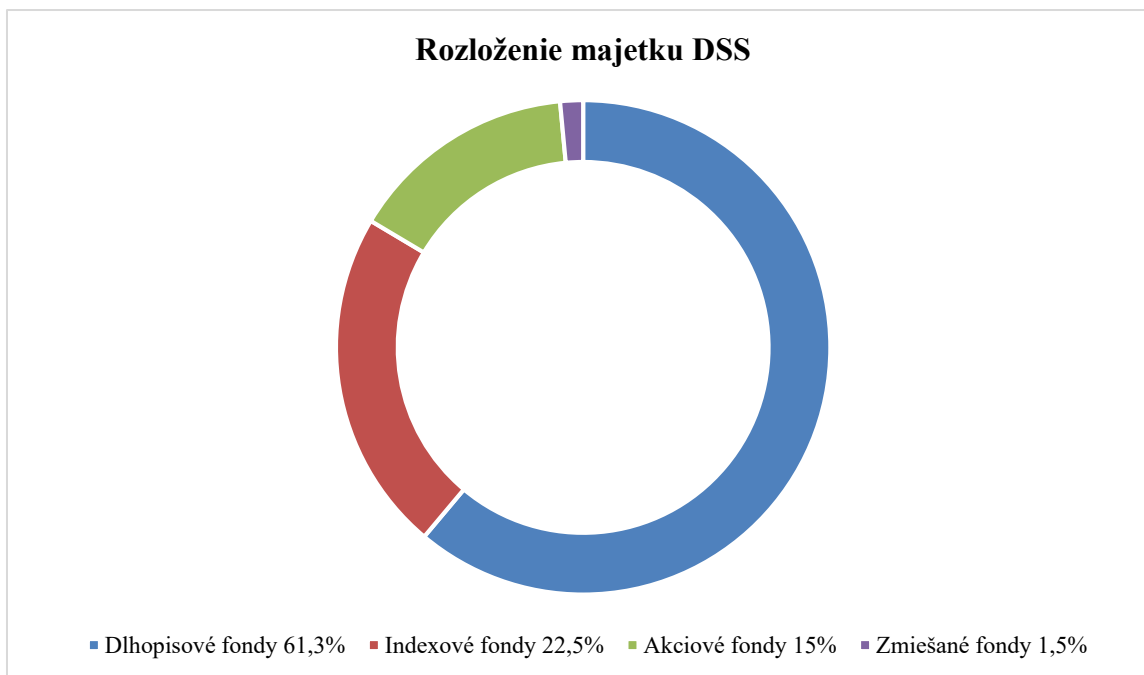
Na základe sledovania podielu majetku jednotlivých dôchodkových správcovských spoločností k januáru 2022, graf. č. 1 možno konštatovať, že najvyšší podiel mala spoločnosť Allianz Slovenská d.s.s., a.s., a to až 29,5%, nasledovaná poisťovňou UNIQA, d.s.s., a.s. s 26 percentami. Majetok NN, d.s.s., a.s. predstavoval medzi DSS-kami na slovenskom trhu k januáru 2022 podiel 20,9%. Nasledovala VÚB Generali, d.s.s., a.s. majetkom 18,9% a na poslednom mieste v rebríčku investícií DSS na slovenskom trhu sa umiestnila spoločnosť 365.life, d. s. s., a. s. s celkovým podielom majetku iba 4,9 %. Hodnota majetku dôchodkovej spoločnosti Allianz dosahuje celkovo výšku 3 497 685 942,54 eur, hodnota majetku spoločnosti UNIQUA d. s. s. predstavuje celkovo výšku 3 069 390 351,59 eur. NN d. s. s. spravovala majetok budúcich starobných dôchodcov vo výške 2 469 418 926,37eur. VÚB Generali d. s. s. disponuje majetkom sporiteľov vo výške 2 212 108 039,43 eur a na poslednom mieste z hľadiska výšky majetku, s ktorým hospodári DSS 365.life 573 626 841,61 eur.

Graf č. 1 Podiel majetku jednotlivých DSS na slovenskom trhu

Zdroj: Druhý Pilier (n.d. -e)

Na základe sledovania rozloženia majetku v dôchodkových správcovských spoločnostiach k mesiacu január 2022 možno konštatovať, že najviac prostriedkov slovenskí občania, ktorí majú svoje financie investované v kapitalizačnom pilieri majú v dlhopisových fondoch, a to v celkovej výške 7 267 874 518,26 eur, čo predstavuje celkovo 61,3% z celkového objemu majetku. Za nimi nasledujú investície v indexových fondoch vo výške 2 643 527 323,67 eur, čo je 22,5% podiel na celkovom majetku DSS. Na treťom mieste sú investície v akciových fondoch vo výške 1 764 343 373,66 eur. Najmenší podiel na majetku DSS predstavujú zmiešané fondy, kde majú klienti investované peňažné prostriedky vo výške 146 484 885,95, čo predstavuje len 1,5 % podielu majetku.

Graf č. 2 Majetok DSS podľa typu fondu

Zdroj: Druhý Pilier (n.d. -e)

Podľa analýzy Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2018) najväčším súčasným problémom II. piliera (a to aj v roku 2022 pri pohľade na vyššie uvedené tabuľky) je veľký nesúlad medzi zložením majetku sporiteľov a ich časovým horizontom sporenia. Primárnym problémom nie je nedostatočná ponuka dôchodkových fondov v SR. Spôsobuje to, že napriek skutočnosti, že viaceré fondy II. piliera dosahujú v porovnaní s obdobnými fondmi v štátoch OECD nadpriemerné výnosy, celkové priemerné zhodnotenie úspor v II. pilieri za priemerom OECD viditeľne a dokázateľne výrazne zaostáva. Tento stav vo veľkej miere zvyšuje riziko nízkych budúcich dôchodkov sporiteľov. Pri pohľade na hospodárenie dôchodkových správcovských spoločností v strednodobom časovom horizonte 2005 – 2022 (od roku vzniku II. piliera) možno konštatovať, že ich hospodárenie bolo výrazne ziskové práve v negarantovaných fondoch v porovnaní s fondmi garantovanými. Väčšina občanov však má prostriedky uložené práve v málo ziskových či dokonca v stratových dlhopisových garantovaných fondoch. Otvára sa otázka možného riešenia problému. Na teoretickej úrovni možno vyjsť z troch základných prístupov: tradičný prístup, „lifestyle“ prístup a alternatívny prístup.

Tradičný prístup k správe dôchodkových úspor nerozoznáva fázy životného cyklu sporenia. Prostriedky sporiteľa sú alokované do vybraného typu dôchodkového fondu, ktoré sa môžu líšiť rizikovým profilom a investičným zameraním. Majetok sporiteľa tak zostáva vo zvolenom dôchodkovom fonde po celú dobu sporenia, pričom investičná stratégia fondu nerozlišuje časový horizont sporenia jednotlivých účastníkov. Najväčšou nevýhodou „tradičného prístupu“ k správe dôchodkových aktív je skutočnosť, že v prípade, ak má sporiteľ naakumulované prostriedky v rizikovejších fondoch, tak je vystavený neúmernému riziku znehodnotenia prostriedkov v posledných rokoch sporenia. Naopak, ak je sporiteľ primárne

zapojený do dôchodkových fondov s defenzívnejšou stratégiou, oberá sa o možnosť participovať na raste volatilnejších nástrojov, a to najmä v prvých rokoch sporenia. Racionálny sporiteľ je tak nútený aktívne upravovať svoju investičnú stratégiu (dôchodkový fond) v závislosti od fázy životného cyklu. Pre väčšinu sporiteľov je však problematické správne vyhodnotiť svoju investičnú stratégiu (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2018).

„Lifestyle“ prístup má viac variácií, ktoré sú však všetky postavené na myšlienke postupného presunu aktív sporiteľov z rizikovejších do menej rizikových dôchodkových fondov. V praxi uvedený prístup znamená, že jeden dôchodkový správca kreuje a spravuje viacero dôchodkových fondov s odlišným rizikovým profilom, pričom majetok sporiteľa je distribuovaný medzi jednotlivé dôchodkové fondy na základe veku sporiteľa, resp. aktuálnej fázy životného cyklu sporenia. Presun prostriedkov sporiteľov je určený na základe pevne stanovených kritérií, najčastejšie spojených s vekom sporiteľa. Veková hranica presunu prostriedkov medzi fondmi môže byť fixne určená alebo dynamická, v závislosti od vývoja ďalších parametrov ako napríklad dôchodkový vek alebo predpokladaná dĺžka dožitia (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2018).

Target retirement funds alebo target-date-funds sú tiež založené na „lifestyle“ prístupe, to znamená postupnom presune majetku sporiteľa medzi rôznymi rizikovými triedami aktív. Rozdiel je však v prístupe k správe dôchodkových úspor. Pri „lifestyle“ prístupe dochádza k presunu prostriedkov medzi rôznymi fondmi. V prípade tohto prístupu správcovia naopak vytvárajú dôchodkový fond, ktorý je určený pre jednu vekovú skupinu (kohortu) obyvateľov. To znamená, že investičná stratégia samotného fondu sa odvíja od veku účastníkov. Ich majetok tak nie je presúvaný medzi dôchodkovými fondmi po dovŕšení určeného veku, ale majetok zostáva v jednom fonde počas celého sporivého horizontu, čo má pozitívny vplyv najmä na administratívne náklady celého systému (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2018).

Cieľom tretej kapitoly vedeckej monografie bolo (1) zmapovať výkonnosť II. piliera starobného dôchodkového systému Slovenskej republiky od jeho vzniku v roku 2005 až po súčasnosť 2022, (2) zistiť vývoj počtu sporiteľov v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia v období 2005 - 2022, (3) identifikovať rozloženie financií klientov DSS v jednotlivých fondoch a zistiť, ako sa vyvíja v časovom horizonte 2005 - 2022.

Na základe zistení možno konštatovať, že II. pilier starobného dôchodkového sporenia v SR predstavuje jeden z nástrojov zabezpečenia prostriedkov na vyplácanie starobných dôchodkov ex ante. Podľa výkonnosti jednotlivých fondov v čase ich existencie od počiatku až po rok 2022 z pohľadu ekonomickej efektívnosti celkovo najvyšší zisk vykázali indexové a akciové negarantované fondy. Najmenej efektívne z hľadiska zhodnotenia investovaných prostriedkov vykázali dlhopisové garantované fondy, ktorých zisk je však otázny, ak pri nich zohľadníme aj vplyv inflácie. Možno konštatovať, že v dlhodobom časovom horizonte kapitalizačný pilier starobného dôchodkového systému v SR predstavuje efektívny nástroj zhodnocovania prostriedkov, ktoré majú v budúcnosti byť garanciou istej výšky príjmu starobných dôchodcov. Pokiaľ ide o množstvo klientov, sporiteľov/investorov budúcich

starobných dôchodcov, ktorí svoje financie smerujú do II. dôchodkového piliera, na základe štatistických výstupov možno konštatovať, že ich počet sa zvyšuje. Rovnako však možno povedať, že najvyšší počet klientov DSS má svoje financie kumulované v garantovaných dlhopisových fondoch, kde je ich opodstatnenosť z hľadiska ekonomickej efektívnosti otázna.

Táto kapitola monografie položila ekonomický fundament pre celkové pochopenie podstaty fungovania starobného dôchodkového systému v SR; na jeho II. pilier, ktorý je dominantným predmetom záujmu chápania a identifikovania sociálnej spravodlivosti v oblasti politiky a práva - subjektmi, ale aj objektmi - občanmi Slovenskej republiky.

4 Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike

Kapitola „*Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike*“ má empirický charakter. Pozornosť je v nej venovaná metodologickým aspektom nami uskutočneného prierezového, kvantitatívneho výskumu.

Teoreticko-metodologické východiská skúmania problematiky sociálnej spravodlivosti a starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike sú v tuzemskej vedeckej obci prehliadané a je im venovaná nižšia pozornosť zo strany odborníkov. Starobný dôchodkový systém, ktorý súvisí so starobným dôchodkovým sporením, je dynamická entita, ktorá je ovplyvnená rôznorodými faktormi ako dispozičnými, tak i situačnými. Je samozrejmé, že v prvom rade sa charakter a kvalita starobného dôchodkového systému odvíja od axiologických orientácií reprezentantov vládnych politických subjektov, od tradícií danej spoločnosti, a tiež od kultúrnych modelov. Slovenská republika ako demokratický a právny štát sa v rámci svojich kultúrnych preferencií definuje ako spoločnosť poháňaná konkurenciou, úspechom a výkonom, pričom úspech definuje ten, kto je najlepší. Sociálny status je dôležitým aspektom a prirodzene tiež schopnosť ukázať ho prostredníctvom statusových symbolov. Slovenská republika ako integrálna súčasť Západnej civilizácie má pragmatickú kultúru, inými slovami pravda tu závisí od situácie, kontextu a času. Ľudia takejto kultúry preukazujú schopnosť ľahko prispôbiť tradície zmeneným podmienkam, majú silný sklon k šetreniu a investovaniu, šetrnosti a vytrvalosti pri dosahovaní stanovených cieľov. Ďalej sa naša krajina vyznačuje istou zdržanlivosťou v zmysle sklonu k cynizmu a pesimizmu, ľudia nekladú veľký dôraz na svoj voľný čas a kontrolujú uspokojenie svojich túžob, majú pocit, že ich činy sú obmedzené spoločenskými normami a cítia, že dopriať si niečo nie je správnym rozhodnutím. Dôraz je kladený na jasnú hierarchiu moci medzi členmi spoločnosti, čo teda zreteľne poukazuje na nerovnosť medzi týmito členmi. Čo sa v poslednej dobe mení je stupeň samostatnosti. Pokiaľ v minulosti bola Slovenská republika ako súčasť socialistického sveta a centrálne riadenej ekonomiky silne kolektivistická, teda zameraná na spoločnosť ako celok, aktuálne je jej pozícia niekde v strede medzi kolektivismom a individualizmom. Rovnakú nevyhranenosť Slovenská republika prejavuje aj v miere vyhybania sa neistote, preto nie je celkom jasné, ako sa tu ľudia vyrovnávajú so skutočnosťou, že budúcnosť nemôže byť nikdy známa (Hofstede Insights, n.d.).

Pokiaľ ide o axiologickú orientáciu súčasnej vládnej koalície v Slovenskej republike, ktorá rešpektuje výsledky parlamentných volieb z 29. februára 2020, na základe zistení podľa obsahovej analýzy politických, ale tiež volebných programov, ako aj doposiaľ realizovaných konkrétnych legislatívnych opatrení, možno konštatovať, že je situovaná v stredopravej časti politického spektra. Ako bolo spomenuté, tvoria ju subjekty OĽANO, SME RODINA, SAS a ZA ĽUDÍ. Dominujú u nej modifikované hodnoty konzervativizmu a liberalizmu. To sa, okrem iného, prejavuje aj v snahách implementovať do starobného dôchodkového systému princíp zásluhovosti, ktorý je postavený na vyššej individuálnej zodpovednosti v starobnom dôchodkovom systéme, ako aj v systéme sociálneho zabezpečenia. Ten možno v súčasnosti identifikovať aj prostredníctvom spôsobu valorizácie starobných dôchodkov, ktorý zdôrazňuje percentuálny podiel na úkor plošnej valorizácie (tzv. korporatívny model sociálnej politiky

založený na výkone a zásluhách). Valorizácia sa týka výlučne prvého dôchodkového piliera. Sociálnu spravodlivosť vidí súčasná vláda v zvyšovaní zodpovednosti individua za svoju súčasnú aj budúcu sociálnu situáciu a v znižovaní podielu štátu na sociálno-ekonomickom statuse občana. Mechanizmy implementácie konzervatívno-liberálnych hodnotových orientácií boli bližšie identifikované a popísané v predchádzajúcej časti monografie.

Nemenej dôležitými faktormi, ktoré môžu čiastočne ovplyvniť starobný dôchodkový systém, ale najmä sa podieľať na procese starobného dôchodkového sporenia, sú faktory na strane človeka - potenciálneho budúceho starobného dôchodcu. V tejto rovine existuje jedna zásadná otázka „*Sporiť či nesporiť na starobný dôchodok?*“. Toto rozhodnutie následne otvára ďalšie a ďalšie otázky a dilemy spojené s celkovou štruktúrou starobného dôchodkového systému a možnosťami starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike, ktoré už boli dôkladne popísané v predchádzajúcich kapitolách vedeckej monografie. Neignorujúc signifikantnosť ekonomických, politologických a právnych korelátov sa však v tejto kapitole naša pozornosť vo väčšej miere zameria na dispozičné, teda individuálne psychologické elementy podmieňujúce koncept starobného dôchodkového sporenia.

V teoretickej rovine možno tvrdiť, že je maximálne rozumné zaujímať sa o starobné dôchodkové sporenie, získať relevantné informácie, efektívne plánovať svoj starobný dôchodok, ale v praxi sa ukazuje, že to tak celkom nie je. Z hľadiska psychologických elementov sú významnými faktormi napríklad vnímanie budúcnosti, finančná gramotnosť, ciele finančného plánovania, individuálne hodnoty či presvedčenia. Ako uvádza Bačová et al. (2019), existencia a kvalita finančného plánovania starobného dôchodku je vysvetlená nielen finančnými vedomosťami, ale aj presvedčeniami o finančnom plánovaní starobného dôchodku a vlastnými predpokladmi úspechu v týchto aktivitách. Autori vo svojej monografii ponúkajú uspokojivý prehľad výskumných štúdií, ktorých závery jednoznačne hovoria, že subjektívne vnímanie miery vlastnej finančnej gramotnosti (informovanosť, kompetentnosti, vedomosti) súvisí s plánovaním a sporením na starobný dôchodok.

Už z názvu vedeckej monografie a tejto kapitoly zvlášť, je čitateľovi zrejmé, že kľúčovú úlohu vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu má sociálna spravodlivosť a predovšetkým jej vnímanie. „*Spravodlivosť je protikladom bezprávia. Možno ju chápať ako meradlo medziľudských vzťahov. Je základnou spoločenskou, náboženskou a mravnou hodnotou*“ (Geffert, 2014, s. 83). Pojem spravodlivosti v Západných civilizáciách je však relatívny a mení sa v závislosti od toho, ako sa menia spoločenské podmienky a situácie. Sociálna spravodlivosť spravidla riadi vzťah medzi ľuďmi, povinnosťami a právami a je výsledkom rozvoja samotnej spoločnosti, ktorá využíva mechanizmus sociálnej regulácie. Sociálna spravodlivosť na jednej strane odráža konkrétne sociálno-ekonomické, politické, právne podmienky, potreby a záujmy vybranej spoločnosti, na druhej strane je tento koncept formulovaný v zásadách zabezpečenia podmienok na uspokojenie materiálnych aj spirituálnych potrieb konkrétneho človeka. Koncept sociálnej spravodlivosti patrí do kategórie nikdy nekončiacich tém spolu s konceptom samotného ľudského života, slobody a dôstojnosti (Kozlov, 2010).

V súčasnom spoločenskom nastavení a období zväčšujúcich sa sociálno-ekonomických problémov, politických transformácií a kríz sú dopyt a potreba po sociálnej spravodlivosti relevantnejšie ako kedykoľvek predtým. Akútne zvyšovanie socio-ekonomických požiadaviek na štandardy života, tým pádom zníženie kvality a životnej úrovne obyvateľstva, zvýšenie chudoby sú len krátke ukážky toho, aké dôsledky prináša jej opačný pól - sociálna nespravodlivosť. Za týchto podmienok je potom na mieste si klásť otázku, či súčasné štáty Západnej civilizácie (nevynímajúc Slovenskú republiku) sú skutočne spravodlivé, resp. do akej miery. Z hľadiska nastaveného trendu sa Západná civilizácia viac uberať smerom k individualizmu s potrebou maximálneho uspokojovania vlastných potrieb na pozadí hesla „*Spravodlivosť je v očiach toho, kto sa na ňu díva*“.

Aj keď má každý človek subjektívne parametre hodnotenia spravodlivosti, jedna vec je predsa len spoločná a to, že väčšina ľudí potrebuje veriť v spravodlivý svet, kde každý dostane to, čo si zaslúži a zaslúži si len toľko, koľko dal. Na základe tohto presvedčenia tak ľudské správanie vyústí v predvídateľný dôsledok konkrétnych činov. Podľa Lerner (1980) sa viera v spravodlivý svet prispôsobuje na základe skúseností s reálnym svetom a realitou, ktorú v ňom prežívame. Viera v spravodlivý svet poskytuje ľuďom potrebu logickosti a bezpečia, ak majú potrebu hľadať pravidlá a vysvetľovať si udalosti v kauzálnych súvislostiach tak, aby ich mohli ovplyvňovať ako chcú, ale na druhej strane je to klam, pretože táto viera je neopodstatnená. Tieto princípy nám zaisťujú stabilitu, kontinuitu a bezpečie sveta, ktorý funguje správne a predvídateľne, a preto ľudia potrebujú veriť v tieto princípy. Pokiaľ veríme v to, že princíp spravodlivosti neplatí, neplatia ani predpokladané dôsledky našich činov (Dalajka, 2008). Sila viery v spravodlivý svet sa líši od človeka k človeku, a čím je viera v spravodlivý svet vyššia, tým sú reakcie ľudí na rôzne udalosti v ich živote viac motivované spravodlivosťou (Dalbert & Sallay, 2004)⁴².

Ako vidíme, motív spravodlivosti je svojím spôsobom univerzálne zakorenený v každom človeku a v každej spoločnosti s menšími či väčšími odchýlkami. Avšak, z pohľadu starobného dôchodkového systému a sporenia vo vzťahu k sociálnej spravodlivosti je kruciálne uvedomiť si, že presvedčenia ľudí o tom, ako by mala spoločnosť poskytovať finančné zabezpečenie v starobe, je kľúčové pre zistenie, ako by sa mali v rámci spoločnosti rozdeľovať finančné alebo hmotné prostriedky (Franke & Simonson, 2018). V rámci výskumov boli identifikované štyri typy presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Prvé presvedčenie o zásluže predpokladá, že starobné dôchodkové sporenie by malo byť založené na predchádzajúcom pracovnom statuse a výkone človeka v zmysle „kto zarábal viac, by mal aj viac dostať“. Naopak, podľa druhého presvedčenia o redistribúcii by malo starobné dôchodkové sporenie fungovať ako nástroj, prostredníctvom

---

⁴² Lipkus, Dalbert a Siegler (1996) poznamenávajú, že je potrebné rozlišovať medzi všeobecnou vierou v spravodlivý svet a osobnou vierou v spravodlivý svet. Všeobecná viera v spravodlivý svet vedie človeka k presvedčeniu, že ľudia vo všeobecnosti žijú v spravodlivom svete, zatiaľ čo osobná viera v spravodlivý svet sa týka toho, či je s ním samotným zaobchádzané spravodlivo. Osobnú vieru v spravodlivý svet môžeme chápať ako vieru, že osud človeka sa formuje podľa jeho vlastných skúseností, podľa všetkého, čo v živote prežije, a že to všetko sa riadi podľa istých pravidiel spravodlivosti. Viaceré výskumy poukázali na fakt, že osobná viera v spravodlivý svet je významnejšia ako všeobecná viera v spravodlivý svet (pozri napríklad Rovenská & Daduľáková, 2018). Aj tento poznatok nám tak nepriamo môže poukazovať na individualistické ladenie spoločnosti Západných civilizácií.

ktorého sa zmiernia nerovnosti vyplývajúce z obdobia, kedy bol človek pracovne aktívny. Tretie presvedčenie o sebestačnosti apeluje na individuálnu zodpovednosť a obhajuje len veľmi nízku mieru zapojenia a podpory štátu. A nakoniec, štvrté presvedčenie o fatalizme vyjadruje rezignované predstavy o starobnom dôchodkovom sporení. Fatalisti sú pesimisti, pokiaľ ide o (sociálne) istoty v starobe a odmietajú akékoľvek kroky smerom k individualizovanej podpore zo strany štátu (Franke & Simonson, 2018).

Dosiahnuť ucelenú predstavu o sociálnej spravodlivosti a starobnom dôchodkovom sporení si vyžaduje komplexné a dlhodobé skúmanie rôznorodých situačných a dispozičných korelátov. Naším zámerom je odhaliť aspoň malú časť mozaiky tejto problematiky a prispieť tak k lepšiemu pochopeniu sociálnej spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu v Slovenskej republike.

4.1 Metodológia

4.1.1 Cieľ výskumu

Cieľom výskumu je (1) identifikovať (a) typy presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporení, (b) mieru sociálnej spravodlivosti, (c) názory na starobný dôchodkový systém, (d) názory na starobné dôchodkové sporenie, (e) politickú ideológiu a (2) overiť charakter vzťahu medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporení a vybranými premennými definujúcimi sociálnu spravodlivosť, starobný dôchodkový systém, starobné dôchodkové sporenie a politickú ideológiu.

4.1.2 Výskumné otázky

Na základe preštudovania dostupnej odbornej tuzemskej a zahraničnej literatúry a vychádzajúc zo stanoveného cieľa výskumu nás v kontexte výskumných otázok zaujíma:

- Aké typy presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporení respondenti zastávajú?
- V akej miere respondenti vnímajú spoločnosť ako spravodlivú?
- V akej miere respondenti veria v spravodlivý svet?
- Aké sú názory respondentov na starobný dôchodkový systém?
- Aké sú názory respondentov na starobné dôchodkové sporenie?
- Akú politickú ideológiu respondenti vyznávajú?
- Ktoré vybrané faktory sú významnými prediktormi presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporení?

4.1.3 Metodika práce a metódy výskumu

Použitá metóda zberu dát a na dosiahnutie cieľa bola metóda online dotazníka. Bol vypracovaný autorský dotazník s názvom „*Sociálna spravodlivosť a starobný dôchodkový*

system SR“. Pri tvorbe dotazníka sme vychádzali z poznatkov o sociálnej spravodlivosti v priestore Západnej civilizácie, tiež z informácií o starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky od roku 1993. Inšpiráciu sme hľadali vo výskumoch v oblasti starobného dôchodkového systému vybraných štátov Európskej únie. Dotazník bol celkovo tvorený súborom 39 hlavných kategórií zameriavajúcich sa na problematiku sociálnej spravodlivosti (6 kategórií), starobného dôchodkového systému (29 kategórií) a politickú ideológiu, resp. orientáciu respondentov (4 kategórie). Súčasťou dotazníkovej batérie bolo aj 10 socio-demografických položiek zisťujúcich rod, vek, miesto a veľkosť miesta trvalého bydliska, úroveň najvyššie dosiahnutého vzdelania, rodinný stav, počet detí, pracovno-právny vzťah, výšku mesačného príjmu a rozsah profesionálnych skúseností v oblasti financií.

Z hľadiska charakteru kapitoly a vychádzajúc z cieľa výskumu boli do štatistických analýz využité len vybrané časti, resp. položky dotazníka. Konkrétne išlo o:

Presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu (Franke & Simonson, 2018)⁴³ - metodika pozostáva z 9 výrokov, ktoré respondent hodnotí na škále 1 až 5 (1 = úplne súhlasím, 5 = úplne nesúhlasím). Dotazník je sýtený štyrmi faktormi, teda štyrmi typmi presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Konkrétne ide o faktory (presvedčenia) (s uvedenými hodnotami vnútornej konzistencie v zmysle Cronbach alfa) - (1) zásluha $\alpha = 0,51$ (z angl. *merit*) (napr. „*Je nespravodlivé, že ľudia, ktorí veľa zarábali, kým pracovali, dostávajú vyššie dôchodky*“), (2) redistribúcia $\alpha = 0,43$ (z angl. *redistribution*) (napr. „*Ľudia, ktorí sú veľmi bohatí, by mali dostávať od štátu nižší dôchodok*“), (3) sebestačnosť $\alpha = 0,39$ (z angl. *self-reliance*) (napr. „*Každý by mal prevziať zodpovednosť za svoj vlastný dôchodok*“), (4) fatalizmus $\alpha = 0,79$ (z angl. *fatalism*)⁴⁴ (napr. „*Je lepšie mŕňať peniaze dnes ako šetriť na dôchodok*“).

Položky rotujúceho modelu Európskej sociálnej sondy hlavného dotazníka 9. kola 2018/2019 ESS9: Justice and Fairness (European Social Survey, 2018) - karta 68, položky G26 až G29 zameriavajúce sa na mieru spravodlivosti v spoločnosti vo všeobecnosti. Jednotlivé položky boli hodnotené na škále 1 až 5, pričom 1 = rozhodne súhlasím, 5 = rozhodne nesúhlasím. Vyššie skóre definuje nižšiu mieru vnímanej spravodlivosti v spoločnosti.

Škála všeobecnej viery v spravodlivý svet a Škála osobnej viery v spravodlivý svet (Dalbert, Montada, & Schmitt, 1987; slovenská verzia Džuka, 2001) - sebauposudzovacia škála všeobecnej viery v spravodlivý svet sa skladá zo 6 položiek (napr. „*Myslím, že vo svete vládne vo všeobecnosti spravodlivosť*“; „*Som presvedčený/á, že každý raz bude za vytrpenú nespravodlivosť odškodnený*“), škála osobnej viery v spravodlivý svet je meraná 7 položkami (napr. „*Vcelku si myslím, že si svoj osud zaslúžim*“; „*Podľa mňa vládne v mojom živote vcelku*

⁴³ Preklad metodiky do slovenského jazyka zabezpečili autori monografie. V prvom kroku autori samostatne preložili jednotlivé položky do slovenského jazyka a v druhom kroku boli preklady porovnané a na základe miery zhody boli sformulované finálne formulácie položiek slovenskej verzie metodiky.

⁴⁴ Metodika vychádza z pôvodnej štúdie od Gerlitz, Mühleck a Scheller (2007). Franke a Simonson (2018) danú metodiku overili prostredníctvom faktorovej analýzy. Ich výsledky identifikovali rovnaké štyri faktory, ktoré boli identifikované aj v pôvodnej štúdií. Rozdiel nastal len v zmene pojmov označujúcich jednotlivé faktory, teda presvedčenia. V pôvodnej verzii od Gerlitz, Mühleck a Scheller (2007) boli faktory pomenované ako askriptivismus (z angl. *ascriptivism*), egalitárstvo (z angl. *egalitarianism*), individualizmus (z angl. *individualism*) a fatalizmus (z angl. *fatalism*).

spravodlivosť). Jednotlivé položky sú formulované ako výroky a boli hodnotené na 6-bodovej škále (1 = úplne súhlasím, 6 = úplne nesúhlasím). Všeobecná viera v spravodlivý svet sa týka presvedčení, že svet je vo všeobecnosti spravodlivé miesto. Osobnú vieru v spravodlivý svet je možné chápať ako vieru, že osud človeka sa formuje podľa jeho vlastných skúseností, a že jeho život sa riadi podľa pravidiel spravodlivosti. Vyššie skóre naznačuje nižšiu všeobecnú/osobnú vieru v spravodlivý svet. Hodnoty vnútornej konzistencie v zmysle Cronbach alfa boli nasledujúce: (1) všeobecná viera v spravodlivý svet 0,67 a (2) osobná viera v spravodlivý svet 0,86.

Položky Q.62 Eurobarometra 56.1: Social Exclusion and Modernization of Pension Systems z roku 2001 (Eurobarometer, 2001) - 6 položiek bolo vybraných pre posúdenie, ako by mal byť nastavený dobrý starobný dôchodkový systém (napr. „*Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby*“). Respondent sa mal vyjadriť na škále 1 až 5, pričom 1 = rozhodne súhlasím, 5 = rozhodne nesúhlasím.

Vlastné položky týkajúce sa problematiky starobného dôchodkového sporenia - položky sa zameriavali na zistenie názorov respondentov o tom, (1) kto by mal byť zodpovedný za výšku starobného dôchodku, (2) od čoho by mala závisieť výška starobného dôchodku, (3) koľko je potrebné si odložiť na starobný dôchodok.

Škála osobných presvedčení o finančnom plánovaní dôchodku (Bačová et al., 2017) - 23-položková sebaopisovacia škála, ktorá celkovo meria 5 faktorov, konkrétne dôveru v II. pilier, zložitosť úlohy finančného plánovania dôchodku, osobnú zaangažovanosť vo finančnom plánovaní dôchodku, emočné zaťaženie úlohy finančného plánovania dôchodku a osobné kompetentnosti v úlohe finančného plánovania dôchodku. Jednotlivé položky sú hodnotené na škále 1 až 5, pričom 1 = rozhodne nesúhlasím, 5 = rozhodne súhlasím. Pre potreby nášho výskumu boli z predmetnej škály použité výlučne položky vzťahujúce sa k dôvere v II. pilier (2 položky) a k osobným kompetentnostiam v úlohe finančného plánovania dôchodku (4 položky). Hodnoty vnútornej konzistencie v zmysle Cronbach alfa boli nasledujúce: (1) dôvera v II. pilier 0,81 a (2) osobné kompetentnosti v úlohe finančného plánovania dôchodku 0,66.

Politická ideológia - pri tvorbe dotazníka bola použitá tiež typológia sociálnej politiky Titmussa (1974) a axiologické modely politických ideológií podľa Heywooda (2003) pre potreby zachytenia politických ideológií vybraných respondentov. Respondent sa mal na škále 0 - 10 vyjadriť, v akej miere inklinuje k liberálnym a/alebo konzervatívnym názorom.

Socio-demografické ukazovatele - 5 položiek (rod, vek, úroveň najvyššie dosiahnutého vzdelania, pracovno-právny vzťah, výška mesačného príjmu);

4.1.4 Výskumný súbor

Do výskumu bolo zapojených 701 respondentov. Ako bolo uvedené vyššie v texte, celkovo sa v elektronickom dotazníku nachádzalo 10 socio-demografických ukazovateľov. Z hľadiska zamerania tejto kapitoly budú popísané len vybrané ukazovatele, konkrétne rod, vek, úroveň najvyššie dosiahnutého vzdelania, pracovno-právny vzťah, výška mesačného príjmu.

Potenciálni účastníci boli do výskumu získaní prostredníctvom agentúry 2muse v rámci online panela. Výskumný súbor bol získaný kvótnym výberom na základe rodu, veku, regiónu, veľkosti sídla a vzdelania. So všetkými účastníkmi výskumu bolo zaobchádzané v zhode s etickými princípmi výskumu.

Výskumný súbor tvorilo 349 žien (49,80%) a 352 mužov (50,20%). Vek opýtaných respondentov sa pohyboval od 20 do 55 rokov, pričom priemerný vek bol 37,14 rokov (SD = 10,19). V rámci najvyššie dosiahnutého vzdelania, základné vzdelanie malo ukončené 58 respondentov (8,30%), stredoškolské vzdelanie bez maturity ukončilo 208 respondentov (29,70%), stredoškolské vzdelanie s maturitou ukončilo 288 respondentov (41,10%), vysokoškolské vzdelanie dosiahlo 147 respondentov (21,00%). Analýza zaradenia do pracovno-právneho pomeru ukázala, že 378 respondentov (53,90%) pracovalo na trvalý pracovný pomer, 71 respondentov (10,10%) bolo na rodičovskej dovolenke alebo v domácnosti, 59 respondentov (8,40%) bolo nezamestnaných, 49 respondentov (7,00%) poberalo starobný alebo invalidný dôchodok, rovnako 49 respondentov (7,00%) bolo SZČO, 48 respondentov (6,80%) študovalo, 39 respondentov (5,60%) pracovalo na čiastočný pracovný úväzok alebo na dohodu a 8 respondentov (1,10%) bolo majiteľom alebo konateľom firmy. Z hľadiska priemerného osobného čistého mesačného príjmu, 114 respondentov (16,30%) zarábalo 401 až 600 €, 113 respondentov (16,10%) zarábalo 801 až 1000 €, 109 respondentov (15,50%) zarábalo menej ako 400 €, 104 respondentov (14,80%) zarábalo 601 až 800 €, 70 respondentov (10,00%) zarábalo 1001 až 1200 €, 56 respondentov (8,00%) zarábalo 1201 až 1500 € a 46 respondentov (6,60%) zarábalo viac ako 1500 €. 59 respondentov (8,40%) nechcelo uviesť výšku priemerného osobného čistého mesačného príjmu a 30 respondentov (4,30%) nemalo vlastný príjem.

4.2 Interpretácia výsledkov a diskusia

Vychádzajúc zo zámeru vedeckej monografie, preštudovania teoretických konceptov a výskumných štúdií a zo stanoveného cieľa bolo našou prioritou overiť potenciálnu súvislosť medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu a vybranými premennými definujúcimi spravodlivosť v spoločnosti, vieru v spravodlivý svet, starobný dôchodkový systém, starobné dôchodkové sporenie a politickú ideológiu.

Skôr ako prejdeme k samotnej analýze charakteru vzťahov jednotlivých premenných, považujeme za esenciálne ponúknuť čitateľovi základné deskriptívne údaje o analyzovaných premenných, ktoré sú uvedené v nasledujúcich tabuľkách.

4.2.1 Presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu

Kľúčovou témou vedeckej monografie a predkladanej kapitoly zvlášť je objasniť podstatu spravodlivosti, ktorú vnímajú respondenti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu a celkovému fungovaniu starobného dôchodkového systému v Slovenskej republike. Keďže sa zameriavame najmä na individuálne názory a vnímanie týchto konceptov je jasné, že významom kapitoly bude pochopenie týchto fenoménov cez optiku psychologických koncepcií mikro roviny - roviny človeka a jeho subjektívneho vnímania spravodlivosti. Vychádzajúc z uvedeného nás preto v prvom rade zaujímalo, aké sú presvedčenia respondentov o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Zistili sme, že respondenti dosiahli najnižšie priemerné škálové skóre v presvedčení „zásluha“ ($M = 2,39$; $SD = 0,82$) (Tab. č. 16) (pozn. položky boli hodnotené na škále 1 - úplne súhlasím až 5 - úplne nesúhlasím, teda čím nižšie skóre, tým vyššia miera daného presvedčenia). Samotné skóre tohto presvedčenia poukazuje na nižšiu hodnotu (2 - čiastočne súhlasím), teda z hľadiska interpretácie je možné tvrdiť, že opýtaní respondenti sú vo vyššej miere presvedčení, že spravodlivosť vzťahujúca sa k starobnému dôchodkovému sporeniu môžu byť dosiahnutá v prípade, ak by bolo starobné dôchodkové sporenie založené na predchádzajúcom pracovnom statuse a výkone človeka v zmysle „kto zarábal viac, by mal aj viac dostať“. Samozrejme, je nutné doplniť, že respondenti dosiahli relatívne rovnaké priemerné škálové skóre aj v presvedčení „redistribúcia“ ($M = 2,39$; $SD = 0,82$) (Tab. č. 16). Ľudia s presvedčením o redistribúcii majú za to, že spravodlivosť vzťahujúca sa k starobnému dôchodkovému sporeniu by bola nastolená, ak by starobné dôchodkové sporenie fungovalo ako nástroj, prostredníctvom ktorého sa zmiernia nerovnosti vyplývajúce z obdobia, kedy bol človek pracovne aktívny.

ANOVA pre opakované merania ukázala, že existuje štatisticky významný rozdiel medzi úrovňami meranej premennej pre hlavný faktor „Presvedčenie“, pričom $F(2,77; 1936,66) = 196,31$; $p < 0,001$. Inými slovami, rozdiel v hodnotách jednotlivých dimenzií vo faktore „Presvedčenie“ nebol náhodný. Na základe Bonferroniho post hoc testu sa potvrdil signifikantný rozdiel medzi dimenziami fatalizmus a zásluha ($p < 0,001$), fatalizmus a redistribúcia ($p < 0,001$), fatalizmus a sebestačnosť ($p = 0,019$), sebestačnosť a zásluha ($p < 0,001$), sebestačnosť a redistribúcia ($p < 0,001$). Signifikantný rozdiel sa nepotvrdil práve medzi dimenziami zásluha a redistribúcia ($p < 0,05$).

Nejednoznačnosť medzi presvedčeniami, či dôchodkové sporenie má závisieť od individuálnych vkladov ekonomicky aktívneho občana alebo má byť rovnaké pre všetkých bez ohľadu na ekonomickú aktivitu, sa môže odvíjať od už spomínanej súčasnej nevyhranosti slovenskej kultúry v dimenzii individualizmus - kolektivismus. Ako bolo spomenuté, aktuálne je jej pozícia niekde v strede medzi kolektivismom a individualizmom. Je síce otázne, akým smerom sa bude do budúcnosti vyvíjať, je však isté, že tento smer následne určí aj typ presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Ak budeme vychádzať z premisy, že základnou bunkou spoločnosti je rodina, tak v kolektivistických kultúrach je rodinou skupina ľudí, ktorú netvoria len rodičia a deti, ale aj širšie príbuzenstvo. Ak dieťa vyrastá v takomto prostredí, naučí sa o sebe premýšľať ako o časti skupiny. Naopak, v individualistických kultúrach je rodina tvorená výlučne rodičmi a deťmi.

Deti, ktoré vyrastajú v takýchto rodinách, sa naučia rozmýšľať o sebe ako o samostatnom indivíduu, pretože cieľom výchovy je samostatnosť a spoliehanie sa na seba samého. Ak si uvedomíme, že vek respondentov sa pohyboval od 20 do 55 rokov⁴⁵, je zreteľné, že máme rôznorodý výskumný súbor so širokým spektrom hodnôt a presvedčení. Zatiaľ čo staršia generácia zažila minulý politický režim apelujúci na kolektivismus, tradičné hodnoty a spoluprácu, tak mladšia generácia vyrastajúca v demokratickej až neoliberalnej spoločnosti je orientovaná na seba, svoje potreby a ich okamžité uspokojenie a najmä je vychovávaná k určitej dravosti v konkurenčnom boji profesionálneho, tak i súkromného života.

Samozrejme, tieto presvedčenia sa môžu odvíjať aj od iných socio-demografických premenných. Jednotlivci, ktorých názory sú v súlade so zásluhovo ladeným starobným dôchodkovým systémom, sa vyznačujú relatívne vysokým socio-ekonomickým statusom, nemajú pocit sociálnej exklúzie a identifikujú sa buď s liberálne orientovanými alebo konzervatívnejšími politickými subjektmi. Ľudia, ktorí podporujú princípy zásluhy, vnímajú sociálnu politiku ako viac spravodlivú v porovnaní s tými, ktorí podporujú princípy redistribúcie. Na strane druhej, ľudia s nižšími príjmami, ktorí sa cítia marginalizovaní v dôsledku pocitu sociálnej exklúzie a/alebo majú strach zo straty statusu, sú v starobe viac ohrození chudobou a majú tiež tendenciu k presvedčeniu o redistribúcii. Je pravdepodobné, že títo jedinci pravdepodobne odmietnu podporu zo strany štátu, a skôr sa stotožňujú s ľavicovo orientovanými politickými subjektmi, prípadne sa neidentifikujú so žiadnym politickým subjektom (Franke & Simonson, 2018).

Tab. č. 16 Presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu (radené zostupne)

	M	SD
Fatalizmus	3,34	1,09
Sebestačnosť	3,18	0,96
Redistribúcia	2,39	0,92
Zásluha	2,39	0,82

M - priemerné škálové skóre, SD - štandardná odchýlka

4.2.2 Sociálna spravodlivosť

Spravodlivosť je multidimenzionálny konštrukt, ktorý sa dotýka každej oblasti individuálneho aj spoločenského života. Vo všeobecnosti človek túži po spravodlivom svete, po spravodlivej spoločnosti, v ktorej je každému dané to, čo si zaslúži. Ako ukázali naše ďalšie analýzy venujúce sa vnímaniu sociálnej spravodlivosti, môžeme si v tab. č. 17 všimnúť, že

⁴⁵ Rozprávame sa teda o časovom rozpätí vývoja spoločnosti medzi rokmi 1966 až 2001, čo je 35 rokov turbulentných zmien. Z hľadiska generácií môžeme hovoriť o Generácii X (narodená v rokoch 1965-1980), Generácii Y - Mileniáli (narodená v rokoch 1981-1995) a Generácii Z (narodená v rokoch 1996-2010). Generácia X si už uvedomuje, že nebude večne mladá. Pomerne veľká časť si spori na dôchodok v II. a III. pilieri. Majú finančné záväzky, najmä hypotéky a pôžičky na auto. Generácia Y je generácia, ktorá žije tu a teraz, čiže pre prítomnosť. Len veľmi málo myslia na poistenie, dôchodok či iný druh zabezpečenia sa do budúcnosti. Generácia Z sa chce vyhnúť zadlžovaniu, má negatívny postoj k pôžičkám a využíva hlavne debetné karty a internetové bankovníctvo. Radi získavajú všetko, čo chcú, okamžite. Na jednej strane túžia po maximálnej nezávislosti, ale na druhej strane potrebujú neustále usmerňovanie.

respondenti vnímajú spoločnosť ako najspravodlivejšiu, ak tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní ($M = 2,15$; $SD = 0,98$) (pozn. štyri položky merajúce mieru vnímanej spravodlivosti v spoločnosti boli hodnotené na škále 1 = rozhodne súhlasím, 5 = rozhodne nesúhlasím, teda čím je skóre v položke nižšie, tým vníma respondent spoločnosť ako viac spravodlivú). Inak povedané, ak tvrdo pracujem, mám právo mať lepšie finančné ohodnotenie, pretože si to logicky zaslúžim. Je dosť zreteľné, že v tejto odpovedi sa veľavravne zdôrazňuje princíp spravodlivosti Západnej civilizácie teda, že vnímanie spravodlivosti je úplne závislé na subjektívnom pohľade konkrétneho človeka a odkazuje nás to aj na skutočnosť, že spoločnosť Západných civilizácií vo svojej podstate spravodlivá nie je a myšlienka, že všetci sú si rovní a majú rovnaké možnosti, je len obyčajnou ilúziou. Spravodlivosť Západnej civilizácie je dôležitým morálnym a politickým konceptom a označuje právo alebo nárok, teda podstatou je mať na niečo právo, mať na niečo nárok. Ak to, na čo má človek Západnej civilizácie právo nie je dosiahnuté, tak vníma nespravodlivosť. Teda, spravodlivosť v tomto kontexte nie je univerzálnym poriadkom spoločnosti a bytia v nej, ale vyjadruje istú inštanciu, ktorú človek vlastní a použije podľa svojich potrieb, očakávaní, hodnôt a presvedčení. V Západnej civilizácii prevláda postoj „mať spravodlivosť“, vo Východných civilizáciách prevláda životné nastavenie „byť v spravodlivosti“.

To, ako človek vníma spravodlivosť v spoločnosti môže súvisieť aj s jeho vierou v spravodlivý svet. Výsledky poukázali na signifikantné rozdiely v kontexte viery v spravodlivý svet, nakoľko párový t-test odhalil, že miera osobnej viery v spravodlivý svet bola signifikantne vyššia ako miera všeobecnej viery v spravodlivý svet (osobná viera v spravodlivý svet: $M = 3,22$; $SD = 0,91$; všeobecná viera v spravodlivý svet: $M = 3,80$; $SD = 0,89$; $t_{(700)} = 419,93$; $p < 0,001$) (pozn. položky boli hodnotené na škále 1 - úplne súhlasím až 6 - úplne nesúhlasím, teda čím vyššie skóre, tým nižšia miera viery v spravodlivý svet). Inými slovami, respondenti majú viac viery, že majú kontrolu nad vlastným osudom ako viery, že svet je vo všeobecnosti spravodlivé miesto. K rovnakým zisteniam dospel aj Džuka, Dalbert, a Schmitt (2013). U kolektívnych kultúr je v mnohých výskumoch preukázaná vyššia všeobecná viera v spravodlivý svet (napr. Zhang, Zhang, & Zhu, 2013), ako sme však uviedli príklon Slovákov je skôr k individualizmu (tvrdenie podporuje aj Gál a Janigová, 2010). Štandardne býva osobná viera v spravodlivý svet viac asociovaná s duševným zdravím a taktiež sa uvádza, že osobná viera v spravodlivý svet je silnejšia ako všeobecná viera v spravodlivý svet. Avšak, rozdiel nastáva, ak ľudia musia čeliť nepriaznivým životným okolnostiam (prírodné katastrofy, chronické ochorenia, rakovina, chudoba, vojna a pod.). V takomto prípade, všeobecná viera vzhľadom k osobnej viere je pre ľudí, ktorí čelia nepriaznivému, nespravodlivému osudu v ich vlastných životoch, dôležitejšia - zrejme preto, lebo im dáva nádej, že v budúcnosti sa spravodlivosť dostaví, pretože veria, že ak je svet vo všeobecnosti spravodlivý, tak sa aj im raz dostane spravodlivosti, a to im umožňuje zotrvať a čeliť nepriaznivému osudu (Wu et al., 2013).

Vyššia miera osobnej viery v spravodlivý svet je pozitívne asociovaná napríklad s prosociálnym správaním, odpustením; takíto ľudia sa snažia udržiavať spravodlivosť zo všetkých síl a preferujú distributívne princípy spravodlivosti (pozri napríklad Bartholomaeus & Strelan, 2016; Dalbert, & Umlauft, 2009). Na základe výsledku však nie je možné tvrdiť, že osobná viera v spravodlivý svet je u respondentov vysoká, nakoľko hodnoty sú mierne pod

priemerom, teda môžeme usudzovať, že celkovo je osobná viera v spravodlivý svet u respondentov mierna.

Tab. č. 17 Sociálna spravodlivosť (radené zostupne)

	M	SD
Spravodlivosť v spoločnosti		
Spoločnosť je spravodlivá, keď ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégia, ktoré v živote majú.	3,26	1,00
Spoločnosť je spravodlivá, keď sa stará o chudobných a o tých v núdzi bez ohľadu na to, čo oni spoločnosti vracajú.	2,61	1,02
Spoločnosť je spravodlivá, keď príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí.	2,60	1,17
Spoločnosť je spravodlivá, keď tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní.	2,15	0,98
Viera v spravodlivý svet		
Všeobecná viera	3,80	0,89
Osobná viera	3,22	0,91

M - priemerné škálové skóre, SD - štandardná odchýlka

4.2.3 Starobný dôchodkový systém

Existujú rôzne názory na to, ako by mal byť nastavený dobrý starobný dôchodkový systém. V ďalšom bode deskriptívnych analýz nás preto zaujímalo, ako respondenti hodnotia kvalitu starobného dôchodkového systému v Slovenskej republike. Ako sa ukázalo, tak respondenti vyjadrili najväčšiu mieru súhlasu, resp. stotožnenia sa s položkou „*Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby*“ (M = 1,65; SD = 0,75) (Tab. č. 18) (pozn. položky boli hodnotené na škále 1 - rozhodne súhlasím až 5 - rozhodne nesúhlasím, pričom čím vyššie skóre v položke, tým nižšia miera súhlasu).

Podľa Krebsa (2005) vo všeobecnosti možno chudobu chápať ako negatívnu sociálnu udalosť, kedy nedostatok finančných alebo hmotných prostriedkov neumožňuje uspokojovať spotrebu na minimálnej úrovni. V Slovenskej republike, rovnako ako aj vo všetkých štátoch Západnej civilizácie, ide o chudobu objektívnu relatívnu, čo znamená, že jej hranicu vymedzuje autorita - štát a daná neprirodzená sociálna udalosť v tomto prípade neohrozuje bezprostredne existenciu, život a zdravie človeka. Otázne je, ako respondenti, ktorí odpovedali na položené otázky, teoreticky a prakticky chápu fenomén chudoby? Možno sa domnievať, že v Slovenskej republike sa chudoba v súvislosti so starobným dôchodkom u respondentov spája s nedostatkom finančných prostriedkov, ktoré by mal poskytnúť štát, prostredníctvom ktorých si nemôžu zabezpečiť svoje štandardné životné potreby. Na základe odpovedí ďalej možno dedukovať, že respondenti sa najmenej prikláňajú k tvrdeniu, podľa ktorého „*by si mal človek povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek*“ (M = 3,31; SD = 1,06) (Tab. č. 18). Zároveň respondenti sa vo veľkej miere klonia k tvrdeniu, že garantovaný minimálny dôchodok by mal

byť základným sociálnym právom každého občana ($M = 1,79$; $SD = 0,89$) (Tab. č. 18). Inými slovami, respondenti vo svojich odpovediach zdôraznili dôležitosť štátu ako inštitúcie, ktorá má povinnosť postarať sa o nich počas obdobia staroby. Ako bolo spomenuté, Slovenská republika sa vo svojej kultúre vyznačuje výrazným odstupom od moci, dôraz je teda kladený na jasnú mocenskú hierarchiu medzi členmi spoločnosti. Z daného plynie, že ľudia môžu potrebovať autoritu, ku ktorej majú dôveru, ktorá ich vedie, ktorá určuje pravidlá, práva, a ktorá by tiež mala zabezpečovať adekvátnu starostlivosť a podporu. Môžeme to vnímať ako patriarchálne ponímanie spoločnosti - dominantnou autoritou je otec (t.j. štát), ktorý je prísny, niekedy trestať, ale je tiež starostlivý a spravodlivý voči svojim deťom (t.j. občanom).

Tab. č. 18 Názory na starobný dôchodkový systém (radené zostupne)

	M	SD
Štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek.	3,31	1,06
Výška dôchodku by sa mala odvíjať od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému.	2,39	1,02
Malo by byť ponechané na jednotlivca, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek.	2,37	0,92
Dobry dôchodkový systém by mal prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí.	1,96	0,89
Garantovaný minimálny dôchodok by mal byť základným sociálnym právom každého občana.	1,79	0,89
Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby.	1,65	0,75

M - priemerné škálové skóre, SD - štandardná odchýlka

4.2.4 Starobné dôchodkové sporenie

Každý človek rieši otázku starobného dôchodkového sporenia na odlišnej úrovni vlastných kompetentností, z hľadiska rozdielneho rozsahu relevantných informácií alebo z hľadiska vnímania celkového zmyslu (ne)sporíť si na starobný dôchodok. Zaujímalo nás teda, ako respondenti samých seba vnímajú v otázkach prípravy na starobný dôchodok, či sa cítia dostatočne kompetentní, a či dôverujú a vidia zmysel podporovať II. pilier (viď tab. č. 19).

Tab. č. 19 Presvedčenia o starobnom dôchodkovom sporení (radené zostupne)

	M	SD
Rozumiem informáciám o sporení na dôchodok, ktoré mám k dispozícii.	3,53	0,85
Viem veľmi dobre, ako si naplánovať svoje osobné financie, aby som mal/a podporu na dôchodku.	3,36	0,91
Sporenie v druhom pilieri je zbytočné, pretože iba naplňa pokladnicu súkromných inštitúcií.	3,32	1,06
O tom, ako sa finančne pripraviť na dôchodok, viem viac ako moji rovesníci.	3,16	0,91
Sporenie v druhom pilieri nezlepší moju životnú úroveň na dôchodku.	3,12	1,02
Vo finančných záležitostiach som si nie natoľko istý/á, aby som sa dostatočne pripravil/a na dôchodok.	2,95	0,93
Osobné kompetentnosti	3,25	0,63
Dôvera v II. pilier	3,22	0,95

M - priemerné škálové skóre, SD - štandardná odchýlka

Dozvedeli sme sa, že respondenti vyjadrili najvyššiu mieru súhlasu s položkou „*Vo finančných záležitostiach som si nie natoľko istý/á, aby som sa dostatočne pripravil/a na dôchodok*“ (M = 2,95; SD = 0,93) (pozn. položky boli hodnotené na škále 1 - rozhodne súhlasím až 5 - rozhodne nesúhlasím, pričom čím vyššie skóre v položke, tým nižšia miera súhlasu). Z výsledku môžeme usudzovať, že respondenti môžu pociťovať istú mieru neistoty či nestability vyplývajúcej z prípravy na dôchodkový vek a na starobné dôchodkové sporenie zvlášť. Odrážajúc sa z doteraz nami získaných výskumných poznatkov usudzujeme, že tento výsledok môže byť ovplyvnený viacerými faktormi ako je nezáujem jednotlivca o problematiku starobného dôchodkového sporenia, príliš veľká miera spoliehania sa na štát v otázkach starobného dôchodkového sporenia či nízka miera schopností a/alebo zručností orientovať sa v danej problematike alebo neschopnosť plánovať. Práve v posledných dvoch dôvodoch je možné nájsť vysvetlenie, nakoľko ako ďalej výsledky ukázali, respondenti skôr nerozumejú informáciám o sporení („*Rozumiem informáciám o sporení na dôchodok, ktoré mám k dispozícii*“ - M = 3,53; SD = 0,85; čím vyššie skóre v položke, tým nižšia miera súhlasu) a ani veľmi nevedia plánovať svoje osobné financie vo vzťahu k budúcemu starobnému dôchodku („*Viem veľmi dobre, ako si naplánovať svoje osobné financie, aby som mal/a podporu na dôchodku*“ - M = 3,36; SD = 0,91; čím vyššie skóre v položke, tým nižšia miera súhlasu). Respondenti ako potenciálni budúci starobní dôchodcovia môžu byť otvorení voči informáciám o starobnom dôchodkovom sporení, či už v podobe aktívneho vyhľadávania alebo pasívneho prijímania týchto informácií prostredníctvom rôznych informačných kanálov, avšak tieto informácie prezentované zodpovednými inštitúciami nemusia mať dostatočnú výpovednú hodnotu a je náročné sa v nich zorientovať, pretože sa ukázalo, že respondenti skôr nerozumejú informáciám o sporení. A ak nemajú dostatočný prehľad v informáciách, je logické, že ich nevedia uchopiť tak, aby boli pre nich použiteľné a mali dostatočné znalosti o problematike

starobného dôchodkového sporenia, čo sa nakoniec odrazí v skutočnosti, že nevedia celkom dobre, ako si naplánovať svoje osobné financie, aby mali podporu v starobnom dôchodku. Odborná literatúra už dlhodobo upozorňuje na skutočnosť, že mnohí jednotlivci nemajú adekvátne informácie a znalosti a zručnosti, ako plánovať a riešiť otázku starobného dôchodkového sporenia. Výskum preukázal, že typ a množstvo informácií, ktoré ľudia prijímajú, môže v skutočnosti paralyzovať rozhodovací proces. Ľudia uprednostňujú možnosti, ktorých riziká sú známe pred možnosťami, ktorých riziká sú neznáme alebo nešpecifické. Keď sú jedinci konfrontovaní s možnosťou výberu, porovnávajú svoju úroveň informovanosti/vedomostí v príslušnej oblasti so svojimi informáciami/vedomosťami v iných oblastiach alebo so znalosťami iných ľudí v príslušnej oblasti. Toto porovnanie vyvoláva buď pocit osobnej kompetentnosti alebo nevedomosti; keď vznikne pocit nevedomosti, ľudia posúdia situáciu ako nejednoznačnú a snažia sa jej vyhnúť (Knoll, 2010). Môžeme usudzovať, že budúcnosť respondentov v kontexte starobného dôchodkového sporenia je pre nich veľkým otáznikom, preto si neplánujú, ako by mal vyzeráť ich život, keď budú starobnými dôchodcami, pretože informácie, ktoré majú nie sú pre nich dostatočne špecifické, aby vedeli zaujať jednoznačné stanovisko voči starobnému dôchodkovému sporeniu. Je užitočné poznamenať, že názory respondentov na sporenie v II. pilieri neboli veľmi vyhranené, nakoľko sa priemerné hodnoty hýbali okolo stredu („Sporenie v druhom pilieri je zbytočné, pretože iba naplňa pokladnicu súkromných inštitúcií“ - $M = 3,32$; $SD = 1,06$; „Sporenie v druhom pilieri nezlepší moju životnú úroveň na dôchodku“ - $M = 3,12$; $SD = 1,02$). Celkovo naše výsledky poukázali na skutočnosť, že dôvera respondentov v II. pilier ($M = 3,22$; $SD = 0,95$) ako aj ich osobné kompetentnosti v úlohe finančného plánovania dôchodku ($M = 3,25$; $SD = 0,63$) sú skôr priemerné.

4.2.5 Politická ideológia⁴⁶

Človek ako potenciálny budúci starobný dôchodca nazerá na problematiku starobného dôchodkového sporenia cez individuálnu optiku vlastných hodnôt, ideí, potrieb a orientácií, čo sa prirodzene môže odraziť v tom, či počas ekonomicky aktívneho života vôbec rieši otázku starobného dôchodkového sporenia a ak áno, aké názory v kontexte starobného dôchodkového sporenia a úlohy štátu v ňom zastáva.

Niektorým ľuďom sú bližšie skôr liberálne názory, iným konzervatívne. Z hľadiska politickej ideológie sme zistili, že v priemere sa odpovede hýbali okolo stredu, teda ideológiu/hodnoty respondentov nie je možné vyhodnotiť ani ako skôr liberálne ani ako skôr konzervatívne a je preto náročné jednoznačne špecifikovať prevládajúcu politickú ideológiu vo výskumnom súbore ($M = 5,14$; $SD = 2,46$) (min = 0/liberalizmus, max = 10/konzervativizmus).

Nakoľko dosiahnuté výsledky neboli pre nás postačujúce v kontexte zadefinovania politickej ideológie a hodnôt, snažili sme sa v rámci politických, resp. sociálnych preferencií

---

⁴⁶ Politickú ideológiu chápeme ako súhrn predstáv, názorov a teórií, ktoré vytvára sociálna skupina o sebe, o svojom postavení v spoločnosti, o svojich cieľoch a prostriedkoch ich udržania, pričom zároveň je tento súbor programom pre prakticko-politickú činnosť danej sociálnej skupiny, ktorá vedie k udržaniu, modifikácii či úplnej zmene spoločensko-politicko-ekonomického poriadku (Geffert, 2014).

zistiť, aká bola politická orientácia opýtaných respondentov a ako sa môže politická orientácia pretaviť do otázok spojených so starobným dôchodkovým sporením. Je potrebné si v tejto rovine uvedomiť, že hodnoty a ideológie ľudí sa v praktickej rovine môžu líšiť od ich politickej orientácie.

Zistili sme, že z celkového počtu respondentov ako oprávnených voličov v parlamentných voľbách 2020 (N = 701) sa 225 z nich identifikovalo ako pravicovo orientovaných (32,10%), 159 respondentov sa identifikovalo so stredovo orientovanými oprávnenými voličmi (22,70%) a 56 respondentov sa označilo za ľavicovo orientovaných oprávnených voličov (8,00%). 261 respondentov bolo zaradených do kategórie „Nazaradení“ (37,20%). Danú kategóriu tvorili respondenti, ktorí (1) neuviedli žiadnu odpoveď v danej položke (N = 165), (2) uviedli možnosť „iná politická strana“ (N = 27), (3) uviedli možnosť „nepamätám si“ (N = 21), (4) uviedli možnosť „nechcem uviesť“ (N = 48). Výsledky sú uvedené v tab. č. 20. Možno sa domnievať, že najmenšia skupina respondentov sa identifikovala v ľavej časti politického spektra na základe toho, ako volili vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020, pretože popularita ľavicových politických subjektov v tomto období bola výrazne nižšia ako je štandard. S veľkou pravdepodobnosťou to bolo v dôsledku spoločensko-politických, ale tiež historických udalostí daného funkčného obdobia vlády Slovenskej republiky (2016 - 2020). Ľavicové hodnoty reprezentované ľavicovými politickými ideológiami so silným postavením štátu štandardne oslovujú vždy veľké počty oprávnených voličov. Vysoká miera sociálnej solidarity, (re)distributívna sociálna spravodlivosť a silný a rozsiahly welfare state ako základná programová agenda sociálneho piliera ľavicových subjektov je prirodzene bližšia väčšiemu množstvu občanov; voličov, ako agenda stredopravých a pravicových politických subjektov. Tento výsledok rozdelenia hlasov oprávnených voličov v rámci výskumu, ktorý tiež výrazne korešponduje s reálnym výsledkom rozdelenia hlasov voličov v ostatných parlamentných voľbách v Slovenskej republike, je zrejme dôsledok vyvrcholenia negatívnych nálad spoločnosti voči dovtedajšej vládnej garnitúre, v ktorej dominantnou politickou silou bol ľavicový SMER-SD (2012 - 2016 netradične⁴⁷ v jednofarebnej vláde, ale tiež v období rokov 2016 - 2020 ako dominantný subjekt v koalícii SMER-SD, SNS a MOST-HÍD). V súčasnosti, viac ako dva roky po parlamentných voľbách, je situácia axiologického rozčlenenia politickej orientácie voličstva s veľkou pravdepodobnosťou odlišná. Tento predpoklad dokazujú aj pravidelné prieskumy verejnej mienky merané profesionálnymi prieskumnými agentúrami ako napríklad FOCUS či AKO ai.

Celkovo pri pohľade na hodnotové orientácie ľudí, aj ako oprávnených voličov, možno konštatovať, že hodnoty sú niečím hlbším ako politické postoje, ktoré sú viazané na politické subjekty reprezentujúce síce niektoré hodnoty, a to aj v praxi, v prípade, ak majú reálne v rukách politickú moc. Hodnoty človeka, v jeho osobnosti sedimentujú ako výsledok rôznych socializačných procesov, avšak v zásade sú relatívne stabilné. Vytvárajú človeka ako istú sociálnu a kultúrnu bytosť. Politické postoje, sympatie ku konkrétnym politickým subjektom, ktoré sú reprezentované konkrétnymi ľuďmi (politikmi, štátnikmi alebo iba osobami aktuálne

---

⁴⁷ Jednofarebnú vládu Slovenskej republiky politickej strany SMER-SD vo funkčnom období rokov 2012 - 2016 možno označiť ako netradičnú celkom prirodzenú, a to z dôvodu, že v parlamentnej demokracii s multistranickým systémom politických strán je prirodzená vždy viacstranická koalíčná vláda.

činnými v politike) môžu byť premenlivé v omnoho vyššej dynamike ako hodnotové orientácie; hodnotové rebríčky jednotlivcov či niektorých sociálnych skupín. Toto môže byť jedným z dôvodov, prečo dochádza k presunom voličov medzi pravicovými či ľavicovými politickými subjektmi v procesoch volebného výberu v zastupiteľskej demokracii. Veľkou otázkou a výzvou pre spoločenskovedný výskum stále ostáva skúmanie hodnotových orientácií nevoličov (predovšetkým tých, ktorí sú oprávnení voliť, ale sa na voľbách nezúčastňujú, teda kategória oprávnených voličov), ktorí z hľadiska počtu predstavujú významnú volebnú silu v realite Slovenskej republiky. Dôkazom sú výsledky uskutočnených volieb do Národnej rady Slovenskej republiky od roku 1993.

Do úvahy je potrebné zobrať aj fakt, že výskum sa týka chápania sociálnej spravodlivosti respondentov výskumu v súčasnosti (t.j. v našom prípade december 2021), avšak parlamentné voľby v Slovenskej republike sa uskutočnili ešte vo februári 2020. Tzv. protestní voliči či protestné hlasy, odovzdané vo voľbách 2020 pravici či stredopravici sú už v súčasnosti vo veľkej miere aj v opačnej časti politického spektra. Dokonca subjekty súčasnej vládnej koalície sú podľa súčasných prieskumov mimo zvoliteľnosti do Národnej rady Slovenskej republiky. Toto je však panta rhei sociálna realita, ktorá je relatívne rýchlo premenlivá, a tak je ju potrebné vnímať a pracovať s ňou.

Tab. č. 20 Deskriptívna analýza politickej orientácie respondentov

Kategória	N	%
Pravicovo orientovaní	225	32,10
Stredovo orientovaní	159	22,70
Ľavicovo orientovaní	56	8,00
Nezaradení	261	37,20

V predchádzajúcich výsledkoch bolo už implicitne naznačené, že môže existovať predpoklad o istej súvislosti medzi tým, ako ľudia vnímajú postavenie štátu a názormi na starobné dôchodkové sporenie. Názory na to, ako by sa mal štát podieľať na procese starobného dôchodkového sporenia sa môžu preklopiť aj do politických preferencií napĺňajúcich ľudské potreby z oblasti sociálnej politiky. Ľudia budú, prirodzene, voliť tých, ktorí budú napĺňať ich potreby v kontexte konkrétnych otázok - napríklad aj v otázke starobného dôchodkového sporenia.

V prvom rade bolo zámerom zistiť, či súvisí politická orientácia respondentov s názorom, kto by mal byť zodpovedný za výšku starobného dôchodku. Ako je evidentné z tab. č. 21, tri bunky (25,00%) mali očakávané frekvencie menšie ako 5. Je známe, že na použitie Chí-kvadrátového testu nezávislosti musia byť očakávané frekvencie v každej bunke väčšie ako 5. Keďže v tomto prípade nebolo možné splniť všetky podmienky použitia Chí-kvadrátového testu nezávislosti, bola využitá alternatíva - Fisherov exaktný test. Na základe analýz sme zistili, že neexistuje štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom, kto by mal byť zodpovedný za výšku starobného dôchodku (hodnota Fisherovho exaktného testu bola 8,12; $p = 0,205$). Respondenti s rôznou politickou orientáciou nemali rozdielny názor na to, kto by mal byť zodpovedný za výšku starobného dôchodku a väčšina z nich bez ohľadu na vlastnú

politickú orientáciu si myslela, že zodpovednosť by mala byť participatívna a rozdelená medzi štát a občana (Tab. č. 21).

Tab. č. 21 Politická orientácia a názor o zodpovednosti za výšku starobného dôchodku

Kto by mal byť zodpovedný za výšku starobného dôchodku?	P	S	E	N	Spolu
Štát aj občan	174	120	39	179	512
Iba štát	48	34	17	76	175
Iba občan	3	5	0	6	14
Spolu	225	159	56	261	701

Ďalej sme sa zaujímali o to, či môže súvisieť politická orientácia respondentov s ich názorom, akú výšku starobného dôchodku by mal štát poskytovať. Výsledky Fisherovho exaktného testu ukázali, že neexistuje štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom, akú výšku starobného dôchodku by mal štát poskytovať (hodnota Fisherovho exaktného testu bola 12,27; $p = 0,054$; jedna bunka (8,3%) mala očakávané frekvencie menšie ako 5). Respondenti s rôznou politickou orientáciou nemali rozdielny názor na to, akú výšku starobného dôchodku by mal štát poskytovať, pričom väčšina z nich bez ohľadu na vlastnú politickú orientáciu zastávala názor, že štát by mal zabezpečiť primeraný dôchodok pre všetkých, ktorý by bol rovnaký pre každého (Tab. č. 22).

Tab. č. 22 Politická orientácia a názor o poskytovaní starobného dôchodku štátom

Štát môže poskytovať dôchodky rôznymi spôsobmi. Podľa Vás, ako by mal štát dôchodky zabezpečovať? Štát by mal poskytnúť...	P	S	E	N	Spolu
... primeraný dôchodok pre všetkých, ktorý by bol rovnaký pre každého	101	84	35	151	371
... vyšší dôchodok pre ľudí, ktorí viac zarábali a viac prispievali do sociálneho systému	101	64	18	85	268
... minimálny dôchodok pre chudobných ľudí, ktorý by pokryl iba ich základné životné potreby	23	11	3	25	62
Spolu	225	159	56	261	701

P - pravícovi, S - stredoví, E - ľavicoví, N – nezaradení

Otázka primeranosti výšky starobného dôchodku bola predmetom skúmania aj v nasledujúcej otázke, ktorá sa zameriavala na zistenie, aké množstvo peňazí od štátu by malo smerovať k občanom na ich starobné dôchodky. Na základe analýz sa nám podarilo zistiť, že neexistovala štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom, aké množstvo peňazí od štátu by malo smerovať k občanom na ich starobné dôchodky (hodnota Fisherovho exaktného testu bola v tomto prípade 8,58; $p = 0,163$; štyri bunky (33,30%) mali očakávané frekvencie menšie ako 5). Respondenti s rôznou politickou orientáciou nemali rozdielny názor o podiele štátnych peňazí na starobnom dôchodku. Väčšina z nich bez ohľadu na vlastnú politickú orientáciu tvrdila, že od štátu k občanom na ich starobné dôchodky by mal smerovať primeraný podiel peňazí (Tab. č. 23).

Tab. č. 23 Politická orientácia a názor o podiele štátnych peňazí na starobnom dôchodku

Aké množstvo peňazí od štátu by malo smerovať k občanom na ich starobné dôchodky?	P	S	E	N	Spolu
Primeraný podiel	143	100	38	143	424
Čo najviac	78	59	18	114	269
Čo najmenej	4	0	0	4	8
Spolu	225	159	56	261	701

P - pravícovi, S - stredoví, E - ľavicoví, N - nezaradení

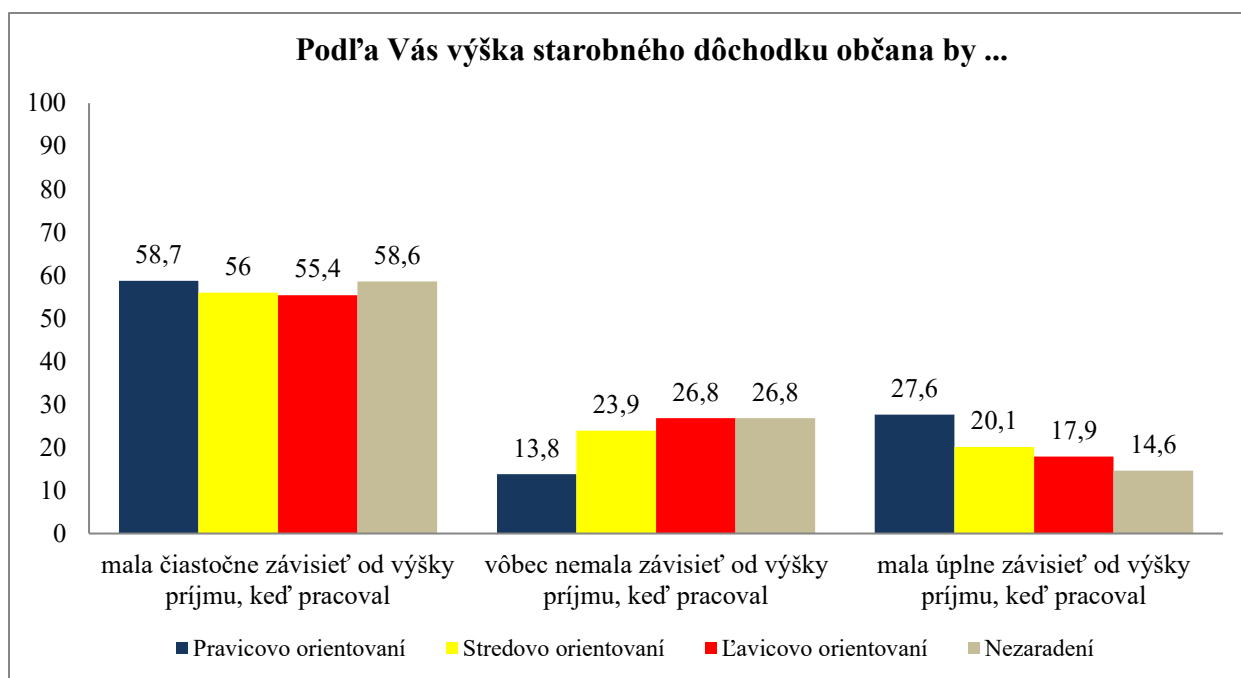
Rovnako nás zaujímalo, ako môže súvisieť politická orientácia respondentov s názorom, v akej miere by mala výška starobného dôchodku závisieť od výšky príjmu. Výsledky ukázali, že existuje štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom, v akej miere by mala výška starobného dôchodku závisieť od výšky príjmu ($\chi_{(6)} = 20,99$; $p = 0,002$). Phi (0,173; $p = 0,002$) a Cramer's V (0,122; $p = 0,002$) testy ukázali, že medzi premennými existuje slabý vzťah. Respondenti s rôznou politickou orientáciou mali odlišný názor na to, v akej miere by mala výška starobného dôchodku závisieť od výšky príjmu (Tab. č. 24).

Tab. č. 24 Politická orientácia a názor o výške starobného dôchodku vo vzťahu k výške príjmu

Podľa Vás výška starobného dôchodku občana by...	P	S	E	N	Spolu
... mala čiastočne závisieť od výšky príjmu, keď pracoval	132	89	31	153	405
... vôbec nemala závisieť od výšky príjmu, keď pracoval	31	38	15	70	154
... mala úplne závisieť od výšky príjmu, keď pracoval	62	32	10	38	142
Spolu	225	159	56	261	701

P - pravicoví, S - stredoví, E - ľavicoví, N – nezaradení

Ako vyplýva z grafu č. 3, najvýraznejšie rozdiely v názoroch respondentov s odlišnou politickou orientáciou sa ukázali v odpovedi „výška starobného dôchodku občana by mala úplne závisieť od výšky príjmu, keď pracoval“, kde sa s týmto názorom stotožňovali predovšetkým pravicovo orientovaní respondenti (27,60%), ktorí zároveň vyjadrili (logicky) najmenšiu mieru súhlasu s odpoveďou „výška starobného dôchodku občana by vôbec nemala závisieť od výšky príjmu, keď pracoval“ (13,80%). Práve v týchto dvoch odpovediach je možné postrehnúť najvýraznejšie rozdiely v názoroch medzi pravicovo orientovanými respondentmi a zvyškom výskumného súboru. Je možné sa domnievať, že ľudia s pravicovo orientovanými postojmi sa skôr riadia princípom zásluhovosti. Pri pohľade na výsledky možno konštatovať, že sa potvrdilo, že hodnotovo pravicovo či stredopravicovo orientovaní voliči ako voliči pravicových a stredopravicových politických subjektov sú vo väčšej miere naklonení chápaniu sociálnej spravodlivosti na základe minimálnej redistribúcie štátu a v najvyššej možnej miere vlastnej angažovanosti občana počas ekonomicky aktívneho obdobia a výšky príjmu, keď pracoval. Keď sa pozrieme bližšie na politické subjekty, ktoré reprezentujú stredopravicovú a pravú časť politického spektra v období volieb do Národnej rady Slovenskej republiky 2020 prostredníctvom politických, respektíve volebných programov dotknutých subjektov, možno tiež konštatovať, že politické subjekty SAS a KDĽK, zaradené ako pravicové subjekty, stavajú na sociálno-ekonomickom pilieri, ktorý chápe sociálnu spravodlivosť cez princíp zásluhovosti v sociálnom systéme. Vo volebných programoch SNS a ĽSNS dominuje paradoxne ľavicový princíp štátnej redistribúcie. Pri najväčšej skupine voličov v ostatných voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky politického subjektu OĽANO je volebný program nie celkom jasne identifikovateľný v sledovaní chápania sociálnej spravodlivosti (aj) v otázkach sociálneho zabezpečenia. Tiež je potrebné zobrať do úvahy fakt, že pokiaľ ide o voličov, občania nevolia vo voľbách konkrétny politický subjekt len na základe inklinácie k istému preferovaniu sociálnej spravodlivosti, a tiež je potrebné si položiť otázku, koľko oprávnených voličov reálne pozná politický a volebný program subjektu, ktorému v parlamentných voľbách odovzdá svoj hlas.

Graf č. 3 Politická orientácia a názor o celkovej výške starobného dôchodku vo vzťahu k výške príjmu

Doposiaľ sme sa z výsledkov dozvedeli, na kom by mala spočívať zodpovednosť za starobný dôchodok (t.j. štát a občan spoločne), aká by mala byť jeho výška (t.j. primeraný podiel) a od čoho by mala závisieť táto výška (t.j. čiastočne od výšky príjmu).

Ako sa ukázalo v predchádzajúcich analýzach, existuje tu zrejme tendencia, že respondent ako potenciálny poberateľ starobného dôchodku bez ohľadu na svoju politickú orientáciu má určitú víziu či skôr očakávanie, že na starobnom dôchodkovom sporení bude on a štát fungovať v rámci istej spoluzodpovednosti, istého rovnocenného partnerstva a spolupráce. Výsledok poukazuje na povahu reciprocity vo vzťahu občan - štát. Ak občan počas svojho ekonomicky produktívneho obdobia pracoval a aktívne sa podieľal na ekonomickom raste štátu, očakáva, že štát sa následne bude podieľať na tom, aby mohol dôstojne žiť v dôchodkovom veku. Občan potrebuje mať pocit, že v tomto vzťahu nie je sám. Výsledky pri tejto otázke v istom zmysle kopírujú pomer odpovedí respondentov z nasledujúcej otázky. Aj v tomto prípade najväčší počet respondentov bez ohľadu na politickú orientáciu reflektoval smerovanie „primeraného podielu“ peňazí od štátu k sporiteľom - budúcim starobným dôchodcom. Zásadnou sa črtá otázka špecifikovania „primeraného“ starobného dôchodku. V tomto prípade si každý respondent môže vysvetľovať značne rozdielne formuláciu „primeraný podiel“. Odpovede na túto otázku môžu byť ovplyvnené aj tým, ako dobre poznajú respondenti starobný dôchodkový systém Slovenskej republiky, predovšetkým II. kapitalizačný a III. dobrovoľný pilier. V ňom sa totiž zrkadlí vo veľkej miere sociálna spravodlivosť v zmysle percentuálnych odvodov v II. pilieri, výška dobrovoľných príspevkov v III. pilieri a následné zhodnocovanie vložených prostriedkov v garantovaných či negarantovaných fondoch dôchodkových správcofských spoločností pôsobiacich na slovenskom trhu. Tu sa dostávame

opäť k otázke hodnôt a axiológie ako kľúčových „premenných“ života človeka a spoločnosti, konkrétne v Západnej civilizácii. Vyššie naznačená problematika sa dotýka inkomensurability hodnôt ako nesúmerateľných „premenných“. V tomto zmysle možno hovoriť tiež o hodnotovom relativizme. Jeho podstatou je rozličné vnímanie rovnakej hodnoty (hodnôt) jej používateľmi či prijímateľmi. Ide o identifikovanie tzv. primeraného podielu, ktorý znamená pre jednotlivé individua, či dokonca vymedzené sociálne skupiny niečo, čo môže byť dokonca aj vo vzájomnej kontradikcii. Možno sa domnievať, že tieto vnímania hodnoty v zmysle ekonomickej obchodovateľnej kategórie sú taktiež ovplyvnené hodnotovými orientáciami získanými socializáciou, enkulturáciou a akulturáciou, ktoré sa môžu prejavovať v podpore konkrétnych politických myšlienok a následne opatrení subjektov, ktoré získajú politickú moc.

Domnievame sa, že v prezentovaných výsledkoch možno identifikovať predovšetkým potrebu po spravodlivej distribúcii, ktorej podstata sa skrýva práve v skutočnosti, že jedinci posudzujú svoje vzťahy s ostatnými cez hodnotenie pomeru toho, čo do vzťahu vložili s tým, čo z neho získali, v porovnaní s ostatnými. Inými slovami, respondenti zastávali názor, že to, čo do štátu vložili, by im mal štát neskôr vrátiť tak, aby pomer vkladov a výnosov bol férový. Odpovede, ktoré sme získali, podľa nášho názoru reprezentujú vnímanie sociálnej spravodlivosti v rámci redistributívneho ľavicového modelu sociálnej politiky. Odvolávajú sa na Titmussa (1974), občiansky redistributívny model ako jeden z troch základných modelov sociálnej politiky používaných v členských štátoch OECD, je založený na dominancii štátu ako základného subjektu a rozsiahlej redistribúcii. Je značne náročný na verejné financie, pretože plošné pridelovanie sociálnych benefitov (finančných či hmotných) nepodmieňuje explicitným testovaním príjmov objektov. Je vo veľkej miere založený na opätovnom plošnom (pre)rozdeľovaní štátu (toho, čo už bolo prvotne rozdelené trhom), a teda prenášaní veľkej miery zodpovednosti z občana na štát a jeho subsystemy. Štát tu zohráva úlohu spravodlivého redistribútora proti nespravodlivému distribútorovi - trhu. Napriek rôznym modifikáciám tohto teoretického modelu v praxi, kde je vždy závislý na politickom systéme konkrétneho štátu a aktuálnej vládnej koalícii v konkrétnom čase, možno povedať, že vždy ide o identifikovanie sociálnej spravodlivosti v sociálnom systéme, ktorá je založená na výrazne vyššej miere zodpovednosti štátu v porovnaní so zodpovednosťou individua, a to tak za svoju sociálnu situáciu, ako aj za výšku starobného dôchodku. V Slovenskej republike je podstatou (re)distribúcie prvý pilier starobného dôchodkového systému - štátna Sociálna poisťovňa a. s., ktorá v najväčšej miere v podstate rozhoduje o výške starobného dôchodku občana (prirodzene na základe platnej legislatívy). V podstate, tento pilier, ktorý bol v socialistickom systéme jediným pilierom starobného dôchodku, môže byť dôvodom, že ľudia historicky stále vnímajú štát ako predominantný subjekt, ktorý má byť zodpovedný za výšku budúceho starobného dôchodku občana.

Ako bolo spomenuté vyššie, I. pilier má svojím spôsobom stále dominantné postavenie vo vzťahu nielen k trojpilierovému starobnému dôchodkovému systému, ale aj vo vzťahu medzi občanom a štátom. To môže byť aj dôvodom, že II. pilier sa nezdá byť funkčným v takej podobe, aby bol ekonomickejšie potencionálne efektívny pre budúcich starobných dôchodcov, pretože je založený predovšetkým na osobnej zodpovednosti a ekonomickej výkonnosti

človeka - občana - sporiteľa. V nasledujúcich otázkach nás preto zaujímala práve táto problematika.

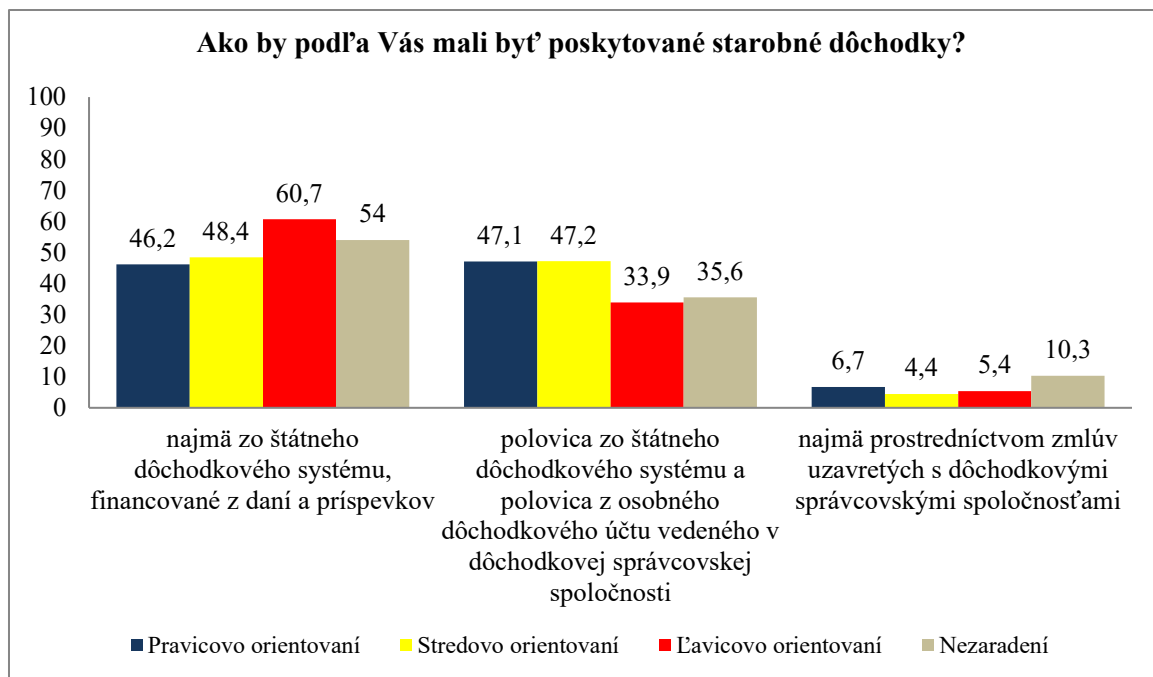
Najprv sme sa zaoberali otázkou, ako ľudia s rôznou politickou orientáciou hodnotia zdroje, cez ktoré môže byť poskytovaný starobný dôchodok. Zistili sme, že existovala štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom o zdrojoch poskytovania starobných dôchodkov (hodnota Fisherovho exaktného testu bola 13,54; $p = 0,033$; jedna bunka (8,3%) mala očakávané frekvencie menšie ako 5). Respondenti s rôznou politickou orientáciou mali rozdielny názor na to, ako cez aké zdroje by mal byť poskytovaný starobný dôchodok. Phi (0,14; $p = 0,030$) a Cramer's V (0,10; $p = 0,030$) testy ukázali, že medzi premennými existuje slabý vzťah.

Tab. č. 25 Politická orientácia a názor o zdrojoch poskytovania starobných dôchodkov

Ako by podľa Vás mali byť poskytované starobné dôchodky?	P	S	E	N	Spolu
Najmä zo štátneho dôchodkového systému, financované z daní a príspevkov	104	77	34	141	356
Polovica zo štátneho dôchodkového systému a polovica z osobného dôchodkového účtu vedeného v dôchodkovej správcovskej spoločnosti	106	75	19	93	293
Najmä prostredníctvom zmlúv uzavretých s dôchodkovými správcovskými spoločnosťami	15	7	3	27	52
Spolu	225	159	56	261	701

P - pravícovi, S - stredoví, E - ľavicoví, N - nezaradení

Ako vyplýva z grafu č. 4 najvýraznejšie rozdiely v názoroch respondentov s rôznou politickou orientáciou sa ukázali v odpovedi, že starobné dôchodky by mali byť poskytované „najmä zo štátneho dôchodkového systému, financované z daní a príspevkov“, pričom túto možnosť volili predovšetkým ľavicovo orientovaní respondenti (60,70%). Relatívne výraznejšie rozdielnosti názorov je možné postrehnúť tiež pri odpovedi, že starobné dôchodky by mali byť poskytované „najmä prostredníctvom zmlúv uzavretých s dôchodkovými správcovskými spoločnosťami“, kde túto možnosť preferovali hlavne nezaradení respondenti (10,30%). V nadväznosti na vyššie formulované myšlienky sa aj v tomto prípade potvrdilo, že ľavicovo orientovaní voliči (ktorí odovzdali svoj hlas v parlamentných voľbách 2020) preferujú ľavicový model sociálnej politiky a welfare state, v ktorých sa zrkadlí silné postavenie štátu v redistribúcii sociálnych transferov, konkrétne starobných dôchodkov. Tieto zistenia nie sú ničím prekvapivé. Zaujímavé sú však názory, ktoré sa dotýkajú tzv. nezaradených respondentov, ktorí preferujú ako dominantný zdroj starobného dôchodku prostriedky pochádzajúce zo zmlúv uzatvorených so súkromnými dôchodkovými správcovskými spoločnosťami, na základe čoho sa možno oprávnene domnievať, že medzi kategóriou „nezaradených“, pri ktorých nevieme jednoznačne identifikovať ich politické preferencie a sympatie ku konkrétnemu politickému subjektu, môžeme sledovať hodnotové inklinácie k pravici. Pri pohľade na výsledky výskumu je zrejmé, že celkovo najväčšie množstvo respondentov inklinuje k tzv. zlatej strednej ceste, čiže sa prikláňa k tomu, že starobné dôchodky by mali byť poskytované spôsobom „polovica zo štátneho dôchodkového systému a polovica z osobného dôchodkového účtu vedeného v dôchodkovej správcovskej spoločnosti“.

Graf č. 4 Politická orientácia a názor o zdrojoch poskytovania starobných dôchodkov

Na záver sme sa ešte zamerali priamo na problematiku fungovania II. piliera, ako môže súvisieť politická orientácia respondentov s názorom o fungovaní II. piliera. Ukázalo sa, že existovala štatisticky významná súvislosť medzi politickou orientáciou a názorom o fungovaní II. piliera ($\chi^2_{(6)} = 21,41$; $p = 0,002$). Phi ($0,175$; $p = 0,002$) a Cramer's V ($0,124$; $p = 0,002$) testy ukázali, že medzi premennými existuje slabý vzťah. Respondenti s rôznou politickou orientáciou mali odlišný názor na to, kto by mal určiť hlavné pravidlá fungovania II. piliera.

Tab. č. 26 Politická orientácia a názor o pravidlách fungovania II. piliera

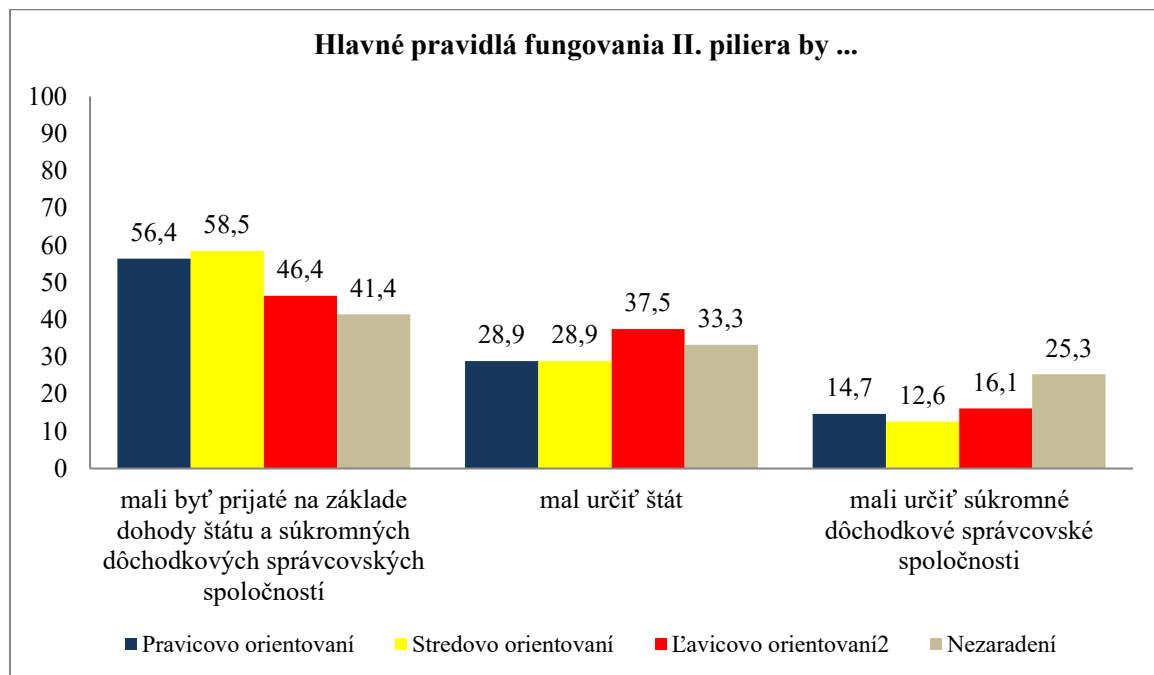
Hlavné pravidlá fungovania II. piliera by ...	P	S	Ľ	N	Spolu
... mali byť prijaté na základe dohody štátu a súkromných dôchodkových správcovských spoločností	127	93	26	108	354
... mal určiť štát	65	46	21	87	219
... mali určiť súkromné dôchodkové správcovské spoločnosti	33	20	9	66	128
Spolu	225	159	56	261	701

P - pravícovi, S - stredoví, Ľ - ľavicoví, N - nezaradení

Ako vyplýva z grafu č. 5, najvýraznejšie rozdiely v názoroch respondentov sa ukázali v odpovedi, že hlavné pravidlá fungovania II. piliera by „mali určiť súkromné dôchodkové správcovské spoločnosti“, kde si túto možnosť vybrali predovšetkým nezaradení respondenti (25,30%) v porovnaní s ostatnými skupinami. Aj v tomto prípade možno konštatovať, rovnako ako už bolo zistené aj vyššie, že tzv. politicky nezaradení respondenti inklinujú pri chápaní sociálnej spravodlivosti k stredopravicovým až pravicovým hodnotám, keďže sú naklonení prevažne tvrdeniu, že hlavné pravidlá fungovania II. piliera by „mali určiť súkromné dôchodkové správcovské spoločnosti“. Možno predpokladať, že táto skupina potenciálnych voličov by v prípade účasti na parlamentných voľbách podporila svojím hlasom niektorý

z pravicových politických subjektov, ktorý má svoj ekonomický pilier situovaný v liberálno-konzervatívnej axiologickej orientácii.

Graf č. 5 Politická orientácia a názor o pravidlách fungovania II. piliera

Ako sa ukázalo na základe analyzovaných výsledkov výskumu, starobné dôchodkové sporenie by malo byť výsledkom komplementárnej spolupráce medzi občanom a štátom. Ako tiež bolo vyššie uvedené, vyvstávajú tu celkom prirodzene aj ďalšie otázky, ktoré sa týkajú „rozumnej primeranej časti príjmu“, ktorá by mala byť odložená na starobný dôchodok alebo situácie, kedy občan nepracoval, ale napriek tomu bude potenciálnym starobným dôchodcom a zrejme aj poberateľom starobného dôchodku.

V súčasnom metamodernom mnohorozmernom globalizovanom svete dochádza ku miešaniu hodnôt. Politické subjekty ako nositelia politickej moci v zastupiteľskej demokracii usilujú o čo najväčšiu participáciu na nej. Uvedomujú si, že to môžu dosiahnuť len tak, že oslovujú čo najširšie hodnotové spektrum občanov ako potenciálnych voličov. Každý konzervatívny pravicový subjekt sa v sociálnych otázkach snaží osloviť aj ľavicového a socialisticky naladeného občana - voliča a každý ľavicový politický subjekt sa snaží osloviť aj pravicového konzervatívno-liberálneho občana - voliča. Zároveň možno povedať, že občania, potenciálni voliči sú v súčasnosti hodnotovo polyparadigmatickí, teda v istých otázkach môžu inklinovať k hodnotám liberálnym či socialistickým, no tí istí občania pri otázkach iného zamerania môžu preferovať hodnoty centristické či konzervatívne. Svet, v ktorom žijeme nie je čierno-biely ani modro-červený. Je pestrofarebný s rôznymi odtieňmi. Jednotlivé farby a ich rôzne variácie tak možno chápať ako schematické zobrazenie hodnôt, ideológií a hodnotových systémov spoločností Západnej civilizácie.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že problematika starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike je komplexná a vyznačuje sa zložitou štruktúrou. Sumár poznatkov základných deskriptívnych analýz ukazuje, že medzi respondentmi je zdôraznená

potreba vzájomnosti medzi štátom a občanom, ktorí budú spoločne zodpovední za starobný dôchodok. Táto spoločná zodpovednosť a nutnosť participácie sa následne odráža v zdôraznení distributívnej spravodlivosti, ktorej podstatou je hodnotenie pomeru vkladov a výnosov, teda ide o zásadu redistribúcie, resp. tiež zásluh v kontexte hodnotenia spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu. Spoločnosť bude spravodlivá, ak tvrdo pracujúci ľudia budú zarábať viac ako ostatní, a teda každý človek dostane to, čo si reálne zaslúži.

Uvedené zistenia v daných otázkach v značnej miere súvisia s charakterom súčasnej axiologickej podoby Slovenskej republiky, ktorá ako integrálna súčasť Západnej civilizácie, je charakteristická premiešavaním hodnôt, a to aj v oblasti sociálnej a hospodárskej politiky. Respondenti - občania Slovenskej republiky nie sú v týchto otázkach situovaní v hraničných častiach škály pravica - ľavica, a teda občan - štát v zmysle zodpovednosti za svoju súčasnú či budúcu existenciu. Uvedomujú si v plnom význame podstatu zodpovednosti a sociálnej spravodlivosti jednej či druhej voľby alebo je tento postoj skôr intuitívnym zotrúvaním; lavírovaním v strede sledovanej škály? Tu sa otvára priestor pre ďalší možný vedecký výskum.

4.2.6 Vzťah medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu a vybranými premennými

V nasledujúcej časti sa pokúsime hlbšie analyzovať možné súvislosti medzi vybranými premennými, ktoré by nám poskytli komplexnejšie poznatky o problematike starobného dôchodkového sporenia. Konkrétne, zameriame sa na predikovanú premennú „*presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu*“, kde ako prediktory budú figurovať: (1) miera vnímanej spravodlivosti v spoločnosti, (2) všeobecná viera v spravodlivý svet, (3) osobná viera v spravodlivý svet, (4) názory na kvalitu starobného dôchodkového systému, (5) dôvera v II. pilier, (6) osobné kompetentnosti v úlohe finančného plánovania dôchodku, (7) politická ideológia.

V prvom regresnom modeli dokázali prediktory dokopy vysvetliť 26,50% rozptylu zásluhy ako prvého presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Z nezávisle premenných, spravodlivosť v spoločnosti (P4 $p = 0,015$), osobná viera v spravodlivý svet ($p = 0,018$), starobný dôchodkový systém (P4 $p < 0,001$; P6 $p = 0,007$) a dôvera v II. pilier ($p = 0,006$) predikovali presvedčenie „Zásluha“ (Tab. č. 27).

Tab. č. 27 Lineárny model vysvetľujúci presvedčenie „Zásluha“⁴⁸

	Zásluha F(15, 398) = 9,56; p < 0,001				
	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Spravodlivosť v spoločnosti - P1	-0,033	0,036	-0,047	-0,927	0,354
Spravodlivosť v spoločnosti - P2	0,059	0,039	0,071	1,483	0,139
Spravodlivosť v spoločnosti - P3	-0,024	0,039	-0,029	-0,602	0,547
Spravodlivosť v spoločnosti - P4	0,090	0,037	0,110	2,448	0,015
Všeobecná viera v spravodlivý svet	-0,029	0,054	-0,031	-0,530	0,596
Osobná viera v spravodlivý svet	0,127	0,053	0,142	2,375	0,018
Starobný dôchodkový systém - P1	0,116	0,059	0,104	1,965	0,050
Starobný dôchodkový systém - P2	0,043	0,050	0,045	0,847	0,398
Starobný dôchodkový systém - P3	-0,082	0,054	-0,089	-1,508	0,132
Starobný dôchodkový systém - P4	0,250	0,039	0,302	6,425	<0,001
Starobný dôchodkový systém - P5	-0,053	0,037	-0,068	-1,436	0,152
Starobný dôchodkový systém - P6	0,105	0,039	0,121	2,714	0,007
Dôvera v II. pilier	-0,118	0,043	-0,134	-2,759	0,006
Osobné kompetentnosti	-0,093	0,066	-0,070	-1,409	0,160
Politická ideológia	0,011	0,015	0,034	0,780	0,436

Presvedčenie o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu v zmysle zásluhy odkazuje na predpoklad, že starobné dôchodkové sporenie by malo byť založené na predchádzajúcom pracovnom statuse a výkone človeka, teda každý by si mal nejakým spôsobom zaslúžiť starobný dôchodok. Podstata tohto presvedčenia je evidentná aj v príslušných situačných a dispozičných faktoroch, ktoré ju naplňajú. Ak je človek, budúci potenciálny starobný dôchodca, presvedčený, že „bez práce nie sú koláče“, tak spoločnosť bude vnímať ako spravodlivú v prípade, ak ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú; spravodlivosť starobného dôchodkového systému bude zabezpečená, ak výška dôchodku sa odvíja od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému a ak sa on sám rozhodne, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre

⁴⁸ **Spravodlivosť v spoločnosti:** P1 - Spoločnosť je spravodlivá, keď príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí; P2- Spoločnosť je spravodlivá, keď tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní; P3 - Spoločnosť je spravodlivá, keď sa stará o chudobných a o tých v núdzi bez ohľadu na to, čo oni spoločnosti vracajú; P4 - Spoločnosť je spravodlivá, keď ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú. **Starobný dôchodkový systém:** P1 - Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby; P2 - Garantovaný minimálny dôchodok by mal byť základným sociálnym právom každého občana; P3 - Dobrý dôchodkový systém by mal prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí; P4 - Výška dôchodku by sa mala odvíjať od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému; P5 - Štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek; P6 - Malo by byť ponechané na jednotlivca, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek.

starší vek; zároveň dôveruje II. pilieru; a verí, že má plne pod kontrolou vlastný osud a vždy dostane to, čo si zaslúži.

Všetky tieto indikátory sú príznačné práve pre presvedčenie o zásluže, pretože ako už bolo spomenuté takto presvedčení ľudia sa vyznačujú relatívne vysokým socio-ekonomickým statusom (t.j. vyššie sociálne postavenie by malo zaručovať privilégia), identifikujú sa buď s liberálne orientovanými alebo konzervatívnejšími politickými subjektmi. Súčasná vládna koalícia v Slovenskej republike, ktorú pravdepodobne volili aj respondenti - zásluhovo orientovaní voliči, je situovaná do stredopravej až pravej časti politického spektra, kde v oblasti sociálnej politiky, teda aj oblasti sociálneho zabezpečenia, toto koaličné zoskupenie tenduje ku liberálnym a konzervatívnym hodnotám. Takáto koalícia preferuje výkonový, v niektorých prípadoch až reziduálny model sociálnej politiky. V tomto kontexte je možné odvolať sa na Titmussov korporatívno-výkonový model, ktorý do značnej miery reflektuje chápanie sociálnej spravodlivosti, ktoré je založené na zásluhách a výkonnosti individua v pracovnej oblasti počas ekonomicky aktívneho obdobia života. Preferuje vyššiu mieru osobnej zodpovednosti v porovnaní s angažovaním sa štátu za svoju súčasnú, ale aj budúcu sociálnu situáciu. Ľudia, ktorí podporujú princípy zásluhy, vnímajú sociálnu politiku ako viac spravodlivú, pretože I. pilier (povinné dôchodkové poistenie) je primárne založený práve na uplatňovaní princípu zásluhovosti; zároveň podporujú II. pilier, ktorý je kapitalizačný, pretože sú presvedčení, že sporenie v II. pilieri je potrebné, má význam, pretože ich množstvo práce sa premietne do ich starobného dôchodku a zlepši ich životnú úroveň na dôchodku; a nakoniec môžu byť otvorení aj voči III. pilieru, ktorý je dobrovoľný, práve v ňom sa môžu slobodne rozhodnúť, či si chcú tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek. Celkovo vzaté, ľudia s takto koncipovaným presvedčením môžu byť najvhodnejšími adeptmi pre fungovanie trojpilierového starobného dôchodkového systému.

V druhom regresnom modeli dokázali prediktory dokopy vysvetliť 28,70% rozptylu redistribúcie ako druhého presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Z nezávisle premenných, spravodlivosť v spoločnosti (P1 $p = 0,025$), starobný dôchodkový systém (P3 $p < 0,001$) a dôvera v II. pilier ($p = 0,008$) predikovali presvedčenie „Redistribúcia“ (Tab. č. 28).

Tab. č. 28 Lineárny model vysvetľujúci presvedčenie „Redistribúcia“⁴⁹

	Redistribúcia $F(15, 398) = 10,67; p < 0,001$				
	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Spravodlivosť v spoločnosti - P1	0,088	0,039	0,113	2,249	0,025
Spravodlivosť v spoločnosti - P2	-0,028	0,044	-0,031	-0,650	0,516
Spravodlivosť v spoločnosti - P3	0,006	0,043	0,007	0,145	0,885
Spravodlivosť v spoločnosti - P4	-0,038	0,041	-0,041	-0,932	0,352
Všeobecná viera v spravodlivý svet	0,032	0,060	0,030	0,529	0,597
Osobná viera v spravodlivý svet	-0,106	0,059	-0,106	-1,796	0,073
Starobný dôchodkový systém - P1	0,024	0,065	0,020	0,374	0,709
Starobný dôchodkový systém - P2	0,099	0,056	0,093	1,779	0,076
Starobný dôchodkový systém - P3	0,363	0,060	0,352	6,048	<0,001
Starobný dôchodkový systém - P4	-0,083	0,043	-0,090	-1,944	0,053
Starobný dôchodkový systém - P5	0,058	0,041	0,066	1,412	0,159
Starobný dôchodkový systém - P6	-0,011	0,043	-0,011	-0,260	0,795
Dôvera v II. pilier	0,126	0,047	0,128	2,676	0,008
Osobné kompetentnosti	-0,043	0,073	-0,029	-0,584	0,559
Politická ideológia	-0,026	0,016	-0,069	-1,596	0,111

Podstatou redistribúcie ako presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu je distribúcia a princíp rovnosti, ktorá argumentuje, že ľudia vnímajú spravodlivosť, ak pomer ich vlastných vstupov k výstupom sa rovná pomeru vstupov k výstupom v porovnaní s inými, inak povedané „každému rovnakým dielom“. Ak má byť táto podstata presvedčenia o spravodlivosti naplnená, tak prirodzene človek zastáva názor, že v spoločnosti budú príjmy a bohatstvo rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí; očakáva, že dôchodkový systém bude prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí a nedôveruje II. pilieru.

Jednotlivci, ktorí majú takéto presvedčenie, vyznávajú hodnoty spravodlivosti a egalitárstva (Steele & Breznau, 2019). Z hľadiska socio-demografických ukazovateľov sa

⁴⁹ **Spravodlivosť v spoločnosti:** P1 - Spoločnosť je spravodlivá, keď príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí; P2- Spoločnosť je spravodlivá, keď tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní; P3 - Spoločnosť je spravodlivá, keď sa stará o chudobných a o tých v núdzi bez ohľadu na to, čo oni spoločnosti vracajú; P4 - Spoločnosť je spravodlivá, keď ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú. **Starobný dôchodkový systém:** P1 - Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby; P2 - Garantovaný minimálny dôchodok by mal byť základným sociálnym právom každého občana; P3 - Dobrý dôchodkový systém by mal prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí; P4 - Výška dôchodku by sa mala odvíjať od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému; P5 - Štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek; P6 - Malo by byť ponechané na jednotlivca, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek.

zistilo, že ľudia s nižšími príjmami, ktorí sa cítia marginalizovaní v dôsledku pocitu sociálnej exklúzie a/alebo majú strach zo straty statusu, sú v starobe viac ohrození chudobou a majú tendenciu k presvedčeniu o redistribúcii. Stotožňujú sa s ľavicovo orientovanými politickými subjektmi, prípadne sa neidentifikujú so žiadnym politickým subjektom (Franke & Simonson, 2018). A práve stredoľavé politické spektrum podporuje redistributívny ľavicový model sociálnej politiky. Odvolávajú sa na Titmussa (1974), občiansky redistributívny model je založený na dominancii štátu ako základného subjektu a rozsiahlej redistribúcii. Je značne náročný na verejné financie, pretože plošné pridelovanie sociálnych benefitov (finančných či hmotných) nepodmieňuje explicitným testovaním príjmov objektov. Je vo veľkej miere založený na opätovnom plošnom (pre)rozdeľovaní štátu (toho, čo už bolo prvotne rozdelené trhom), a teda prenášaní veľkej miery zodpovednosti z občana na štát a jeho subsystemy. Štát tu zohráva úlohu spravodlivého redistribútora proti nespravodlivému distribútorovi - trhu. A keďže je štát spravodlivý redistribútor a má byť plne zodpovedný za kvalitný život človeka v dôchodkovom veku, je tu potom značná nedôvera v II. pilier a človek presvedčený o redistribúcii zastáva názor, že sporenie v tomto pilieri je zbytočné a nezlepší životnú úroveň na dôchodku.

V treťom regresnom modeli dokázali prediktory dokopy vysvetliť 32,20% rozptylu sebestačnosti ako tretieho presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu. Z nezávisle premenných, spravodlivosť v spoločnosti (P4 $p = 0,005$), všeobecná viera v spravodlivý svet ($p = 0,010$), starobný dôchodkový systém (P5 $p < 0,001$) a osobné kompetentnosti ($p < 0,001$) predikovali presvedčenie „Sebestačnosť“ (Tab.č. 29).

Tab.č. 29 Lineárny model vysvetľujúci presvedčenie „Sebestačnosť“⁵⁰

	Sebestačnosť F(15, 398) = 12,58; p < 0,001				
	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Spravodlivosť v spoločnosti - P1	-0,065	0,040	-0,079	-1,627	0,105
Spravodlivosť v spoločnosti - P2	0,031	0,044	0,033	0,713	0,476
Spravodlivosť v spoločnosti - P3	0,061	0,044	0,066	1,400	0,162
Spravodlivosť v spoločnosti - P4	0,116	0,041	0,123	2,830	0,005
Všeobecná viera v spravodlivý svet	0,156	0,060	0,144	2,589	0,010
Osobná viera v spravodlivý svet	-0,044	0,060	0-,042	-0,732	0,465
Starobný dôchodkový systém - P1	-0,017	0,066	-0,013	-0,261	0,794
Starobný dôchodkový systém - P2	-0,052	0,056	-0,047	-0,928	0,354
Starobný dôchodkový systém - P3	-0,019	0,061	-0,018	-0,310	0,757
Starobný dôchodkový systém - P4	0,072	0,043	0,074	1,649	0,100
Starobný dôchodkový systém - P5	0,347	0,041	0,382	8,399	<0,001
Starobný dôchodkový systém - P6	0,037	0,043	0,037	0,865	0,388
Dôvera v II. pilier	0,067	0,048	0,065	1,396	0,164
Osobné kompetentnosti	-0,266	0,074	-0,172	-3,596	<0,001
Politická ideológia	0,009	0,016	0,023	0,540	0,590

Na pozadí presvedčenia o sebestačnosti vidíme ideu o zdôrazňovaní autonómie, individualizmu a nezávislosti, pretože každý človek by mal prevziať zodpovednosť za svoj vlastný dôchodok a celkovo stačí, ak štátny dôchodok pokryje základné potreby ľudí, teda „spoľahni sa len sám/sama na seba“ (pozn. otázkou, priam dilemou v tejto rovine ostáva, čo sú to základné potreby, kto ich definuje a na základe čoho. Túto problematiku však nebudeme diskutovať, pretože je mimo rozsahu a zamerania kapitoly). Je prirodzené, že takto formované presvedčenie je predikované názorom, že ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú; odráža sa v ňom všeobecná viera v spravodlivý svet; štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne

⁵⁰ **Spravodlivosť v spoločnosti:** P1 - Spoločnosť je spravodlivá, keď príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí; P2- Spoločnosť je spravodlivá, keď tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní; P3 - Spoločnosť je spravodlivá, keď sa stará o chudobných a o tých v núdzi bez ohľadu na to, čo oni spoločnosti vracajú; P4 - Spoločnosť je spravodlivá, keď ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú. **Starobný dôchodkový systém:** P1 - Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby; P2 - Garantovaný minimálny dôchodok by mal byť základným sociálnym právom každého občana; P3 - Dobrý dôchodkový systém by mal prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí; P4 - Výška dôchodku by sa mala odvíjať od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému; P5 - Štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek; P6 - Malo by byť ponechané na jednotlivca, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek.

vytvárať súkromné úspory pre starší vek a človek neprikladá dôležitosť informáciám či plánovaniu starobného dôchodkového sporenia.

Princíp sebestačnosti podporuje myšlienky slobodného trhového hospodárstva a obmedzenia sociálneho systému, čo je typické pre liberálne a konzervatívne politické subjekty. Človek orientovaný do tejto roviny je individualistom a len v minimálnej miere vníma štát ako partnera či autoritu, s ktorou sa budú spoločne podieľať na starobnom dôchodkovom sporení. Samozrejme, príčiny tejto skutočnosti je možné hľadať v aktuálnej neistej a turbulentnej spoločenskej situácii, kedy si vládni predstavitelia nedokázali získať dôveru svojich občanov, práve naopak, svojimi aktivitami ju skôr strácajú a sú viacmenej sklamaním a ukazujú, že nie je možné sa na nich spoľahnúť. Ako už bolo spomenuté, Slovenská republika sa pozvoľna preklápa do pólu individualizmu so zdôraznením potreby maximálneho uspokojovania vlastných potrieb, samostatnosti a spoliehania sa len na vlastné schopnosti a možnosti. Práve preto sa takto orientovaní ľudia cítia spôsobilí plánovať a organizovať vlastné starobné dôchodkové sporenie bez pomoci štátnej autority a môžu sa snažiť v maximálnej miere spoliehať sa na vlastnú mentálnu a psychickú kapacitu pri otázkach starobného dôchodkového sporenia s potrebou vyhľadávať a rozumieť informáciám súvisiacim so starobným dôchodkovým sporením, vedia ako plánovať a cítia sa dostatočne sebaisto, aby sa na dôchodok pripravili. Zodpovednosť za ich budúcnosť v kontexte staroby a dôchodku sú ochotní plne prevziať na seba.

V poslednom regresnom modeli dokázali prediktory dokopy vysvetliť 27,10% rozptylu fatalizmu ako štvrtého presvedčenia o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporení. Z nezávisle premenných, spravodlivosť v spoločnosti (P1 $p = 0,002$; P2 $p = 0,042$), starobný dôchodkový systém (P6 $p = 0,001$), dôvera v II. pilier ($p < 0,001$) a osobné kompetentnosti ($p < 0,001$) predikovali presvedčenie „Fatalizmus“ (Tab. č. 30).

Tab. č. 30 Lineárny model vysvetľujúci presvedčenie „Fatalizmus“⁵¹

	Fatalizmus F(15, 398) = 9,87; p < 0,001				
	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	β	<i>t</i>	<i>P</i>
Spravodlivosť v spoločnosti - P1	0,147	0,047	0,159	3,145	0,002
Spravodlivosť v spoločnosti - P2	-0,106	0,052	-0,097	-2,038	0,042
Spravodlivosť v spoločnosti - P3	-0,027	0,052	-0,025	-0,519	0,604
Spravodlivosť v spoločnosti - P4	0,060	0,048	0,056	1,248	0,213
Všeobecná viera v spravodlivý svet	0,077	0,071	0,062	1,079	0,281
Osobná viera v spravodlivý svet	-0,076	0,070	-0,065	-1,083	0,279
Starobný dôchodkový systém - P1	-0,080	0,078	-0,055	-1,033	0,302
Starobný dôchodkový systém - P2	0,025	0,066	0,020	0,375	0,708
Starobný dôchodkový systém - P3	-0,098	0,072	-0,080	-1,367	0,172
Starobný dôchodkový systém - P4	0,002	0,051	0,001	0,031	0,975
Starobný dôchodkový systém - P5	-0,038	,049	-0,036	-0,774	0,440
Starobný dôchodkový systém - P6	0,176	0,051	0,154	3,462	0,001
Dôvera v II. pilier	0,397	0,056	0,341	7,052	<0,001
Osobné kompetentnosti	0,306	0,087	0,175	3,512	<0,001
Politická ideológia	-0,009	0,019	-0,021	-0,472	0,637

Fatalisti sú pesimisti, pokiaľ ide o (sociálne) istoty v starobe, odmietajú akékoľvek kroky smerom k individualizovanej podpore zo strany štátu (Franke & Simonson, 2018). To môže byť dôvodom, prečo vnímajú spoločnosť ako spravodlivú len v prípade, že príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí a tvrdo pracujúci ľudia nezarábajú viac ako ostatní; malo by byť na dobrovoľnom rozhodnutí každého, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek; zároveň nedôverujú II. pilieru; a ani sa necítia kompetentne v otázkach starobného dôchodkového sporenia.

Podstatou tohto presvedčenia je „žiť pre prítomný moment“, neriešiť budúcnosť a otázky s tým spojené. Budúcnosť je neistá, rezignované predstavy o starobnom dôchodkovom sporení spôsobujú, že takto ladený človek nerozvíja svoje finančné kompetentnosti vo vzťahu

⁵¹ **Spravodlivosť v spoločnosti: P1** - Spoločnosť je spravodlivá, keď príjmy a bohatstvo sú rovnomerne rozdelené medzi všetkých ľudí; **P2**- Spoločnosť je spravodlivá, keď tvrdo pracujúci ľudia zarábajú viac ako ostatní; **P3** - Spoločnosť je spravodlivá, keď sa stará o chudobných a o tých v núdzi bez ohľadu na to, čo oni spoločnosti vracajú; **P4** - Spoločnosť je spravodlivá, keď ľudia z rodín s vysokým sociálnym postavením si užívajú privilégiá, ktoré v živote majú. **Starobný dôchodkový systém: P1** - Hlavným cieľom dobrého dôchodkového systému by malo byť chrániť starších ľudí pred hrozbou chudoby; **P2** - Garantovaný minimálny dôchodok by mal byť základným sociálnym právom každého občana; **P3** - Dobrý dôchodkový systém by mal prispievať k väčšej rovnosti príjmov a životných podmienok starších ľudí; **P4** - Výška dôchodku by sa mala odvíjať od výšky príspevkov, ktoré človek zaplatil do dôchodkového systému; **P5** - Štátny dôchodok by mal poskytnúť iba základné minimum, ale človek by si mal povinne vytvárať súkromné úspory pre starší vek; **P6** - Malo by byť ponechané na jednotlivca, či si chce tvoriť ďalšie súkromne úspory pre starší vek.

k starobnému dôchodkovému sporeniu, považuje za zbytočné plánovať si starobné dôchodkové sporenie, informácie o tejto téme nie sú zrozumiteľné, a tak sa ani nedokáže pripraviť na dôchodok. Jeho skepticizmus sa odráža aj v negatívnom nastavení voči II. pilieru, pretože má za to, že dané sporenie nijako nezlepší životnú úroveň na dôchodku a len naplňa pokladnicu súkromných inštitúcií. A ak má byť spoločnosť spravodlivá, tak by všetci mali dostávať rovnakým dielom, teda človek s presvedčením o fatalizme podporuje zásady distribatívnej spravodlivosti. Z pohľadu sociálnej politiky môžu byť takéto typy ľudí skôr predvojom zániku starobného dôchodkového systému.

Posledná kapitola vedeckej monografie priniesla nové empirické poznatky do skúmania spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu. Zistenia sú významné pre vedeckú obec, ale zároveň majú svoje opodstatnenie aj v praxi a môžu slúžiť ako efektívny nástroj pre tých, ktorí sa podieľajú na tvorbe sociálnych politík. Ako už bolo viackrát spomenuté, vedecká monografia má interdisciplinárny charakter, preto považujeme za dôležité, aby nami získané teoretické aj empirické zistenia boli zdieľané medzi široké spektrum expertov, ktorých zaujíma predmetná téma na rôznych spoločenských úrovniach.

Najzásadnejším zistením našich analýz je, že dynamické zmeny na makro úrovniach západných spoločností sa viac či menej dotýkajú aj bežného slovenského občana a je tu evidentný prechod od kolektivismu slovenskej spoločnosti k individualizmu. Zásadné politické transformácie posledných dekád, prísun liberálnejších názorov a postojov do spoločnosti, generačné zmeny, to všetko prispieva k obmenám v hodnotových hierarchiách a morálnych princípoch, čo sa následne odráža aj v spôsobe vnímania spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu. Ako sme zistili, v slovenskej spoločnosti dominujú dve hlavné presvedčenia o spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu - zásluha a redistribúcia. Zatiaľ čo redistribučne presvedčení občania sú viac zameraní na sociálne istoty, preferujú distributívnu spravodlivosť a žiadajú „rovnako pre všetkých“, vnímajú štát ako autoritu, ako partnera, s ktorým chcú byť viazaní istou psychologickou zmluvou, pretože štát sa má podieľať na výške starobného dôchodku a má za to prirodzene niesť istú mieru zodpovednosti; tak naopak zásluhovo presvedčení občania sú riadení výkonom, úspechom a princípom zásluh, a potrebujú byť skôr bez výraznejšej viazanosti vo vzťahu k štátu, k starobnému dôchodkovému systému. A svojím spôsobom to takto aktuálne vníma aj štát - ako už bolo spomenuté, súčasná vládna koalícia v Slovenskej republike je situovaná do stredopravej až pravej časti politického spektra, kde v oblasti sociálnej politiky preferuje výkonový, v niektorých prípadoch až reziduálny model sociálnej politiky, teda zdôrazňuje vyššiu mieru osobnej zodpovednosti v porovnaní s angažovaním sa štátu za súčasnú, ale aj budúcu sociálnu situáciu vybraného občana.

Uvedomujeme si, že naše výsledky sú len časťou mozaiky, ktorá tvorí koncept sociálnej spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu. Bez ohľadu na túto skutočnosť, nami zostavené regresné modely (a samozrejme aj ďalšie prezentované výsledky) v uspokojivej miere vysvetľujú predikčný charakter vzťahov medzi vybranými premennými a na základe ich analýz je možné pochopiť, akými konkrétnymi situačnými a dispozičnými faktormi sú jednotlivé presvedčenia o spravodlivosti vo vzťahu k starobnému dôchodkovému sporeniu napĺňané.

Ak zoberieme do úvahy fakt, že aktuálne dominujú v spoločnosti presvedčenia o zásluže a redistribúcii, tak najmä tieto dva regresné modely môžu byť efektívnou pomôckou pri optimalizácii starobného dôchodkového systému a môžu byť vhodné pre pochopenie, ako funguje proces starobného dôchodkového sporenia v otázke, či sporiť alebo nesporiť.

ZÁVER

(Re)distributívna sociálna spravodlivosť ako kľúčová hodnota a základný princíp sociálnej politiky predstavuje integrálnu súčasť starobného dôchodkového systému každého politicky vyspelého, demokratického a právneho welfare state. Je neoddiskutovateľne naliehavou témou, ktorej je nevyhnutné venovať permanentnú pozornosť aj v súčasnom náročnom a turbulentnom období plnom sociálnej neistoty a deštrukcie globalizovaného sveta. Výrazne ovplyvňuje kvalitu života človeka a spoločnosti aj v Slovenskej republike, ako súčasť Európskej únie, a tiež sveta Západnej civilizácie s jej axiologickým backgroundom.

Vedecká monografia „*Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR*“ predstavuje hlavný publikačný výstup projektu VEGA 1/0290/20 *Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike*.

Kládla si za ambíciu novátorsky zmapovať názory vybraných respondentov, občanov-oprávnených voličov a zároveň budúcich starobných dôchodcov v Slovenskej republike na problematiku II. piliera starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike. Táto oblasť je doposiaľ málo preskúmanou a generuje množstvo otázok, ktorých zodpovedanie by vedu, ale aj prax (vedu pre prax, teda sociálnu politiku) posunulo výrazne kvalitatívne vpred pri riešení konkrétnych problémov života ľudí; súčasných aj budúcich poberateľov starobných dôchodkov.

Hlavným cieľom vedeckej monografie bolo identifikovať vnímanie sociálnej spravodlivosti v kapitalizačnom pilieri starobného dôchodkového sporenia cez hodnotové orientácie sporiteľov pri rozhodovaní sa o investovaní vo fondoch II. piliera, ako modeloch vytvorených relevantnými politickými reprezentáciami v Slovenskej republike. Na tento hlavný cieľ boli naformulované čiastkové ciele:

- charakterizovať sociálnu spravodlivosť ako jednu zo základných hodnôt politiky a spoločností Západnej civilizácie v kontexte interdisciplinarity;
- analyzovať zmeny legislatívy upravujúcej činnosť dôchodcovských správcovských spoločností v SR vo vzťahu k chápaniu sociálnej spravodlivosti relevantnými vládnymi reprezentáciami;
- identifikovať výkonnosť a efektívnosť hospodárenia dôchodkových správcovských spoločností mesačne a ročne v časovom horizonte od roku 2004 po súčasnosť;
- analyzovať chápanie sociálnej spravodlivosti relevantnými politickými subjektmi v SR na základe ich politických programov a programových vyhlásení vlád od roku 2004 po súčasnosť, s dôrazom na ich hodnotové orientácie;
- preskúmať rozdiely vo vnímaní sociálnej spravodlivosti sporiteľmi z hľadiska ich politických hodnotových orientácií, účasti/neúčasti na ostatných voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky, vybraných socio-demografických faktorov a rozhodovaním sa o investovaní v dôchodkových fondoch;
- identifikovať typy presvedčení o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu, mieru sociálnej spravodlivosti, názory na starobný dôchodkový systém, názory na starobné dôchodkové sporenie a politickú ideológiu;

- overiť charakter vzťahu medzi presvedčeniami o spravodlivosti vzťahujúcej sa k starobnému dôchodkovému sporeniu a vybranými premennými.

Možno zodpovedne konštatovať, že všetky stanovené ciele sa podarilo komplementárne v plnom rozsahu naplniť.

Vedecká monografia priniesla množstvo zaujímavých nových originálnych zistení. Dôležitú súčasť publikácie tvorí empirická časť, kde autori zrozumiteľným spôsobom prezentujú projekt výskumu a jeho výsledky. Tie jednoznačne priniesli množstvo nových, zaujímavých, ale aj prekvapivých zistení o sociálnej spravodlivosti a jej chápaní v starobnom dôchodkovom systéme v podmienkach Slovenskej republiky.

Starý globalizovaný svet Západnej civilizácie, založený na „nekonečnom a nevyčerpatelnom“ lineárnom ekonomickom raste, ktorý sme poznali viac ako dvetisícpäťsto rokov sa vyčerpal a je v poslednej etape svojej existencie. V duchu cyklického vývoja, na ktorom historicky stávali všetky ostatné civilizácie (nie však naša Západná), každý koniec je počiatkom niečoho nového. V mnohých oblastiach sme dosiahli progres, avšak v mnohých sme skončili regresom. Ostáva veriť, že neprekonateľné civilizačné problémy na všetkých úrovniach politiky, ekonomiky a spoločnosti, ktoré sú dnes identifikovateľné oveľa viac ako kedykoľvek predtým, budú zdarne vyriešené.

Stále dúfame v spravodlivý svet, sociálne spravodlivý a solidárny sociálny systém, v sociálnu spravodlivosť v starobnom dôchodkovom systéme Slovenskej republiky.

Denisa Rovenská a Richard Geffert

Zoznam literatúry

Adams, J. S. (1963). Towards an understanding of inequity. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(5), 422-436. <https://doi.org/10.1037/h0040968>

Adams, J. S., & Freedman, S. (1976). Equity theory revisited: Comments and annotated bibliography. *Advances in Experimental Social Psychology*, 9, 43-90. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60058-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60058-1)

Allianz. (n.d.-a). *Dôchodkové fondy*. <https://www.asdss.sk/2939>

Allianz. (n.d.-b). *Všetko o dôchodkoch a fondoch*. <https://www.asdss.sk/>

Allianz. (n.d.-c). *Fondy*. <https://www.asdss.sk/fondy>

Asociácia dôchodkových správcovských spoločností. (n.d.-a). *Zhodnotenie vo fondoch*. <https://www.adss.sk/zhodnotenie-vo-fondoch>

Asociácia dôchodkových správcovských spoločností. (n.d.-b). *Aktuálne údaje o dôchodkových fondoch*. https://www.adss.sk/preview-file/adss_22_02_25-721.pdf

Bačová, V., Dudeková, K., Kostovičová, L., & Baláž, V. (2017). Financial planning for retirement in young adults: Interaction of professional experience, knowledge, and beliefs. *Studia Psychologica*, 59, 84-99. 10.21909/sp.2017.02.732

Bačová, V., Fedáková, D., Hanák, R., Kožárová, Z., & Nemcová, E. (2019). *Posudzovanie rizika v rozhodovaní jednotlivcov o osobných financiách a podnikateľských príležitostiach*. Centrum spoločenských a psychologických vied SAV.

Bartholomaeus, J., & Strelan, P. (2016). Just world beliefs and forgiveness: The mediating role of implicit theories of relationships. *Personality and Individual Differences*, 96, 106-110.

Bauer, J. (1991). *Ideologie, hodnoty a politika*. Vysoká škola ekonomická.

Beneš, E. (1920). *Povaha politického stranictví*. Státní školní knihosklad.

Bies, R. J. (2001). International (in)justice: The sacred and the profane. In J. Greenberg & R. Cropanzano (Eds.), *Advances In Organization Justice* (pp. 89-118). Stanford University Press.

Bies, R. J. (2005). Are procedural justice and interactional justice conceptually distinct? In J. Greenberg & J. A. Colquitt (Eds.), *Handbook Of Organizational Justice* (pp. 85-112). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Bies, R. J., & Shapiro, D. L. (1987). Interactional fairness judgments: The influence of causal accounts. *Social Justice Research*, 1(2), 199-218. <http://dx.doi.org/10.1007/BF01048016>

Blader, S. L., & Tyler, T. R. (2003). What constitutes fairness in work settings? A four component model of procedural justice. *Human Resource Management Review*, 13, 107-126. [https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(02\)00101-8](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(02)00101-8)

- Bobbio, N. (1996). *Left and Right. The significance of a political distinction*. The University Chicago Press.
- Bollmann, G., Krings, F., Maggiori, C., & Rossier, J. (2015). Differential associations of personal and general just-world beliefs with the Five-Factor and the HEXACO models of personality. *Personality and Individual Differences*, 87, 312-319. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.08.020>
- Bondü, R., & Inerle, S. (2020). Afraid of injustice? Justice sensitivity is linked to general anxiety and social phobia symptoms. *Journal of Affective Disorders*, 272, 198-206. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.03.167>
- Bouazzaoui, M., Wu, H., Roehrich, J. K., Squire, B., & Roath, A. S. (2020). Justice in inter-organizational relationships: A literature review and future research agenda. *Industrial Marketing Management*, 87, 128-137. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2020.02.003>.
- Brockner, J., & Wiesenfeld, B. M. (1996). An integrative framework for explaining reactions to decisions: Interactive effects of outcomes and procedures. *Psychological Bulletin*, 120(2), 189-208. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.120.2.189>
- Colquitt, J. A. (2001). On the dimensionality of organizational justice: A construct validation of a measure. *Journal of Applied Psychology*, 86(3), 386-400. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.3.386>
- Dahl, R. (1989). *Democracy and its critics*. Yale University Press.
- Dalajka, J. 2008. Možné prístupy ke zkoumání spravedlnosti v psychologii. *Československá psychologie*, 52(5), 468-479.
- Dalbert, C., Montada, L., & Schmitt, M. (1987). *Belief in a Just World Scale* [Database record]. APA PsycTests. <https://doi.org/10.1037/t19124-000>
- Dalbert, C., & Sallay, H. (2004). *The justice motive in adolescence and young adulthood*. Routledge.
- Dalbert, C., & Umlauft, S. (2009). The role of the justice motive in economic decision making. *Journal of Economic Psychology*, 30, 172-180.
- DenníkN. (2020, 15. január). *Most-Híd predstavuje svoj volebný program*. <https://dennikn.sk/minuta/1716474/>
- Džuka, J. (2001). Viera slovenskej mládeže v spravodlivý svet. *Psychológia a Patopsychológia Dieťaťa*, 36(3), 225-239.
- Džuka, J., Dalbert, C., & Schmitt, M. (2013). Viera v spravodlivý svet a jej ochranná funkcia vo vzťahu k subjektívnej pohode: výskum špecifických kopingových reakcií. *Československá Psychologie*, 57(1), 64-72.

- Druhý Pilier. (n.d. -a). *Dlhopisové dôchodkové fondy*.
https://druhypilier.datalizer.sk/typ_fondov?typ=6
- Druhý Pilier. (n.d. -b). *Akciové dôchodkové fondy*.
https://druhypilier.datalizer.sk/typ_fondov?typ=4
- Druhý Pilier. (n.d. -c). *Zmiešané dôchodkové fondy*.
https://druhypilier.datalizer.sk/typ_fondov?typ=5
- Druhý Pilier. (n.d. -d). *Indexové dôchodkové fondy*.
https://druhypilier.datalizer.sk/typ_fondov?typ=7
- Druhý Pilier. (n.d. -e). *Ako DSS-ky zhodnocujú Vaše dôchodky?*. <https://druhypilier.datalizer.sk/>
- Dvořáková, V., & Kunc, J. (1994). *O přechodech k demokracii*. Slon.
- Elektronická Zbierka zákonov Slovenskej republiky. (n.d.). <https://www.slov-lex.sk/ezz>
- Esping-Andersen, G. (1993). *Three worlds of welfare capitalism*. Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1996). *Welfare states in transition*. Sage.
- Eurobarometer. (2001). *Eurobarometer 56.1: Social Exclusion and Modernization of Pension Systems, September-October 2001 (ICPSR 3475)*.
<https://www.icpsr.umich.edu/web/ICPSR/studies/3475/publications>
- European Social Survey. (2018). *ESS9: Justice and Fairness*.
https://www.crz.gov.sk/data/att/3797931_dokument1.pdf
- Európska komisia. (2012). *Program pre primerané, bezpečné a udržateľné dôchodky*. Brusel.
<https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/32eda60f-d102-4292-bd01-ea7ac726b731/language-sk>
- Fisher, P. (1997). O spravodlnosti. In J. Velek (Ed.), *Spor o Spravedlnost* (pp. 53-82). Filosofia.
- Flora, C. B. (2014). Social justice: Preservation of cultures in traditional agriculture. *Encyclopedia of Agriculture and Food Systems*, 133-139.
- Franke, J., & Simonson, J. (2018). Social justice beliefs regarding old-age provisions in Germany: A latent profile analysis. *Social Justice Research*, 31(2), 182-205. 10.1007/s11211-018-0305-x
- Gál, P., & Janigová, Z. (2010). Dimenzie národnej kultúry Slovenska. Výskum podľa metodiky F. Trompenaarsa a Ch. M. Hampden-Turnera. *Stratégia-podnikanie*. http://www.strategia-podnikanie.sk/media/2010_dimenzie_narodnej_kultury_slovenska_gal_janigova.pdf
- Geffert, R. (2014). *Sociálna politika a jej axiologické orientácie*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

- Geffert, R. (2018). Sociálna spravodlivosť a valorizačné mechanizmy starobných dôchodkov v Slovenskej republike v časovom diapazóne 2010-2018. *Anales Scientia Politica*, 7(1), 77-85.
- Geffert, R. (2018). Social Justice and old-age pension adjustment mechanisms in the Slovak republic and the Czech republic between 2016 and 2018. *Rocznik Administracji Publicznej*, 2018(4), 200-209. <https://doi.org/10.4467/24497800RAP.18.011.9226>
- Geffert, R., & Tóth, O. (2019). Valorizácia starobných dôchodkov ako nástroj realizácie sociálnej spravodlivosti v Slovenskej republike a v Maďarsku 2016-2019. *Anales Scientia Politica*, 8(1), 56-65.
- Geffert, R. (2020). Druhý pilier starobného dôchodkového sporenia v Slovenskej republike a jeho výkonnosť v roku 2019. *Anales Scientia Politica*, 9(2), 16-29.
- Geffert, R. (2021). Social Justice and valorisation of old age pensions in the Slovak republic 2012-2021. *Central European Papers*, 9(1), 83-98. <https://doi.org/10.25142/cep.2021.006>
- Gerlitz, J. Y., Mühleck, K., & Scheller, P. (2007). Zur Erhebung von Gerechtigkeitsideologien mit Bezug zur Altersvorsorge. Dokumentation der Instrumentenentwicklung für das ISJP 2006. ISJP-Arbeitsbericht (Vol. 117). Humboldt-Universität zu Berlin.
- Gerson, J. C. (2022). Restorative Justice and Alternative Systems. In L. R. Kurtz (Ed.), *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Third Edition)* (pp. 125-136). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820195-4.00161-8>
- Götman, A., Bechtoldt, M. N., & Fetchenhauer, D. (2021). Breathing to the path of virtue - The effects of justice sensitivity and state mindfulness on cheating behavior in a group performance task. *Personality and Individual Differences*, 178, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110851>
- Greenberg, J. (1987). A taxonomy of organizational justice theories. *The Academy of Management Review*, 12(1), 9-22. <https://doi.org/10.2307/257990>
- Greenberg, J. (1990). Organizational justice: Yesterday, today, and tomorrow. *Journal of Management*, 16, 399-432. <https://doi.org/10.1177/014920639001600208>
- Heywood, A. (2003). *Political ideologies*. Palgrave Macmillan.
- Heywood, A. (2004). *Politologie*. Eurolex Bohemia.
- Hofstede Insights. (n.d.). *What about Slovakia?*. <https://www.hofstede-insights.com/country/slovakia/>
- Hruščová, E., Kačmárová, M., & Babjáčová, J. (2018). Osobná viera v spravodlivý svet ako mediátor vzťahu socioekonomického, sociometrického statusu a negatívnych emócií. *Psychologie a Její Kontexty*, 9(2), 37-46.

- Chan, E. Y., & Faria, A. A. (2022). Political ideology and climate change-mitigating behaviors: Insights from fixed world beliefs. *Global Environmental Change*, 72, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102440>
- Chovancová, J. (1997). Ako by sme nemali uvažovať o spravodlivosti. *Medzinárodné Otázky*, 6(4), 71-80.
- Joss, S., & Brownlea, A. (1999). Considering the concept of procedural justice for public policy- and decision-making in science and technology. *Science and Public Policy*, 26, 321-330. <https://doi.org/10.3152/147154399781782347>
- Judge, T. A., Scott, B. A., & Ilies, R. (2006). Hostility, job attitudes, and workplace deviance: Test of a multilevel model. *Journal of Applied Psychology*, 91(1), 126-138. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.91.1.126>
- Jurčová, D., Lukáčová, M., Mészáros, J., & Pilinská, V. (2004). *Demografická charakteristická obvodov Slovenskej republiky 1996 - 2003*. INFOSTAT. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/demobvod.pdf>
- Keller, J. (2006). *Soumrak sociálneho státu*. Slon.
- Kim, H., Woosnam, K. M., & Kim, H. (2022). Urban gentrification, social vulnerability, and environmental (in) justice: Perspectives from gentrifying metropolitan cities in Korea. *Cities*, 122, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103514>
- Kluwer, E. S., & Johnson, M. D. (2007). Conflict frequency and relationship quality across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 69(5), 1089-1106. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00434.x>
- Knoll, M. A. Z. (2010). The role of behavioral economics and behavioral decision making in americans' retirement savings decisions. *Social Security Bulletin*, 70(4), 1-23.
- Kozlov, M. (2010). *Social Justice in the context Russian Tradition*. Publishing house KIRA.
- Krebs, V., Durdisová, J., Poláková, O., & Žižková, J. (1997). *Sociální politika (2. vydanie)*. CODEX.
- Krebs, V., et al. (2005). *Sociální politika (3. vydanie)*. ASPI.
- Kresťansko-demokratické hnutie. (2021). <https://kdh.sk/>
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Springer.
- Levy, B. S., & Patz, J. A. (2015). Climate change, human rights, and social justice. *Annals of Global Health*, 81(3), 310-322. <https://doi.org/10.1016/j.aogh.2015.08.008>
- Lichner, V. & Šlosár, D. (2018). *Probácia v systéme trestnej politiky sociálnej práce*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.

- Liebig, S., & Sauer, C. (2016). Sociology of Justice. In C. Sabbagh, & M. Schmitt (Eds.), *Handbook of Social Justice Theory and Research* (pp. 37-59). Springer. 10.1007/978-1-4939-3216-0_3
- Lipkus, I. M., Dalbert, C., & Siegler, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(7), 666-677.
- Lo, K. (2021). Authoritarian environmentalism, just transition, and the tension between environmental protection and social justice in China's forestry reform. *Forest Policy and Economics*, 131, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102574>
- Lovaš, L. (1995). Nespravodlivosť v interpersonálnych vzťahoch. *Československá Psychologie*, 39(3), 203-212.
- Lovaš, L. (1998). Človek a zákon: Sociálne normy, sociálna spravodlivosť a psychológia práva. In J. Výrost, & I. Slaměník (Eds.), *Aplikovaná Sociální Psychologie I.* (pp. 93-123). Portál.
- Ludová strana - Hnutie za demokratické Slovensko. (2022). <http://www.hzds.sk/>
- Macek, J. (1928). *Základy sociální politiky*. Ústřední dělnické nakladatelství.
- Masaryk, T., G. (1925). *Světová revoluce*. Orbis - Čin.
- Mikula, G., & Wenzel, M. (2000). Justice and social conflict. *International Journal of Psychology*, 35, 126-135. <https://doi.org/10.1080/002075900399420>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (n.d.-a). *Legislatívne zmeny: Zmeny súvisiace s COVID-19*. <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/na-stiahnutie/zmeny-suvisiace-s-ochorenim-COVID-19/.html>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (n.d.-b). *II. pilier - Starobné dôchodkové sporenie*. <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (n.d.-c). *Zmeny od 1. apríla 2012*. <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/na-stiahnutie/zmeny-od-1-aprila-2012-2.html>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (n.d.-d). *PROGRAMOVÝ VÝBER - zmeny v II. pilieri od 1. 2. 2018*. <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/informacie/>
- Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (2018). *Analýza opatrení podporujúcich efektívnejšie rozloženie úspor medzi triedami aktív v II. a III. pilieri dôchodkového sporenia*. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/socialne-poistenie->

dochodkovy-system/dochodkovy-system/analyzy/analyza-opatreni-podporujucich-efektivnejsie-rozlozenie-uspor-medzi-triedami-aktiv-ii-iii-pilieri-dochodkoveho-sporenia.pdf

Nameda, A. (2013). Sense of fairness in the division of labor in close relationships: Procedure and gender role ideology. *Japanese Psychological Research*, 55(1), 33-44. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5884.2012.00539.x>

Národná banka Slovenska. (n.d.). *Sporenie*. <https://www.nbs.sk/sk/ofs/financne-produkty/sporenie-a-investovanie/sporenie>

Národná banka Slovenska. (2022, 8. marec). *Vývoj aktuálnej hodnoty dôchodkovej jednotky v jednotlivých dôchodkových fondoch dôchodkových správcovkých spoločností*. <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom-prakticke-informacie/publikacie-a-vybrane-udaje/vybrane-udaje/aktualna-hodnota-dochodkovej-jednotky-a-cista-hodnota-majetku-v-dochodkovom-fonde/vyvoj-aktualnej-hodnoty-dss1>

Národná rada Slovenskej republiky. (2018, 26. marec). *NRSR: Vláda P. Pellegriniho získala dôveru, podporilo ju 81 poslancov*. <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=54596>

NN. (n.d.-a). *Od septembra 2012 a januára 2013 čakajú II. pilier ďalšie zmeny*. <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/tlacove-centrum/novinky/od-septembra-2012-januara-2013-cakaju-ii-pilier-dalsie-zmeny.html>

NN. (n.d.-b). *Zmeny v II. pilieri - prehľad po rokoch*. <https://dss.nn.sk/zmeny-ii-pilieri.html>

NN. (n.d.-c). *Informácie o zasielaní výpisov z II. piliera za rok 2021*. <https://www.nn.sk/aktualizujte-si-svoj-mail-dostavajte-vypisy-z-vasho-dochodkoveho-uctu-elektronicky/aktualne-informacie-zasielani-vypisov.html>

OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti. (2022). <https://www.obycajniludia.sk/>

Ódor, E., & Povala, P. (2020). *Sporiteľ na prvom mieste. Ako zreformovať dôchodkový systém na Slovensku?*. Národná banka Slovenska. https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_1_2020_Odor_Povala_Ako_zreformovat_druhy_pilier.PDF

Ódor, E., Antalicová, J., Krajčír, Z., & Novýsedlák, V. (2004). *Vplyv dôchodkového sporenia na verejné financie a občanov*. Inštitút finančnej politiky, Ministerstvo financií SR. https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/20007/31/ea_1_vplyv_dochodkoveho_sporenia_web.pdf

Ottová, E. (2004). *Teória práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Peter, F., & Dalbert, C. (2010). Do my teachers treat me justly? Implications of students' justice experience for class climate experience. *Contemporary Educational Psychology*, 35(4), 297-305. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2010.06.001>

- Popper, K. R. (1994). *Otvorená spoločnosť a jej nepriatelia*. Oikoymenh.
- PREZIDENT.SK. (2018, 15. marec). *Prezident prijal demisiu predsedu vlády a poveril Petra Pellegriniho*. <https://www.prezident.sk/article/prezident-prijal-demisiu-predsedu-vlady/>
- Prorok, V., & Lupták, J. (1998) *Politické ideologie a teorie v dejinách*. Aleš Čeněk.
- Prusiński, T. (2020). What motivates people to comply with the law and regard it as legitimate in the polish system of justice? The identification and analysis of the construct of procedural justice. *Polish Psychological Bulletin*, 51 (2), 126-138. 10.24425/ppb.2020.133770
- Radičová, I. (1996). *Křížne cesty sociálneho poznania*. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.
- Rawls, J. (1995). *Teorie spravodlnosti*. Victoria Publishing.
- Rawls, J. (1971). *Theory of justice*. Oxford Universtiy Press.
- Reagan, E. M., & Hambacher, E. (2021). Teacher preparation for social justice: A synthesis of the literature, 1999-2019. *Teaching and Teacher Education*, 108, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103520>
- Rovenská, D. (2015). Historické a teoretické východiská spravodlivosti. *Prohuman*, 1-7.
- Rovenská, D. (2017). Vývoj konceptu procedurálnej spravodlivosti a jej súčasné postavenie v sociálnej psychológii. *Československá Psychologie*, 61(2), 169-182.
- Rovenská, D., & Daduľáková, L. (2018). Belief in a just world and coping with injustice in intimate relationships. *Človek a Spoločnosť*, 21(3), 39-49.
- Rovenská, D. (2019). Organizačné občianske správanie, organizačná spravodlivosť a socio-demografické ukazovatele. *E-psychologie*, 13(3), 42-59.
- Sartori, G. (1994). *Teória demokracie*. ARCHA.
- Schlösser, T., Steiniger, T., Ehlebracht, D., & Fetchenhauer, D. (2018). How justice sensitivity predicts equality preferences in simulated democratic systems. *Journal of Research in Personality*, 73, 75-81. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2017.11.005>
- Schmitt, M., Baumert, A., Gollwitzer, M., & Maes, J. (2010). The justice sensitivity inventory: factorial validity, location in the personality facet space, demographic pattern, and normative data. *Social Justice Research*, 23, 211-238. <https://doi.org/10.1007/s11211-010-0115-2>
- Sloboda a Solidarita. (2022). <https://www.sas.sk/>
- Slovenská demokratická a kresťanská únia - Demokratická strana. (2022). <http://sdkuonline.sk/>
- Slovenská národná strana. (2022). <https://www.sns.sk/>
- SME RODINA. (2022). <https://hnutie-smerodina.sk/>

- SME. (2002, 15. júl). *Volebný program Aliancie nového občana*. <https://domov.sme.sk/c/601933/volebny-program-aliancie-noveho-obcana.html>
- SMER - sociálna demokracia. (2022). <https://www.strana-smer.sk/>
- Strana maďarskej komunity - Magyar Közösség Pártja. (2022). <https://www.mkp.sk/sk>
- Sociálna poisťovňa. (2022). www.socpoist.sk
- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (n.d.). *Volby a referendá*. <https://volby.statistics.sk/>
- Staněk, V., et al. (2004). *Sociálna politika*. Ekonóm.
- Steele, L. G., & Breznau, N. (2019). Attitudes toward redistributive policy: An introduction. *Societies*, 9(3), 1-12. <https://doi.org/10.3390/soc9030050>
- Strýčková, J. (2005). Platenie príspevkov na starobné dôchodkové sporenie od 1. 1. 2005. *Daňový a Účtovný Poradca Podnikateľa*, 2005(5-6).
- Strýčková, J. (2005, 18. júla). Zákon o starobnom dôchodkovom sporení. *Daňový a Účtovný Poradca Podnikateľa*, 2005(5-6). <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Zakon-o-starobnom-dochodkovom-sporeni-1.htm>
- Strýčková, J. (2008, 25. februára). Zmeny v starobnom dôchodkovom sporení. *Personálny a Mzdový Poradca Podnikateľa*, 2008(6-7). <https://www.epi.sk/cely/odborny-clanok/Zmeny-v-starobnom-dochodkovom-sporeni.htm>
- Sutor, B. (1996). *Politická etika*. OIKOYMENH.
- Sunshine, J., & Heuer, L. (2002). Deservingness and perceptions of procedural justice in citizen encounters with the police. In M. Ross, & D. T. Miller (Eds.), *The Justice Motive in Everyday Life* (pp. 397-416). Cambridge University Press.
- TERAZ. (2016, 27. február). *V parlamentných voľbách sa bude strana uchádzať o priazeň voličov s číslom 20*. <https://www.teraz.sk/slovensko/politicke-strany-profil-siet/183872-clanok.html>
- Titmuss, R. (1969). *Essays on „The welfare state“*. Beacon Press.
- Titmuss, R. (1974). *Social policy. An introduction*. Allen & Unwin.
- Tomeš, I. (1996). *Sociální politika. Teorie a mezinárodní zkušenost*. Socioklub.
- Tomeš, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Portál.
- UNIQUA. (n.d.). *Dôchodkové fondy II. pilier*. <https://www.uniqua.sk/dochodky/ii-pilier/fondy/>
- Van Bohemen, S. (2021). Doing culture and diversity justice: Using peer-to-peer ethnography in research on young people, ethnicity and sexuality. *Poetics*, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2021.101615>

- Váně, J. (2006). Teorie spravedlnosti a její možné typologie. *Pro-Fil*, 7(1), 24-28.
- Vaňo, B., Jurčová, D., & Mészáros, J. (2002). *Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2050*. INFOSTAT. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/prognóza2050vdc2.pdf>
- Vaňo, B., Jurčová, D., Lukáčová, M., Mészáros, J., & Pilinská, V. (2004). *Populačný vývoj v Slovenskej republike*. INFOSTAT. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/popul2004.pdf>
- VÚB GENERALI. (n.d.). *Naše dôchodkové fondy*. <https://www.vubgenerali.sk/dochodkove-fondy/nase-dochodkove-fondy/mix/>
- Warren, M. A., Donaldson, S. I., & Galport, N. (2022). Using the science of positive psychology in the formative evaluation of social justice interventions: A case example, *Evaluation and Program Planning*, 91, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2021.102017>
- Wu, M.S., Sutton, R.M., Yan, X., Zhou, C., Chen, Y., et al. (2013). Time frame and justice motive: Future perspective moderates the adaptive function of general belief in a just world. *PLoS ONE*, 8(11). [10.1371/journal.pone.0080668](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0080668)
- ZA LUDÍ. (2022). <https://stranazaludi.sk/>
- Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov* (1988). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1988/100/19881001.html>
- Zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní* (1991). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-2>
- Zákon č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni v znení neskorších predpisov* (1994). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/274/20020401.html>
- Zákon č.123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov* (1996). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/123/19960701.html>
- Zákon č. 329/2000 Z. z. o úrade pre finančný trh a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (2000). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2000-329>
- Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov* (2003). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/461/>
- Zákon č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca* (2003). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2003-462>
- Zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení* (2004). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-43>
- Zákon č. 460/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení* (2004). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-650>

Zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení (2004). <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-650>

Zákon č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce (2006). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/125/>

Zákon č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku (2006). <https://www.epi.sk/zz/2006-592>

Zákon č. 557/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov (2009). https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/557/vyhlasene_znenie.html

Zákon č. 546/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (2011). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/546/>

Zákon 97/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (2017). <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/97/>

Zhang, Z., Zhang, J., & Zhu, T. (2013). Relationship between internet use and general belief in a just world among Chinese retirees. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(7), 553-558. <https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0542>

365 bank. (n.d.-a). *Vezmi do 365-ky celú rodinu.* <https://365.bank/>

365 bank. (n.d.-b). *Začni si odkladat' na dôchodok.* <https://365life.sk/>

Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v SR

Vedecká monografia

Autori: doc. PhDr. Richard Geffert, Ph. D.
Mgr. Denisa Rovenská, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2022
Počet strán: 96
Rozsah: 7,11 AH
Vydanie: prvé

DOI: <https://doi.org/10.33542/SDS2022-0122-3>
ISBN 978-80-574-0122-3 (e-publikácia)

